

STUDIJSKA
RAT
#2

KOROŠKI *svžinar*

Usodo kulture
kroji Slovenija
to zimo,
kultura
je zato težišče
te številke

GLASILO MEŽIŠKE DOLINE

Leto XXI

Ravne na Koroškem, 29. januarja 1971

Št. 1

Kljubovalnost

OB NOVEM LETU

Iz pogovora z Ivanom Strmčnikom, predsednikom skupščine občine Ravne na Koroškem

Razgled po l. 1970 v ravenski občini kaže na področju gospodarstva lepe uspehe, saj nismo imeli nobene delovne organizacije, ki bi poslovala z izgubo. Bile pa so težave z likvidnostjo, tako da je večkrat nastopilo vprašanje izplačila osebnih dohodkov. Sedanji položaj kaže ugodno perspektivo za prihodnost, in računamo, da bo naše gospodarstvo še naprej sposobno zaposlovati domače ljudi, za kar smo močno zainteresirani.

Lani smo v občini uredili precej komunalnih stvari, čeprav vemo, da vsega še ne; pač v skladu z možnostmi, vendar je najbolj nujno le opravljeno. Občani po posameznih krajih so z opravljenim delom zadovoljni, zadovoljna pa je tudi skupščina občine, da so ljudje razumeli, kako se vse naenkrat urediti ne da.

Ne da bi posebej naštevali narejeno, moramo povedati, da nas je tu vodila tudi možnost večjega razvoja turizma pri nas, za katerega imamo naravne pogoje, nismo pa imeli urejenih komunikacij. V turizmu vidimo možnost večje zaposlitve ženske delovne sile, pričakujemo pa tudi večji promet in večji proračunski dohodek, ki bo spet omogočal boljše urejanje krajev in komunalnih naprav.

V letošnje leto prinašamo iz lanskega dolocene probleme na področju šolstva. Hoteli smo jih urediti hitreje, pa tega nismo mogli, ker referendum o samoprispevku občanov ni uspel. Menimo, da je bila odločitev občanov »proti« predvsem posledica neurejenega in nestabilnega položaja, saj se je prav v tistem času največ govorilo o podražitvah in perspektive za l. 1971 niso bile znane. Ne glede na rezultat referenduma pa se bo skupščina občine morala truditi in reševati položaj šolstva, zavedajoč se pri tem, da bo tempo tega reševanja počasnejši.

V trgovini imamo še možnosti dodatnega zaposlovanja, vendar bo v prihodnje v občini treba dobiti tudi več specializiranih trgovin s tehničnimi artikli, ker bi s tem dosegli večji prometni davek, ki se danes odlična v druge občine.

Ob močno razgibanem gospodarstvu in problemih nelikvidnosti je bila seveda skupščina občine močno zaposlena, odborniki pa zelo obremenjeni. Predsednik Strmčnik je z odborniki zelo zadovoljen, saj so v celotnem občinskem samoupravnem mehanizmu aktivno in ustvarjalno sodelovali. Glede na sestav in vneto odbornikov je prepričan, da bodo tudi letos uspešno reševali vse probleme v občini.

Skupščina občine je izredno zadovoljna zaradi aktivnega in razumnega sodelovanja z vsemi predstavniki gospodarstva, ki je nasploh kazalo velik posluš za reševanje občinskih problemov in je s tem bilo možno realizirati precej žgočih nalog, ki so se pojavljale. Skupščina občine želi in pričakuje enako sodelovanje tudi v prihodnje.

Leta 1970 smo se v okviru koroške regije precej dogovarjali o skupnem načrtovanju razvoja regije. Seveda še ni mnogo realiziranega, ker so zasnove pač dolgoročne, vendar pa je jasno, da je sodelovanje

v okviru regije potrebno in koristno za vse štiri koroške občine.

Odnosi s sosednjo Avstrijo so v preteklem letu kljub določenim izpadom ostali dobri in smo prepričani, da se bodo merodajni tudi v prihodnje zavzemali za reševanje nastalih problemov ter ne bodo do-

Za učinkovitejšo Zvezo komunistov v občini Ravne

Splošno, nekoliko površno in pod vtisi bi lahko ocenili, da smo lani živeli razgibano, razburljivo in v marsičem tudi protislovno življenje.

1. Razgibano je pravzaprav vse naše povojno obdobje, zato bi letošnjemu dodali le nekatere posebnosti doma, zlasti praznovanje vrste obletnic iz naše preteklosti in obetajoč zgodovinski razvoj odnosov med vzhodno- in zahodnoevropskimi deželami.

Pri nas doma smo posegli v korenito spremembo vloge federalizma in s tem v odnose posameznih republik. Skratka, odločili smo se zgraditi čistejši federalizem enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije.

2. Vrsta dogodkov pri treh naših sosedah (Avstrija, Italija in Bolgarija) nam je pokazala na to, da so za dobre sosedske odnose očitno potrebni predvsem na vseh področjih čisti računi. Zlasti so neugodno presenetili dogodki ob praznovanju 50-letnice plebiscita v Avstriji in zelo jasno izražene ozemeljske aspiracije Italije do bivše cone B.

3. Zelo protislovna so bila ekonomska gibanja, ki so na začetku leta povzročila velik polet gospodarstva in vse oblike potrošnje. Stabilizacijski ukrepi pozno jeseni pa so povzročili takojšnje povečanje nelikvidnosti in resne težave pri izplačilu osebnih dohodkov. Lahko rečemo, da so si poleg tega vsi naštetih pojavi v rahli vzročni zvezi.

Seveda je vse to le nekaj površnih pripomb, ki naj pomagajo razumeti lanskoletno osnovno vsebinsko delovno usmeritev Zveze komunistov. Kajti tudi Zveza komunistov je bila v središču življenja in v največji meri pobudnik sprememb pri nas in razreševanja nastalih problemov. Zelo jasna in odločilna ocena družbenega trenutka, storjena na I. konferenci ZKJ, je pripomogla k definiranju problemov in ukrepov za njihovo rešitev. Tako kot marsikdaj doslej je bilo ponovno jasno povedano, da je ZK idejna sila delavskega razreda, ki deluje znotraj njega in v samoupravnem sistemu. Zato si je bilo primerno zastaviti vprašanje: Koliko je ZK prerasla klasično partijo zaprtega in ozkega tipa v gibalno silo naprednega?

Danes smo tako rekoč sredi sprememb našega političnega in ekonomskega sistema. In te spremembe lahko po pravici imenujemo ustvarjanje jugoslovanskega fede-

volili, da bi posamezni nacionalni nestrpnosti kalili sosedsko sožitje. Čeprav smo bili prizadeti ob nekaterih izpadih, predvsem ob izpadih na proslavi 50-letnice plebiscita, gojimo upanje, da bodo avstrijske deželne in zvezne oblasti v bodoče sposobne take izgrede pravočasno preprečiti. Veseli smo pravne poteze deželne in zvezne vlade, ki sta sprejeli predstavnike slovenske narodnosti. To nam daje upanje, da se bo to vprašanje ugodno in hitreje reševalo.

n. r.

ralizma na višji stopnji samoupravnih, demokratičnih odnosov za čistejšo, bolj demokratične odnose med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi ter republikami.

Tudi Zveza komunistov v občini je bila vključena v te ekonomske in politične procese pri nas. Tako imamo v preteklem letu za seboj tri uspešne analize: kadri in kadrovska politika v gospodarskih delovnih organizacijah, ekonomska gibanja v občini — na tej podlagi pa smo sprejeli idejno politična izhodišča nadaljnega družbenega razvoja občine in analiza učinkovitosti Zveze komunistov.

Prav ta zadnja analiza je nastala iz čiste nujne, kajti sprejemanje stališč, sklepov in predlogov ima tedaj svoj smisel, če se v praksi tudi izvajajo. Mi smo ugotovili, da sprejeta politika ni slaba, da je dovolj načelna in torej sposobna za prilagoditev konkretnim razmeram, da pa bodisi ostaja že pri ZK ali se druge samoupravne in družbene politične strukture pri svojem vsakdanjem delu zanjo ne zavzemajo. Osnovna krivda za to je seveda v ZK sami in njenih posameznih članih.

Učinkovitost ZK je torej zelo sestavljeno vprašanje in ni zgolj odvisno od discipline ali nediscipline članstva. Dejali bi — zelo tudi od splošnih družbenih razmer, gospodarskega sistema, ekonomike in nasploh družbene politike. Četudi politika ZK hodi pred realno stvarnostjo in daje oceno družbenega trenutka, je vendarle s svojim članstvom sredi življenja in zato tudi sredi problemov. Zatorej tudi sredi vseh onih problemov, ki so jih povzročili tržna stihija, tekoči gospodarski ukrepi in seveda tudi ravnanje posameznikov in organizacij združenega dela ali celih grupacij, če je to njihov ozki interes.

Realno je torej, ni pa prav, da se ZK in njeni posamezni člani pač pod vtisom tekočih problemov in težav, dostikrat kratkoročno obnašajo. Redko poišče vzroke za nastale probleme. Tudi nismo zadovoljni s posplošeno kritiko pojavov, ki preveč odvrta od bistva stvari in stvari sami nedvomno kaj malo koristi.

V prvi polovici decembra 1970 smo zato ocenili ZK v občini. Hoteli smo jo bolje spoznati, da bi slabosti v njenem ustroju in sicer njeno vsebinsko usmeritev naravnali celoviteje.

Nasploh se nam zdi, da je kritična ocena lastnega dela nujna in stalna potreba. Ocena lastne organizacije in rezultatov njene-

ga dela — ugotovitve so rezultat analize in vrste konsultacij ter sej — je zelo splošno rečeno naslednja:

a) Zveza komunistov ni živela na obrobju razgibanega družbenega življenja pri nas in posebej v občini, marveč je najpomembnejše pojave analizirala, sprejela do njih stališča ter skrbela za njihovo izvajanje.

b) Čeprav manj kot v to silijo potrebe, je skrbela za ideološko politično rast svojega članstva.

c) Način in metode svojega dela je adekvatno prilagajala potrebam za večjo učinkovitost.

Seveda je vsaj toliko — če ne več — o ZK v občini tudi slabih ocen, saj je razumljivo hotenje vedno nek optimum, želja, ki ni odvisna le od čimbolj točne ocene nekega pojava, temveč tudi od možnosti, te pa so v največji meri odvisne od materialne osnove samoupravljanja. In ne nazadnje tudi od stopnje zavesti, pa ne le delavcev — neposrednih proizvajalcev, ampak zlasti družbena osveščenost vseh tistih, ki realno v vsakodnevni praksi najbolj vplivajo na samoupravne odločitve. Ni pa nič narobe z obstoječo prakso, če rečemo, da v bistvu kar odločajo.

Seveda je nastala o učinkovitosti ZK v občini dokaj zajetna analiza, ki vsebuje vrsto resnic in je v »Fužinarju« ni mogoče obravnavati, ker je preobsežna. Za »interno uporabo« pa bo še dolgo uporabna in predvsem celovita podoba ZK v občini.

Namesto naštevanja ugotovljenih slabosti naj raje zapišemo sprejete sklepe, ki iz teh slabosti izhajajo in nakazujejo rešitve.

1. Za učinkovitejšo ZK je potrebna večja razgledanost vsega članstva — boljše poznavanje tokov naše socialistične samoupravne družbe. Zato morajo skrbeti za idejno politično in nasploh teoretično rast članov ZK že v osnovnih organizacijah in aktivih.

a) Komite in komisija za idejno politično izobraževanje pripravita program izobraževanja komunistov in skrbita za izvedbo seminarjev, šol, predavanj in študijskih sestankov, ki jih je treba smotrno organizirati na ravni občine ali za celo članstvo.

b) Organizacije, aktivni ter oddelki organizirajo študijske sestanke in druge oblike izobraževanja. Izrednega pomena je priprava sestanka ter posebej idejno politični in teoretični pristop pri obravnavanju konkretne problematike.

c) Pomembno je samozobraževanje komunistov, ki ga sedaj realno omogoča pristopna družboslovna literatura, revije in glasilo Komunist.

d) Posebno skrb bomo posvetili idejno političnemu in metodološkemu izobraževanju vodstev ZK.

2. Povsod tam, kjer organizacijske oblike niso prilagojene novi vsebini in novim metodam dela in ne omogočajo širšega vključevanja članstva v obravnavanje družbenih problemov in problemov delovne organizacije ali krajevnega okolja, je treba te takoj spremeniti.

3. Način, metode in tehnika dela ZK morajo sloneti na sodobnih znanstvenih dognanjih — analiza, ocena, sklepi, stališča. Poglavitna metoda dela ZK je idejno politična ocena pojava in zatem prizadevanje za njegovo spreminjanje znotraj samoupravnega sistema.

4. Le javno delo ZK lahko omogoči vključevanje vseh komunistov v oblikovanje lastne politike, omogoča izvajanje načela **demokratičnega centralizma** in to, da širša družba neposredno ve za politiko ZK. Načelo javnega oblikovanja politike ZK pa lahko izvajamo s sestanki članstva. Izvajanje sprejete politike zatem ne bo le disciplinska, temveč zavestna kategorija.

Javnost politike znotraj Zveze komunistov in navzven zagotavlja ZK s samim načinom dela, predvsem pa s kvalitetno informacijo:

a) mnenja, stališča in sklepe je treba, takoj ko so sprejeti, posredovati tistim samoupravnim strukturam in sredinam, ki so jim namenjeni;

b) s sestanki, na katerih so navzoči predstavniki posameznih samoupravnih in drugih struktur ter občani, ki niso člani ZK;

c) z zapisniki oz. kvalitetnimi poročili,

d) z aktualnimi informacijami in pisanjem v tisku, na radiu in televiziji.

5. Sekretarji organizacij in aktivov morajo pošiljati komiteju trimesečna krajša problemska poročila za vez med občinskimi vodstvi ZK in bazo. Enako komunikacija je treba vzpostaviti med aktivni in organizacijo ZK. Komite poveča število izvodov Informativnega biltena.

6. Sestanki v ZK morajo biti aktualni in vsebinsko dobro pripravljani. Pred sestankom mora biti znan njegov cilj in smoter. Posebej je pomembno, da ZK hitro reagira na pojave v družbi in v delovni organizaciji. Skratka, biti mora mobilna.

7. Obnavljanje ZK so sprejem novih članov, brisanje iz članstva, izstopi in izključitve. Le ZK, ki se v zadostni meri obnavlja in skrbi za to, da je s članstvom navzoča v vseh družbenih strukturah, lah-

ko deluje v njenih neposrednih dogajanjih kot napredna družbena sila.

Težišče za sprejem je na organizaciji in aktivu ter oddelku — torej na neposrednem organizacijskem in delovnem okolju, zato morajo imeti vse te oblike konkreten program obnavljanja Zveze komunistov.

8. Sodobna ZK mora biti prožna, hitra ter idejno politično močna, to pa je moč v največji meri zagotoviti s sposobnimi kadri, ki neposredno vodijo ZK. Pri oblikovanju kadrovske politike ZK moramo biti zato zelo pozorni in občutljivi. Komunisti ne morejo odklanjati funkcij v ZK.

9. Mladi komunisti delujejo tudi v aktivu kot metodi dela, ki razvija pobudo za ustvarjalen in kritičen odnos mladih do družbenih vprašanj, predvsem pa skrbijo v aktivu za svojo idejno politično rast ter za to, da zlasti dobro deluje v njihovem okolju Zveza mladine kot ideološko politična in vzgojna organizacija mladih.

10. V ZK bo treba dosledno razviti načelo osebne in kolektivne odgovornosti. Zlasti je pomembna odgovornost posameznih članov, ko sprejemajo v samoupravnih in drugih organih odločitve ali kako drugače obravnavajo problematiko, ki se sklada s politiko ZK. Dolžni so se zavzemati za stališča in izoblikovano politiko ZK.

11. Družbeno politične organizacije v občini so samostojne pri oblikovanju svoje politike, člani ZK pa so se dolžni zavzemati za široko in demokratično vključevanje ljudi v oblikovanje in sprejemanje te oblike. Komunisti so se v teh organizacijah dolžni zavzemati za politiko ZK.

12. Politični aktiv je lahko koristna oblika medsebojnega dogovarjanja in koordinacija akcij med političnimi in samoupravnimi subjekti, ki se nanašajo na skupno

Belo križišče

Foto: F. Kamnik

problematiko, ne more pa prerasti v obliko dela, ki bi zamenjala delo aktiva ali forumov.

13. Sekretariati in sekretarji so organizatorji dela v ZK. Na njih sloni skrb za pravilno izbiro metode in načina dela ZK.

14. Bistvena komponenta učinkovitosti ZK je kontrola izvajanja sklepov in stališč. Pri tem je zlasti pomembno zaostri odgovornost. Vedno je potrebno analizirati vzroke, če sklepov ali stališč niso obravnavali organi, ki so jih sprejeli. Za izvajanje sprejete politike ZK je obvezno treba sprejeti akcijski program in nato temeljito preučiti njegovo izvajanje.

15. Komite kot izvršilni organ občinske konference je neposredno odgovoren za izvajanje sprejete politike, zato trimesečno

analizira delo vseh oblik organiziranja ZK v občini. Komite na iniciativo konference ali na svojo pobudo sproži vprašanje ali akcijo, ki zadeva organizacijo ali aktiv.

16. Sklepi zadevajo le Zvezo komunistov, zato ni nobenih razlogov, da bi z njihovim izvajanjem čakali.

Sekretariati organizacij, aktivov in oddelkov morajo v mesecu januarju 1971 prilagoditi sklepe ravni, kjer delujejo ter si izdelati konkreten akcijski program za njihovo izvajanje.

Najpozneje v prvi polovici februarja 1971 morajo vse organizacije obravnavati in sprejeti program dela, ob tem pa tudi metodo in način njegovega izvajanja.

Preučiti je treba angažiranost posameznih komunistov.

Milan Zafošnik

Milan Dobovišek, dipl. inž.

Rentabilnost proizvodnje cementacijskih jekel

Glede na sorazmerno precejšnje težave, ki so nastopale v ravenski jeklarni pri cementacijskih jeklih za potrebe avtomobilске industrije, ko nismo mogli garantirati zadovoljive čistoče in drobnega kristalnega zrna tega jekla, smo se odločili, da v posebni nalogi izdelamo in preizkusimo novo tehnologijo.

Jeklarna si je zadala nalogo, ki zajema rešitev problemov:

a) Zrno cementacijskega jekla mora biti vsaj z 90 odstotno sigurnostjo pri vseh, v redni proizvodnji izdelanih šaržah doseženo finejše od stopnje ASTM 5.

b) Mikro čistoče v vseh vrstah cementacijskih jekel, ki se pojavljajo v obliki vključkov A (sulfidi), B (aluminati), C (silikati), D (globularni oksidi), pri ocenitvi najslabših mest na mikro obrusih ne smejo presežati velikosti:

A maks. 3, B maks. 3, C maks. 2, D maks. 3.

c) Doseči je treba rentabilnejšo proizvodnjo, ki se odraža v večjem učinku peči oz. hitrejšo izdelavo šarž.

Rešitev naloge naj bi dela naši jeklarni tudi osnovno tehnologijo izdelave jekla v električni obločni peči, ki jo lahko prilagodimo tudi za izdelavo vrst jekel za poboljšanje, kjer je to mogoče, da tudi tu dosežemo rentabilnejšo proizvodnjo.

Poskuse smo opravili na kvalitetah Cr-Mn, CrMn-Mo, Cr-Ni in Cr-Ni-Mo cementacijskih jeklih. V glavnem pa smo osvajali tehnologijo za EC in ECMo kvalitete ter tako iskali optimalne pogoje izdelave oz. taljenja jekla.

Pri vseh teh poskusih smo se posluževali svetovne tehnične literature, ki je v glavnem obsegala področje efektne dezoksidacije jekla, ter iskali optimalne pogoje za sigurno doseganje drobnega avstenitnega kristalnega zrna, kot ga zahteva danes avtomobilska industrija. Izkoristili smo tudi

kontakte z različnimi inozemskimi metalurgi. Posebej smo študirali ter praktično preizkušali uporabo CaSi za dezoksidacijo teh jekel ter vpliv te legure na tvorbo različnih tipov vključkov.

Praksa je pokazala, da se tehnologija ne da presajati iz ene v drugo jeklarno ali talilno peč, ampak je vsako novo zadevo treba prilagoditi lastnim pogojem proizvodnje in tehnologije. Danes vemo, da se cementacijska jekla v različnih jugoslovanskih in inozemskih jeklarnah izdelujejo različno, pa čeprav ni veliko razlike v izdelavi. Vemo tudi, da se pri različnih tehnoloških postopkih lahko dosežejo dobri pogoji za doseganje zadovoljive kvalitete jekla glede na čistočo in drobno zrno. Ker se te vrste jekla izdelujejo (talijo) v različnih talilnih agregatih, kot so elektro peči, SM peči, LD konvertor, smo na Ravnah osvajali izdelavo v elektro pečeh, saj so to naši talilni agregati.

Po predhodni teoretični pripravi fizikalno kemijskih problemov, ki smo si jih s pomočjo literature predočili, smo pričeli z različnimi metodami delati poskuse. Metode so se med seboj bistveno razlikovale ali pa celo samo v manjših modifikacijah. Tako smo preizkusili izdelavo jekla po teh glavnih metodah:

1. taljenje z dvema žilindroma (klasična rafinacija),

2. taljenje z eno (oksidno) žilindro ter pri izpustu jekla iz peči z zadržanjem žindre; legiranje FeSi in Al sledi v ponovco,

3. taljenje z legiranjem vseh legiranih elementov po oksidaciji na golo kopel taline ter uvedba kratke 40—60 minutne rafinacije.

4. taljenje s preddezoksidacijo 1—1,6 kg Al/tono taline po klasični oksidaciji in delni potegnitvi oksidne žindre ter poznejšim takojšnjim legiranjem vseh ferolegur.

Poleg teh glavnih metod smo preizkusili razne modificirane metode, ki so zelo podobne opisanim, se pa vendar razlikujejo od njih. Na tak način je bilo preizkušenih 11 tehnologij.

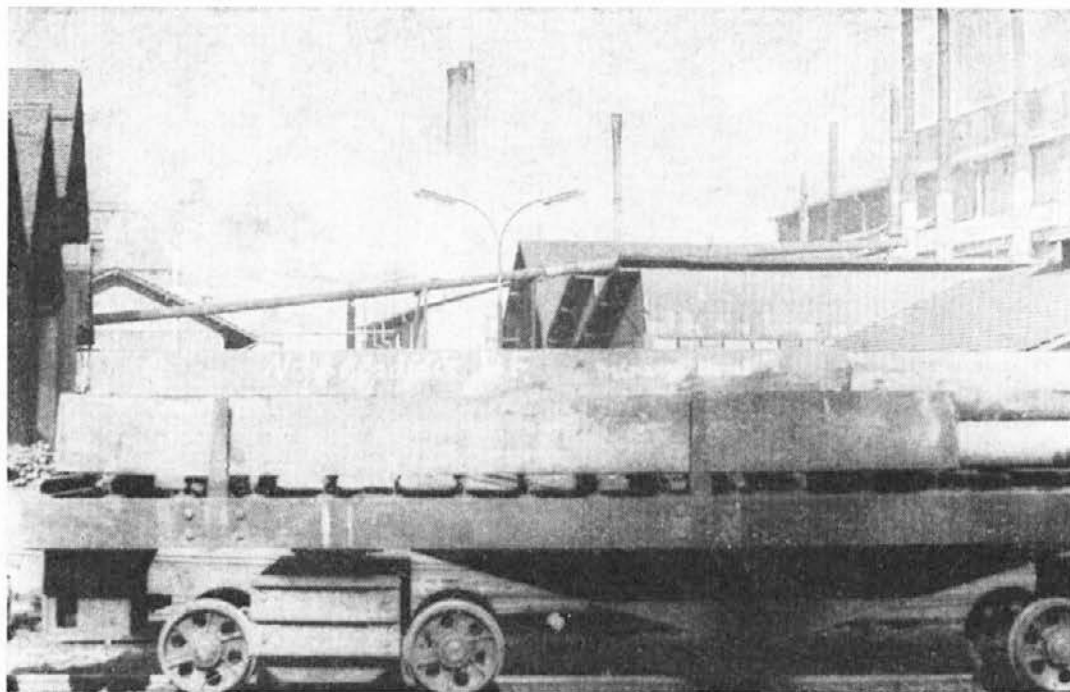
Postopoma smo tehnološke metode spreminjali in končno izdvojili samo dve, pri katerih smo dobili najugodnejše rezultate. Ti metodi smo še nekoliko modificirali ter ju označili z »J« in »K«. Obe metodi smo prevzeli v redni tehnološki postopek izdelave cementacijskega jekla v ravenski jeklarni.

Rezultati, ki smo jih dosegli, so bili pri čistoči jekla naslednji (tabela na str. 5):

Seveda so tu šarže tudi takšne, ki imajo stopnje pod 4,3 (A + B + C + D), se pa pojavljajo tudi takšne, ki imajo stopnjo skupnih vključkov višjo kot 4,3. Kar se zrna tiče, smo z našimi novimi tehnološkimi prijemi dosegli vsaj 95 odstotno sigurnost drobnega zrna, ASTM finejši od stopnje 5.

Ker je aluminij glavni dezoksidant in istočasno osnova za doseganje drobnega zrna, smo študirali optimalne pogoje dodatka in koncentracije Al v jeklu. Ugotovljeno je, da mora biti vsebnost kislinotopnega Al med 0,015—0,030 odst., če želimo doseči zrno, finejše od stopnje 5. To ustreza celokupnemu aluminiju med 0,02 do 0,04 odst.

Če uporabimo dušik za prepihanje taline v ponovci skozi porozni čep, se vsebnost aluminija lahko zniža za 0,005 odst.

Na pol poti

Foto: F. Kamnik

vklučki — sulfidi (A) so padli	od 2,2 na stopnjo 1,7
— aluminati (B) so padli	od 1,0 na stopnjo 0,8
— silikati (C) so padli	od 0,2 na stopnjo 0,16
— glob. oksidi (D) so padli	od 1,9 na stopnjo 1,65
vsota vključkov (A + B + C + D) so padli	od 5,3 na stopnjo 4,31

Če pa uporabimo argon za preprihanje taline, se lahko zniža za 0,003 odst., to je še vedno dovolj za doseg drobnega kristalnega zrna.

Študirali smo uporabo plinastega dušika ali argona za preprihanje talin ter si postavili vprašanje, ali je nujno taline jekla v ponovci preprihati. Mnogi evropski tehnologi trdijo, da to ni potrebno, da je le dodatni strošek pri proizvodnji jekla, da se z uporabo teh plinov ne da nič pridobiti na kvaliteti jekla. Mi smo bili drugega mnenja in se pridružili onim, ki vidijo v uporabi teh plinov za preprihanje le precejšen napredek tehnologije. Dosegli smo manj kisika v končnem jeklu, manj vodika in tudi manj dušika. Vključki so v celoti padli na nižjo skupno stopnjo, ravno tako smo dosegli največje tipe vključkov manjše kot prej. Razporeditev vključkov se je pokazala bolj ugodna. Temperatura vliivanja je postala enakomernejša v celotnem času vliivanja jekla v kokile. Uporaba dušika ali argona v praksi tehnično ne predstavlja nobenega problema.

Če še vklopimo v to nalogo rentabilnost proizvodnje teh jekel v naših elektro obločnih pečeh, je najbolj vredno omeniti kratko trajanje šarž, izdelanih po omenjenih »J« in »K« metodah, saj se je čas trajanja znižal od pet in pol na štiri ure. Torej učinek peči se je 30 odstotno povešal. Imamo tudi primere, ko šarže trajajo samo tri in pol ure. Dodatek argona predstavlja podražitev jekla za 0,5 starega dinarja na 1 kg, dodatek dušika pa le ca. 0,3 stara dinarja na 1 kg.

Več kot sto izdelanih šarž po tem postopku nam danes predstavlja dovolj jasno sliko izboljšave tehnologije. Tehnologijo smo prenesli na velik del jekel za poboljšanje in tudi tam osvojili rentabilnejšo proizvodnjo.

Ostalo nam je še nekaj problemov, katere bomo morali rešiti ali pa raziskati, da bomo lahko pri kvaliteti in rentabilnosti še pridobili:

— Pravočasno določanje ogljika v predprobi nam lahko skrajša čas trajanja še za 10 minut. Predolgo čakanje na analize ima za posledico netočno držanje tehnoloških pogojev.

— Ugotoviti moramo, ali je dezoksidacija s CaSi v ponovci za vrsto vključkov ugodna ali ni. Ali vpliva CaSi na odžveplanje kot navajajo razni raziskovalci (Wahlster, Čečanski, Schöberl itd.)? Ali ni CaSi neugoden za zmanjšanje velikosti vključkov?

— Katero razmerje celokupnega aluminija proti kislinotopnemu in katera absolutna koncentracija je odločilna za optimalno toplo predelavo cementacijskega jekla?

— Kako doseči optimalni izkoristek aluminija, katerega legiramo v talino?

— Ali lahko plinasti dušik zamenja argon pri preprihanju taline v ponovci in pri katerih jeklih?

— Kakšna je medsebojna zveza med vključki tipa B in tipa A?

— Kakšna obzidava ponovce je najbolj ugodna za znižanje vključkov tipa C in D?

— Ali lahko potrdimo našo trditev, da ni vedno najnižja količina vključkov od-

ločilna za kvaliteto jekla (torej najnižji kisik), ampak da je razporeditev in velikost posameznih tipov vključkov odločilnejša?

— Kako vplivata stopnja in način dezoksidacije na izboljšanje površine ingota?

Navedel sem nekatere bistvene probleme in rezultate, ki smo jih obravnavali na zadnjem jeklarskem posvetovanju na Ravnah in ki so rezultat celotnega študijskega dela nekaterih članov kolektiva v smislu izboljšanja kvalitete in rentabilnosti naše proizvodnje cementacijskega jekla.

Tone Pratnekar, dipl. inž.

Bodoči razvoj tehnologije v sklopu mehanskih obratov

Razvoj visoko industrializiranih držav in s tem njihova gospodarska moč je bil odvisen v veliki meri od stanja obdelovalne tehnologije, energetske in materialne podlage. Karakteristični primer predstavlja razvoj avtomobila, ki je postal zanimiv za tržišče šele takrat, ko ga je bilo mogoče izdelati za ceno, ki je bila sprejemljiva za širok krog potrošnikov. Iz te zahteve se je razvila tako imenovana detroitska avtomatizacija, koncipirana za izdelavo velikih serij avtomobilov enakega tipa. Prek tekočih trakov je steklo v Detroitu od leta 1909 do 1924 približno 15.000.000 fordov modela I, pri čemer se je cena znižala od 950 na 295 dolarjev.

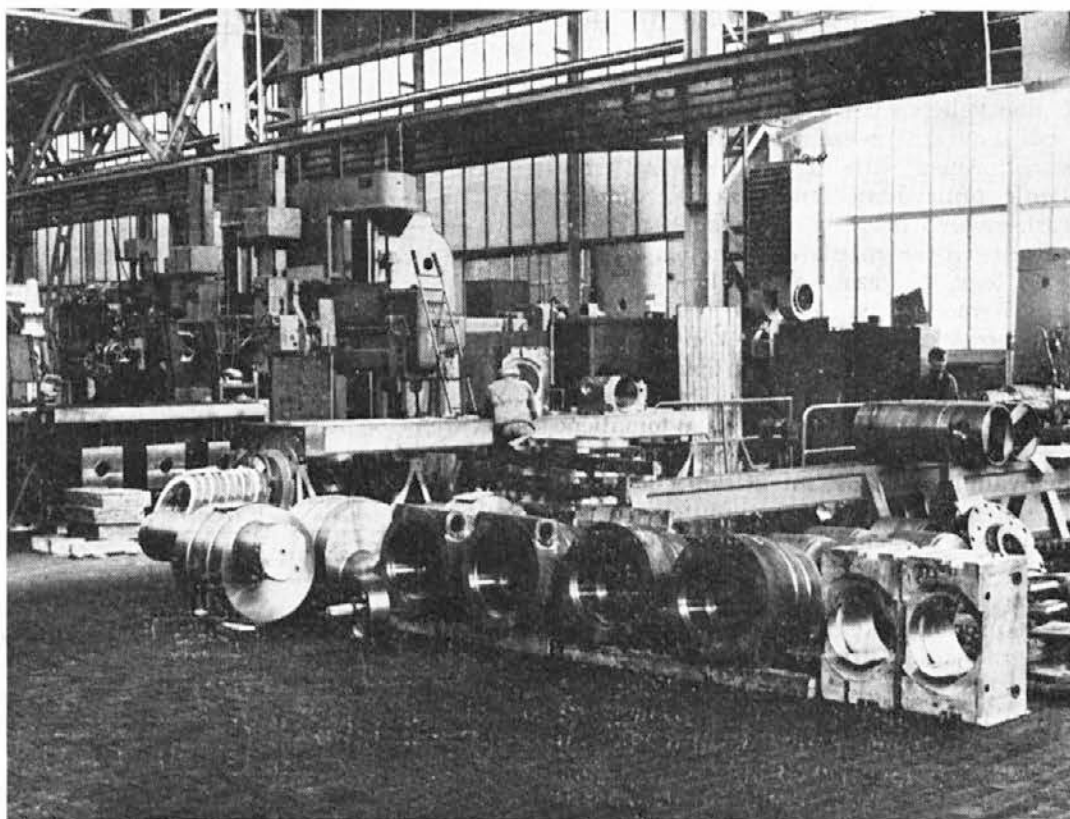
Vzrok za to je bila predvsem uvedba avtomatizirane proizvodnje, izboljšanje in uvajanje novih tehnoloških postopkov ter organizacije. Takšnih primerov bi našli lahko še celo vrsto. To dokazuje izredni pomen obdelovalne tehnologije za ekonomsko moč države in predstavlja ele-

ment enega od bistvenih kriterijev industrijske razvitosti.

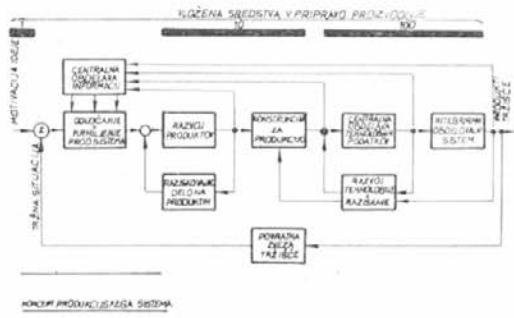
Vendar v proizvodnji ne stojimo v večini primerov pred problemom izdelave zelo velikega števila enakih izdelkov. Delež te vrste proizvodnje znese morda samo 10—15 odst. celotnega produkcijskega volumna v industriji.

Zahteve tržišča glede na asortiment izdelkov, njihovo variabilnost v izvedbi in konstrukciji, kar ima za posledico razmeroma nizko število enakih izdelkov, ter zahteve po visoki kvaliteti narekujejo v splošnem veliko elastičnost obdelovalnih sistemov. To pomeni, da so tehnološki in organizacijski principi pri proizvodnji izrazito srednjim maloserijskim in individualnim karakterjem povsem drugačni kot pa v masovni proizvodnji.

Razvoj kibernetike, kompjuterske tehnologije, tehnologije materiala, elektronike in ekonomike v zadnjih dveh desetletjih je odločujoče vplival na razvoj novih

V mehanski

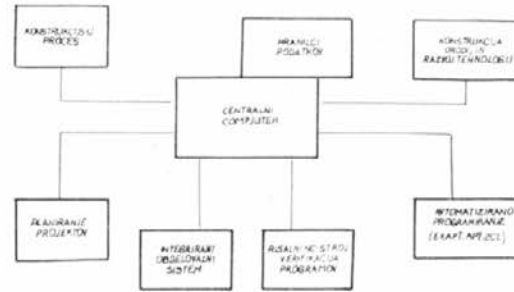

Slika 1

konceptov v obdelovalni tehnologiji, konstrukciji in organizaciji modernih produkcijskih sistemov. V splošnem ugotovimo nekaj najvažnejših razvojnih smeri, ki so konkretno prispevale k nastanku novih pogledov v produkcijskem procesu.

Slika 1 prikazuje koncept proizvodnega sistema, ki predstavlja tovarno za proizvodnjo določenih vrst izdelkov. Ta sestoji iz enot, ki so funkcionalno vezane med seboj in skrbje za pretok informacij in materiala do finalnih proizvodov.

Osnovne enote so: odločanje in krmiljenje, razvoj produktov, konstrukcija za produkcijo, centralna obdelava tehnoloških podatkov in integrirani obdelovalni sistem. Vhod v sistem predstavljajo na eni strani ideja in motivacija proizvodnje produktov, za katere se vodstvo odloči na

Slika 2

podlagi tržnih raziskav in povratne zveze — tržišča, na drugi strani pa material, polproizvodi in proizvodi kooperantov. Izhodne veličine iz sistema so finalni proizvodi. Povratne zveze so: centralna obdelava informacij, ki služi predvsem za krmiljenje proizvodnje, enota za razvoj in raziskovalno delo na proizvodih ter enota za razvoj in raziskavo tehnologije.

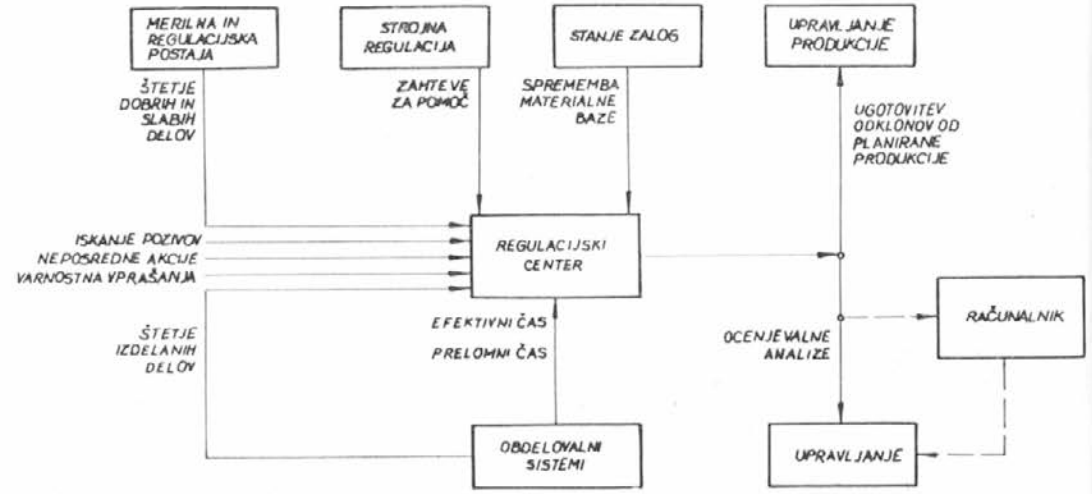
Iz tega prikaza so razvidne tržiščne točke modernega razvoja obdelovalnih sistemov, ki so razvoj in konstrukcija s pomočjo kompjuterjev, grupna in sekvencna tehnologija, numerično krmilni obdelovalni stroji, sistemi za avtomatično programiranje, adaptirno krmiljenje obdelovalnih sistemov, integrirani obdelovalni sistemi z direktnim kompjuterskim krmiljenjem in kompjutersko nadzorno krmiljenje sistemov.

Eno značilnih tendenc modernega razvoja produkcijske tehnologije predstavlja integracija konstrukcije, tehnološke priprave in same proizvodnje. Slika 2 nazorno prikazuje koncept integriranega sistema, ki zajema planiranje projektov ali proizvodov, konstrukcijski proces, konstrukcijo in razvoj orodij in tehnologij, avtomatično programiranje, verifikacijo programov in risb ter integralno proiz-

vodnjo na obdelovalnih sistemih. V središču se nahaja centralni proces s posebnimi datotekami ter krmilnim mehanizmom sistema. Kot je razvidno iz te slike, pripada pomembno mesto kompjuterju, ki dejansko integrira pretok informacij za upravljanje navedenih enot. Proizvodni

ju optimalno avtomatiziranih proizvodnih sistemov.

Analiza razvojnega in konstrukcijskega procesa v integriranem sistemu s kompjuterjem je prikazana na sliki 4. Od ugotovitve in definicije problema poteka konstrukcijski proces prek selekcijskih

TOK INFORMACIJ V OBDELOVALNEM IN UPRAVLJALNEM REGULACIJSKEM SISTEMU

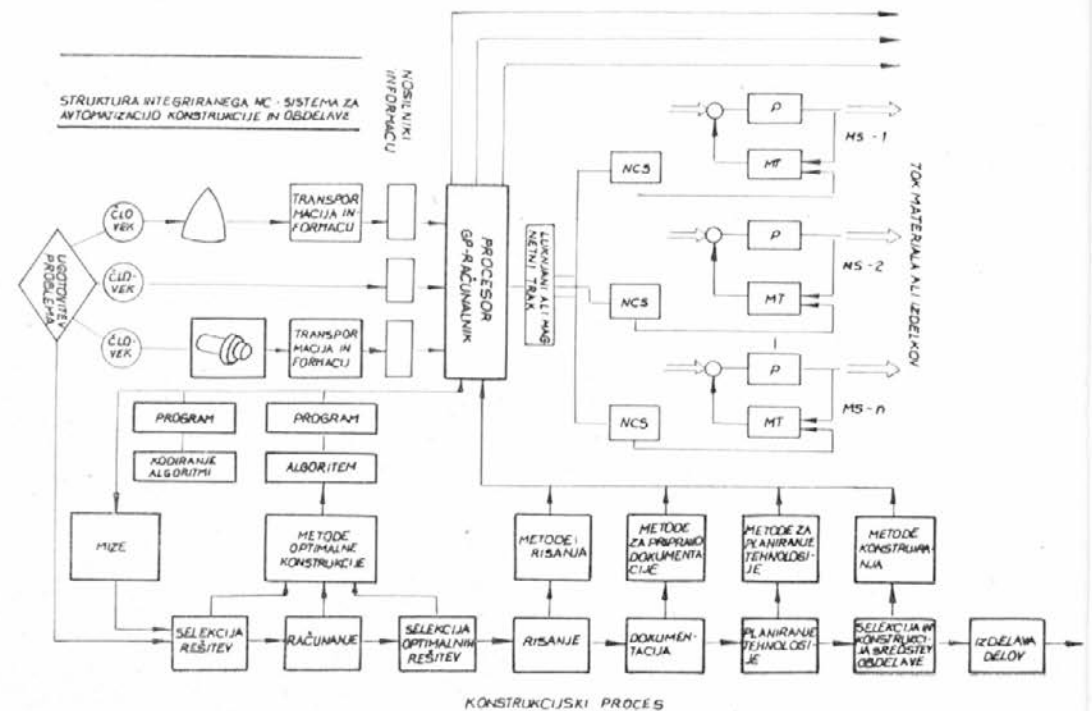
Slika 3

sistemi na tem principu se sedaj v svetu zelo močno uveljavljajo, vendar pa zahteva njihova implementacija vrsto pogojev, ki morajo biti izpolnjeni za ekonomsko utemeljeno avtomatizacijo takšnega tipa.

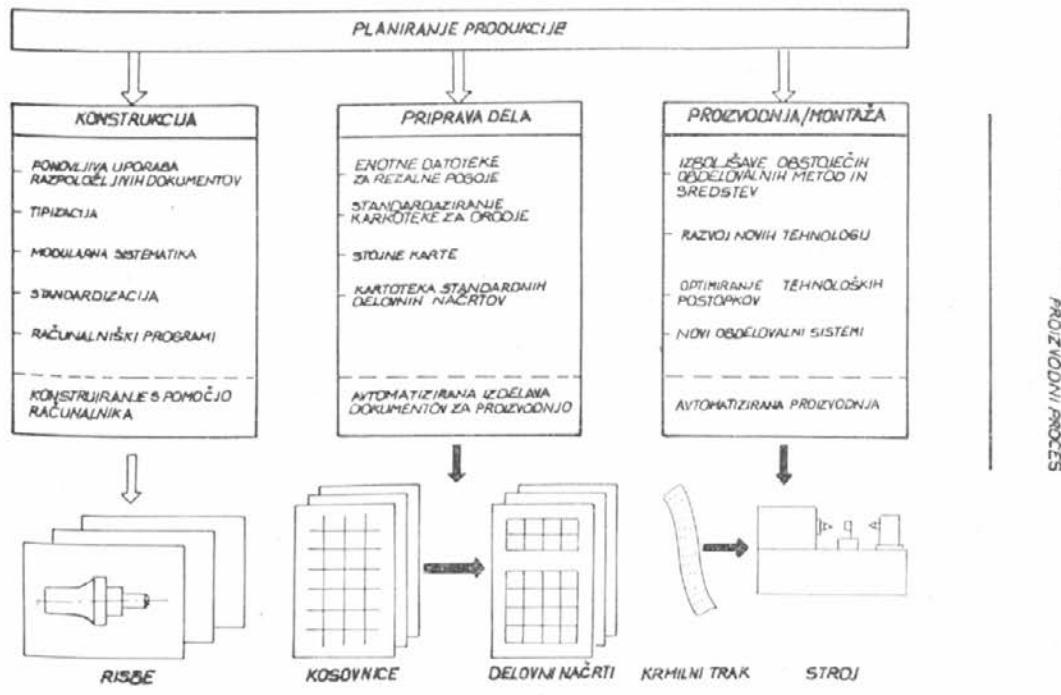
Detaljnija analiza vloge krmilnega centra v modernem produkcijskem sistemu je prikazana na sliki 3. V regulacijski center se stekajo vse informacije iz proizvodnje, kot ugotavljanje stanja izdelanih komponent, krmiljenje obdelovalnih sistemov, stanje zalog, ugotavljanje odklonov od planirane produkcije, ocenjevanje ekonomskega stanja, ki služijo procesu odločanja (slika 1). Ta rešitev predstavlja eno izmed karakterističnih poti v razvo-

rešitev računanja, selekcije optimalnih rešitev s pomočjo metod optimiranja konstrukcij, risanja, izdelave dokumentacije istočasnega planiranja tehnologije do izbora sredstev za obdelavo. Na podlagi teh informacij se izdelajo nosilci informacij za krmiljenje posameznih obdelovalnih sistemov, ki izdelujejo komponente določenih proizvodov.

Za realizacijo integriranega sistema in optimalno uporabo računalnika je pa potrebna cela vrsta ukrepov na podlagi konstrukcije, priprave dela in proizvodnje. Naloge so pregledno prikazane na sliki 5. Ureditve in organizacija geometrične informacije s pomočjo kadnih sistemov omo-

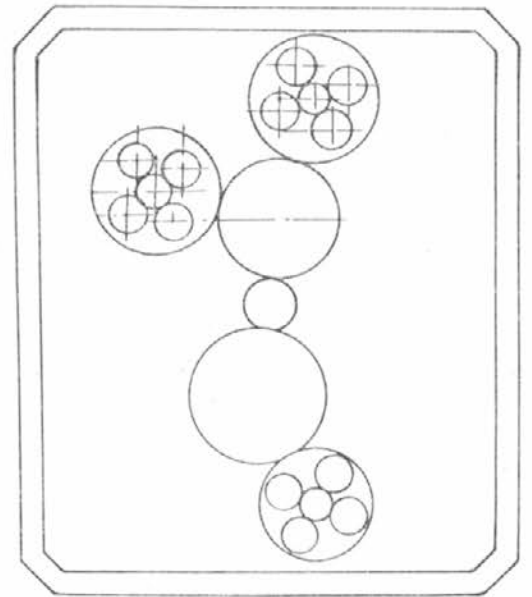
Slika 4

Slika 5

Brez dvoma so ti posegi za ekonomski uspeh podjetja izrednega pomena.

Podrobnejša analiza konstrukcij iz tega procesa je pokazala, da se metodika konstruiranja ni mnogo spremenila od časov Jamesa Watta. V šestdesetih letih se je pa začel kompjuter vedno bolj vključevati tako v kreativni kakor tudi čisto meha-

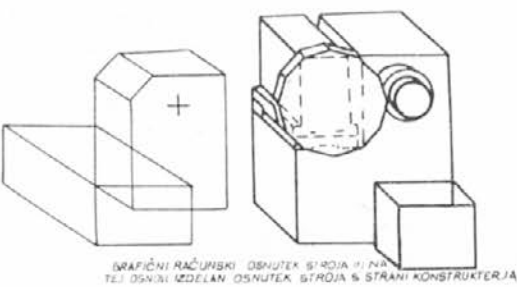

Slika 8

goča uporabo ponavljivih delov v konstrukciji novih objektov, uvajanje modelarne sistematike in razvoja računalniških programov za elemente ter urejena tipizacija in standardizacija so osnovni po-

pogoje, standardizirane sisteme orodij, datoteko strojev ter standardnih tehnoloških oziroma delovnih postopkov. Optimalno avtomatizirana proizvodnja je mogoča z izboljšavo obstoječih obdelovalnih metod in sredstev, razvojem novih tehnologij, optimiranjem tehnoloških postopkov ter uvajanjem integriranih obdelovalnih sistemov na podlagi grupne tehnologije.

nični proces konstruiranja. Zaradi izredno velikega števila elementov, materialov, možnih oblik, variacij v prostoru itd., je konstrukter pri ustvarjanju novega produkta omejen iz objektivnih razlogov na zelo majhno število kombinacij in rešitev. Razvoj optimalne konstrukcije določenega objekta je brez dvoma zelo težka in zahtevna naloga. Kompjuter se nudi kot izredno učinkovit pripomoček konstrukterjem pri izboru optimalnih kombinacij. Slika 6. prikazuje primer konstrukcije obdelovalnega stroja, ki predstavlja glede na postavljene zahteve najboljšo namestitev posameznih enot. Ta izbor je določil kompjuter na podlagi vseh možnih ele-

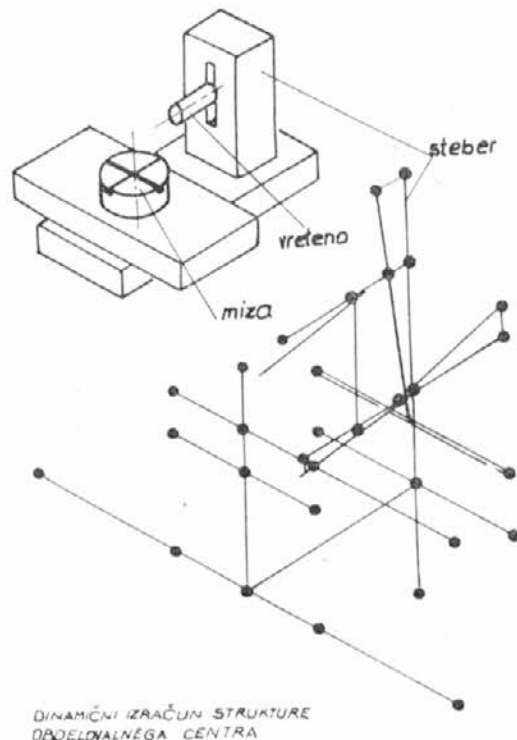

Slika 6

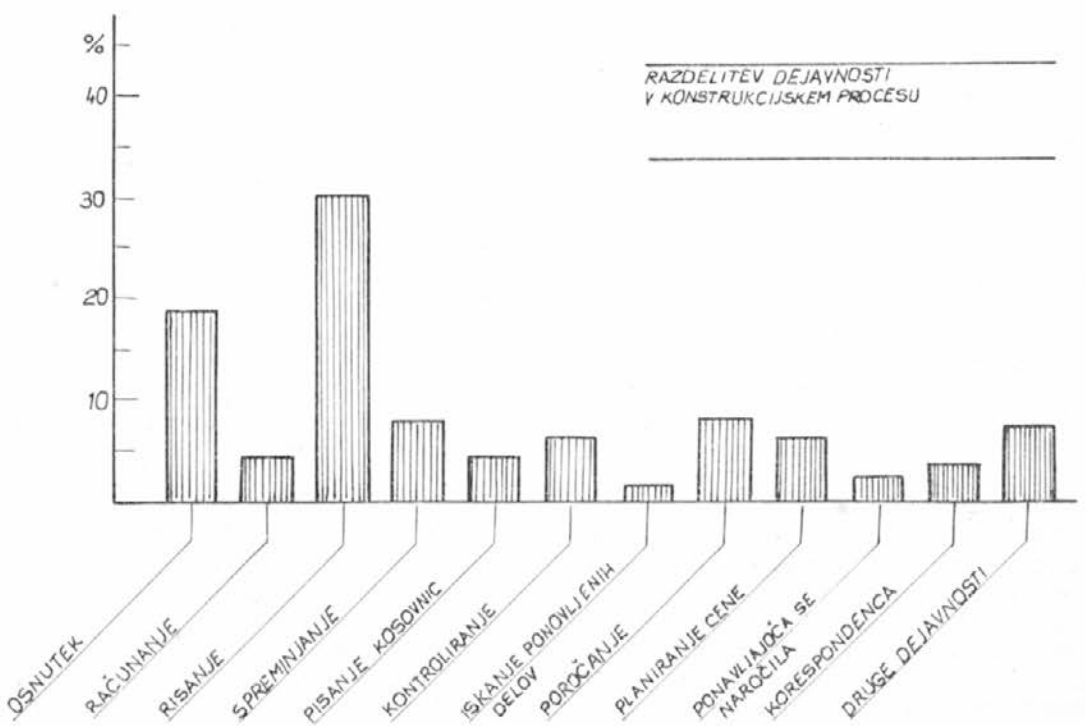
goji za konstruiranje s pomočjo računalnika.

Kompjuterizirana tehnološka priprava dela zahteva enotne dodatke za obdelovalne

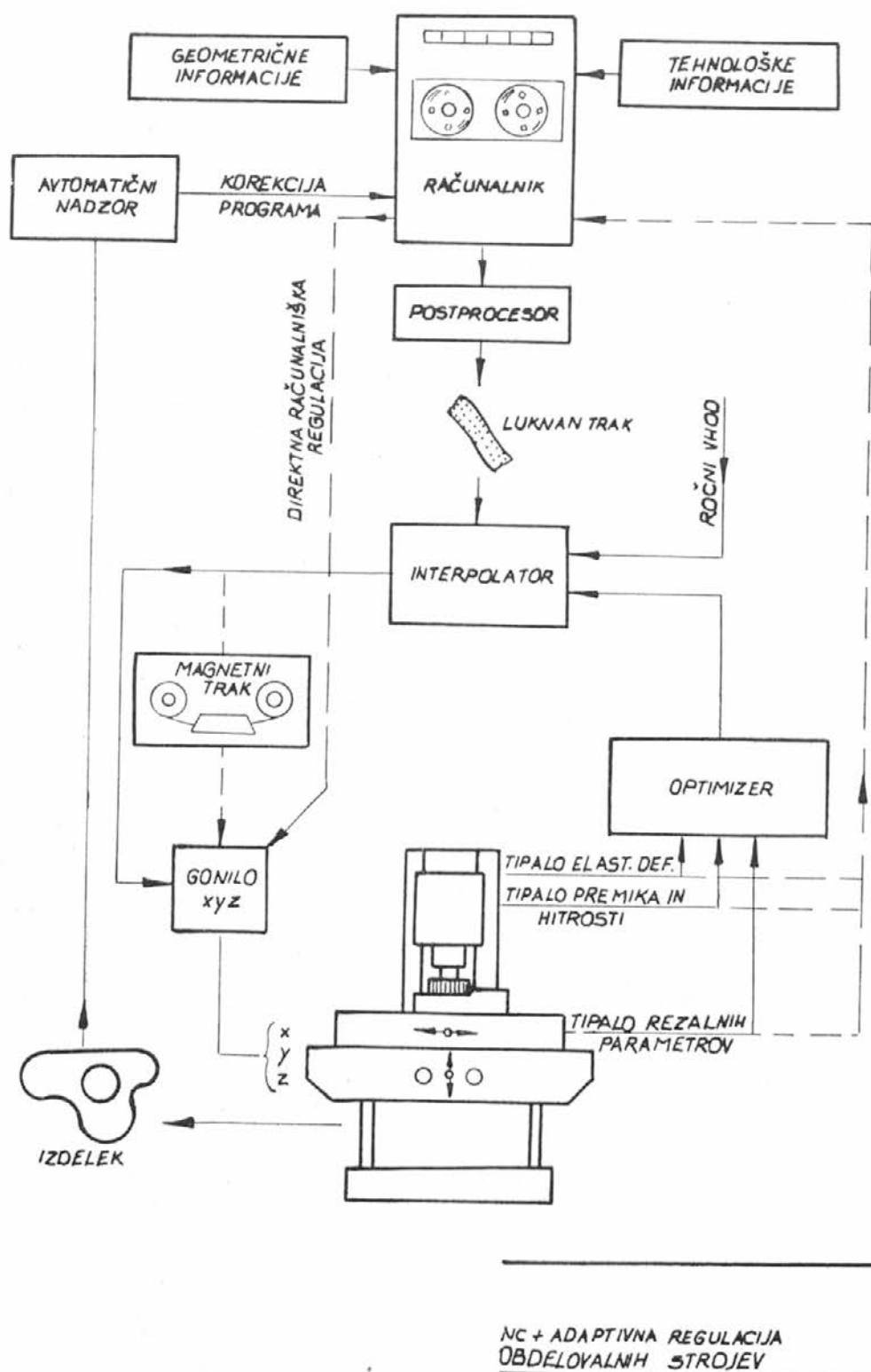
Izgraditev kompleksnega sistema zahteva kot je razvidno iz teh izvajanj, celo vrsto ukrepov in organizacijskih prijemov, ki se danes v proizvodnih sistemih visoko industrializiranih držav pospešeno uvajajo. Ta trend je karakterističen za srednji tehnološki razvoj z integracijo kompjuterja kot krmilne enote v proizvodnji procesa, je omogočeno vodstvu podjetja ne samo krmiljenje sistema v ožjem smislu, temveč tudi nadzorna in adaptirna kontrola in s tem takojšnje ukrepanje.

Slika 7

Slika 9

NC + ADAPTIVNA REGULACIJA
OBDELOVALNIH STROJEV

Slika 11

mentov izbora in koeficientov teže za individualne konstruktivne karakteristike. V tej smeri se te metode v novjšem času pospešeno razvijajo v konstrukcijo.

Poleg že nakazanih nalog pri kreativnem konstruiranju se danes v vedno večji meri uporablja kompjuter tudi za izračun elementov in komponent ter raznih enot in za izračun statičnih in dinamičnih lastnosti strojev.

Slika 7. prikazuje primer izračuna statičnih togosti vrtno frezalnega stroja, slika 8. pa izračun gonil za večvretenski vrtni stroj v štirih ravninah. Kot je znano, zahteva to delo zelo veliko časa in ga je za večje število ravnin izredno težko obvladati. Pomoč kompjuterja se je izkazala v tem primeru za nenadomestljivo.

Tudi v avtomatizaciji samega detajliranja delov se uporablja kompjuter z vedno

večjim ekonomskim efektom. Iz slike 9 je razvidna razdelitev dejavnosti v konstrukcijskem procesu. Na osnutek dejavnosti, risanje in spreminjanje odpade največji delež. Zaradi tega je skrajšanje teh elementov v procesu bistveno za dvig produktivnosti v konstrukciji. Temu problemu pripisujejo industrijske države velik pomen. Raziskovalna dejavnost je zelo močna in jo državne institucije, ki so odgovorne za tehnološki razvoj, z velikimi finančnimi sredstvi podpirajo. Slika 10. kaže kompjuterski sistem ATLAS 2, ki je izstavljen na univerzi v Cambridgu in služi za raziskovalno delo ter za reševanje problemov v industriji.

V začetku petdesetih let so se začeli numerično krmiljeni obdelovalni stroji uvajati v industrijske obrate. Impulz za aplikacijo teh razmeroma kompleksnih

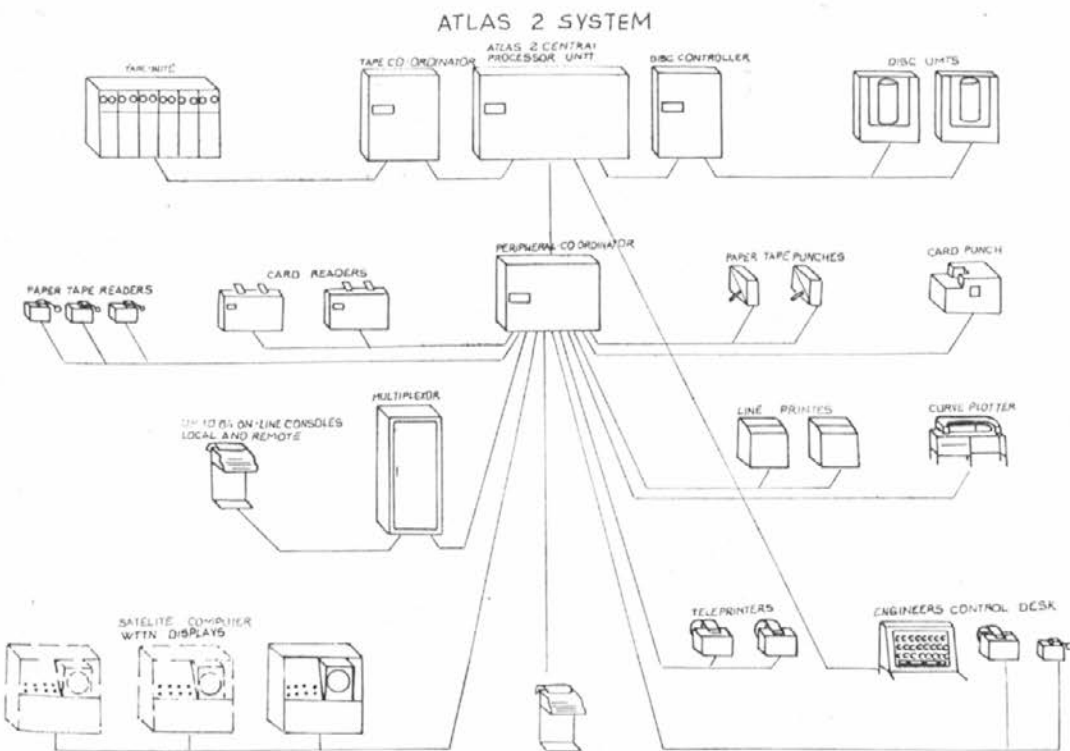
obdelovalnih sistemov je dala letalska industrija, ki je izrazit predstavnik individualne in maloserijske proizvodnje. Ta razvoj pa je bil mogoč samo zaradi tega, ker je kompjuterska tehnologija bila že dovolj daleč razvita. Avtomatizacija direktnega in kontinuiranega pozicioniranja je prispevala k odločujoči povečavi fleksibilnosti in adaptibilnosti obdelovalnih strojev, in sicer predvsem v individualni in maloserijski proizvodnji. Zaradi teh razlogov so stroški izdelave posebno v zadnjih letih pomembno padli. V ilustracijo prikazuje slika 11 osnovno idejo in princip numerično krmilnega frezalnega stroja. Slika 12 ilustrira proizvodnjo numerično krmiljenih obdelovalnih sistemov v ZDA. Za oceno uporabnosti teh sistemov je zanimiva tudi razdelitev NC (numerično krmiljenih) strojev po industrijskih skupinah v ZDA, kot kaže slika 13.

Ker število numerično krmiljenih obdelovalnih strojev stalno in pospešeno narašča, je postala vloga avtomatičnega programiranja delov glede na tehnologijo in geometrijo izredne važnosti. Različni sistemi programiranja so bili razviti v zadnjih desetih letih. Med njimi omenimo samo nekatere, kot APT, EXAPT, 2CL. Sistema za programiranje APT in 2CL sta zgrajena tako, da upoštevata samo geometrično informacijo, EXAPT pa vključuje tudi tehnologijo. Dodatno k preračunavanju poti orodja se upoštevajo pri EXAPT tudi pogoji odrezovanja, deljenje rezov s selekcijo orodij ali delovna sekvenca, proračun kolesij orodij itd. Vse te proračune je možno opraviti s pomočjo digitalnega računskega stroja procesorja, upoštevajoč avtomatične sisteme programiranja. Na sliki 14 so prikazane kot primer glavne karakteristike programskega sistema EXAPT. Paralelno z razvojem numerično krmiljenih obdelovalnih strojev so se razvijali novi organizacijski primeri, ki naj bi vodili k povišanju produktivnosti v pretežno individualni in maloserijski proizvodnji. Z uvedbo grupne tehnologije in nedavnim predlogom sekvenčne tehnologije se dajo premostiti organizacijske težave v tej vrsti proizvodnje. Osnovna ideja grupne tehnologije obstoji v tem, da grupira elemente s podanimi oblikami, dimenzijami in tehnologijo v posamezne družine.

Konsekvence grupiranja elementov so mnogoštevilne. Predvsem se izražajo v reorganizaciji konstrukcije produkcijskega planiranja in produkcije same. Dosedanje izkušnje kažejo, da je možno z izvedbo grupne tehnologije povišati proizvodnjo od 40 do 50 odst., ne da bi bilo potrebno izvesti velike investicije.

Uvedba grupne tehnologije v industrijo je razmeroma počasen proces, in sicer ravno zaradi tega, ker zahteva precejšnjo reorganizacijo v podjetjih in prevzgojo miselnosti tehničnih kadrov. Nova pot pri izdelavi malih serij z aplikacijo tako imenovane sekvenčne tehnologije je bila pred nedavnim predlagana od PERA. Dosedanje tendence kažejo, da bo ta tehnološka metoda našla lažjo pot in aplikacijo v produkcijskih sistemih.

V primerih, da se zahteva stabilnost dimenzijske natančnosti posameznih obdelovancev, ki se jih v nekem obdelovalnem

Slika 10

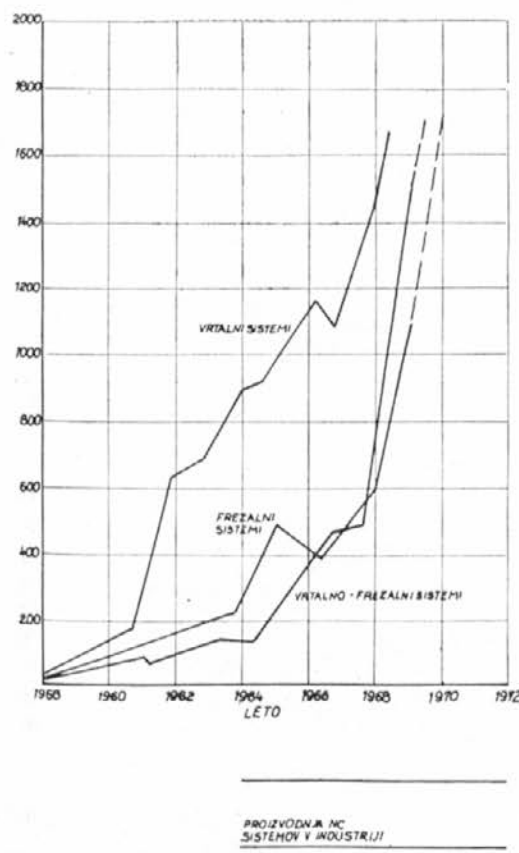
adaptirni regulacijski sistem je bil razvit pri CINCINNATI-ZDA. Merilni parametri so vrtilni moment na vretenu frezalne glave, zahtevana storilnost, elastične deformacije frezalnega vretena in storilnost, slika 11. To je do sedaj, kot kažejo rezultati, sistem, ki se je v praksi razmeroma dobro uveljavil in prispeval k dvigu produktivnosti okoli 30 odst.

Pred nekaj leti so tehnologi raziskovalci prišli do spoznanja, da bi organska povezava med posameznimi numerično krmiljenimi stroji, grupiranje obdelovancev v družine ter integracijo takšnega sistema s takoimenovanim ON-line kompjuterjem za krmiljenje produkcije v integralni obdelovalni sistem omogočila bistveno povzhati produktivnost v maloserijski proizvodnji. Izkazalo se je, da je potrebno rešiti ta problem s pomočjo integriranega obdelovalnega sistema. V kronološkem zaporedju bodo prikazani v naslednjem nekateri predlogi in rešitve, kako naj se zgradi integrirani obdelovalni sistem. V praksi ti sistemi obstajajo in so se do določene mere tudi že uveljavili.

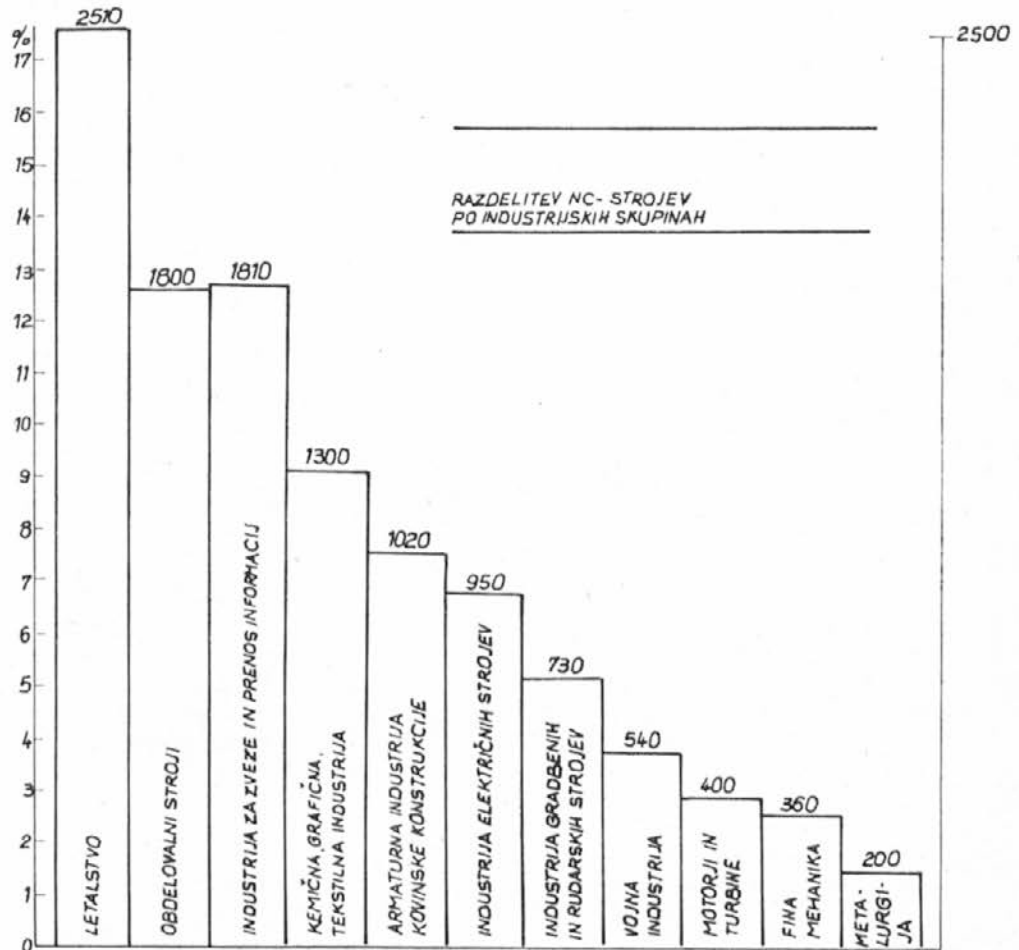
V letu 1967 je razvila angleška tovarna MOLINS integralni obdelovalni sistem »MOLINS 24«, slika 15. Ta predstavlja povsem nov tehnološki koncept v proizvodnji obdelovancev za male in srednje serije. Sistem sestoji iz dveh delov, in sicer: kompjuterskega in delavniškega prostora. Priprave programov in plansko časovno obdelavo izvrše programerji. Datoteke so jim na razpolago na diskih v hranilnici. Kompjuter IBM 1130 služi za razdeljevanje obdelovancev in krmiljenje transportnega sistema MOLAC, ki streže posamezne obdelovalne enote z obdelovanci.

sistemu sukcesivno obdelujejo prek določenega časa, so bili razviti posebni geometrični adaptirni krmilni sistemi. Čas njihovega razvoja in industrijske aplikacije se ujema z raziskovalnim delom in z uvajanjem numerično krmiljenih strojev v industrijske obrate. Relativna pozicija med orodjem in obdelovancem kot funkcija časa je lahko vplivna zaradi različnih motilnih veličin, kot npr. obrabe orodja, termičnih efektov, elastičnih deformacij itd. Dimenzije obdelovanca, ki se trenutno obdeluje, je treba meriti, in sicer med obdelavo ali po obdelavi ter korigirati zaradi zgoraj omenjenih efektov relativno pozicijo med orodjem in obdelovancem.

V zadnjih letih se je razvila tako imenovana fizikalna adaptirna regulacija obdelovalnih sistemov. Obširne raziskave so se izvajale, da bi našli praktično rešitev za optimiranje nekega obdelovalnega procesa, ki je glavni cilj tako imenovane ON-line optimizacije rezalnih pogojev. Pri tem se je seveda upoštevala obraba orodja kot funkcija odrezovalnega časa, variacije v trdnosti materialov in še nekateri parametri, ki določajo obdelovalnost materialov. Edini industrijsko uporabni

Slika 12

Slika 13

Slika 14

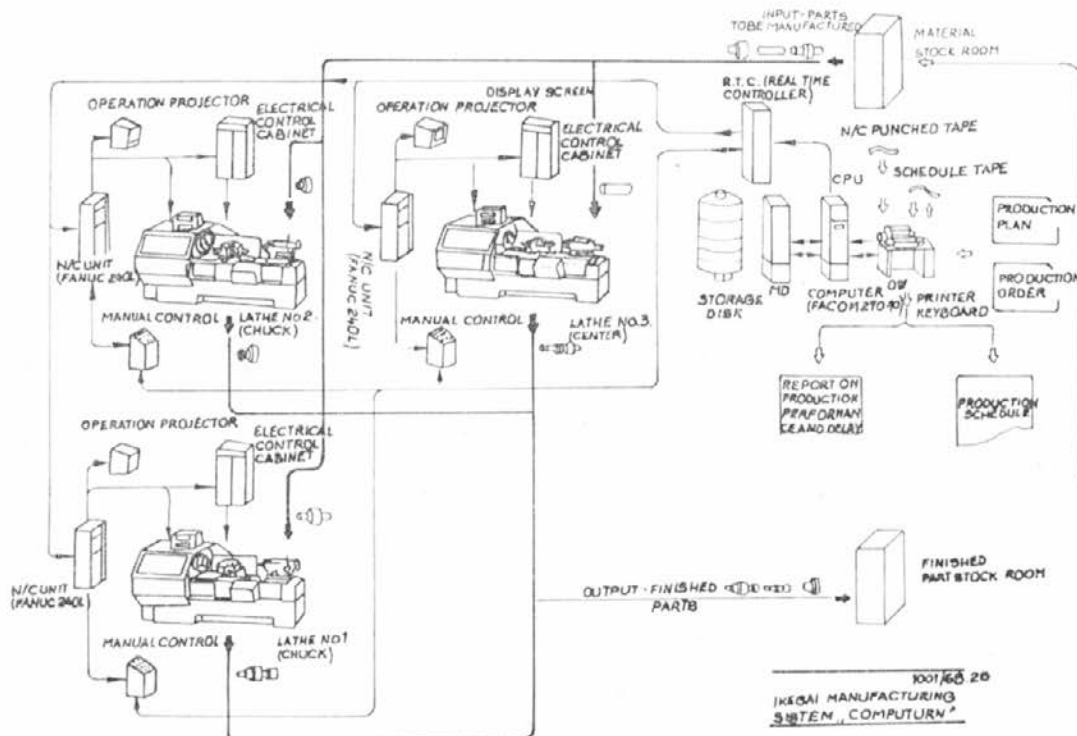
V delavniškem prostoru se surovci vstavljajo v palete. V osmih urah je mogoče pripraviti toliko obdelovancev, da sistem obdeluje neprekinjeno 24 ur. Oblika in variacije komponent pri tem ne igrajo nobene vloge, ker so programi za pozicioniranje in kinematično regulacijo ter menjavo orodij že izdelani. Sistem s 7 stroji zamenjuje ca 300 klasičnih obdelovalnih strojev, ki bi proizvedli enako količino obdelovancev. Produktivnost tega sistema je ca 5 do 7-krat višja od običajnega.

Za izdelavo rotacijskih delov po principu grupne tehnologije je bil koncipiran IKEGAI-sistem »Compturu« slika 16. Procesni kompjuter krmili input surovcev iz skladišča na posamezne NC-stružnice v obdelavo. Auput predstavljajo obdelani rotacijski celi, ki se jih avtomatično ugo-

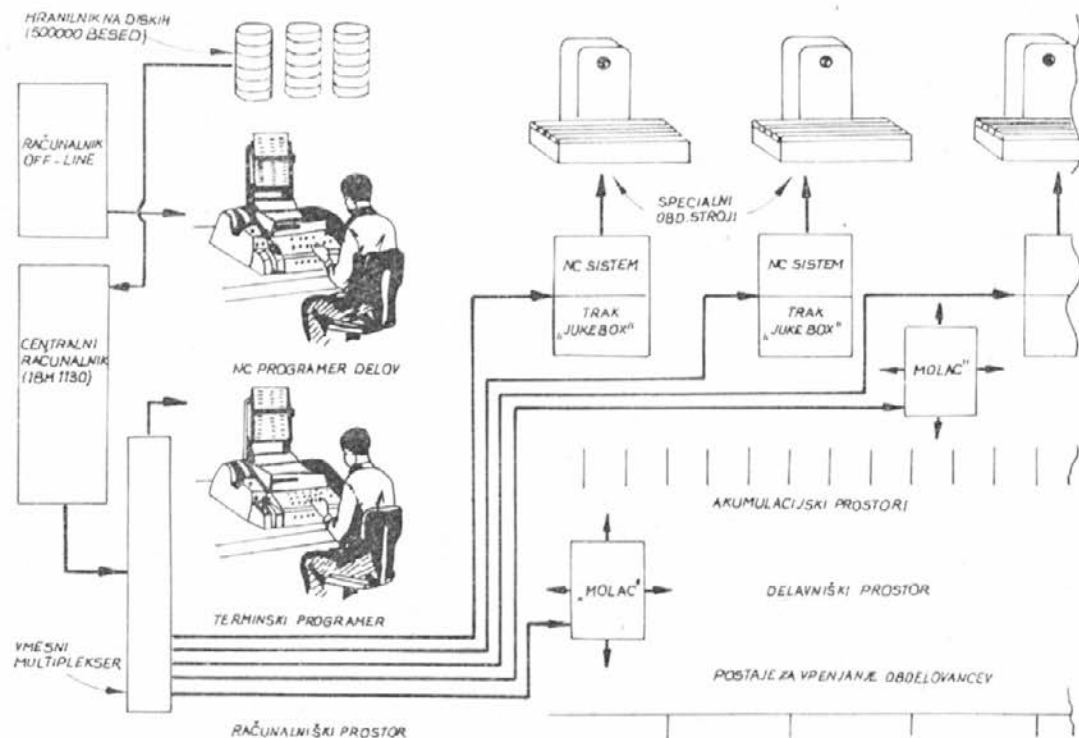
taavlja in primerja s planirano proizvodnjo. Vsi NC-programi so posamezne obdelovalne enote in se rabijo s pomočjo centralnega kompjuterja avtomatično. Prek konzol so možni tudi manualni posegi v delovni proces. Ta izredno fleksibilni obdelovalni sistem se je zelo uspešno uveljavil v večjem številu industrijskih podjetij na Japonskem.

V letu 1969 je bil razvit integralni obdelovalni sistem BUNKER-RAMO, ki upravlja NC obdelovalne stroje prek »Time sharing« računalnika in centralnega procesorja, slika 17. Pri tem sistemu je možna adaptivna nadzorna kontrola za neposredno upravljanje proizvodnje s pomočjo kompjuterja.

Nadaljnji primer uporabe kompjuterja večjih integriranih obdelovalnih sistemov

Slika 16

Slika 15

je prikazan na sliki 18 — sundstrand sistem. Z IBM 360/30 kompjuterjem se krmili štiri obdelovalne sisteme, ki sestojijo iz NC obdelovalnih enot MS 1 do MS 4, MS 5 — MS 7, MS 8 — MS 11 in MS 12 — MS 15. S prikazanim sistemom je možna tudi nadzorna kontrola pri neposrednem vodenju proizvodnje na posameznih strojih.

Iz teh primerov je razvidno, da se razvoj v moderni obdelovalni tehnologiji giblje v smeri integracije NC-sistemov s

NOVO LETO 1971

Novo leto bliža se,
v njegovem smo objemu.
Zdaj pesmica zapoje se
po novem naj sistemu.

Nam kritika koristna je,
če smo je potrebni,
ko plača bo delila se,
da je bomo vredni.

Ko stopamo v novo leto,
to nam boodi interes:
veselja, zdravja, sreče dosti —
naj vam pride do ušes!

Jernej Krof

ZBADLJIVKE

Je lepa in mlada,
pa nima moža,
je grda in stara,
pa ima še po dva.

Je dečva Ravenčanka,
pa pobič Strojanc,
jo prime za roko
jo pelje na Knipsov kvanc.

Ko bi mene imela,
bi bla zmiremo vesela,
ko bi kruha ne blo,
bi ti zagodev eno.

Ti si lepa, jaz sem lep
kdo bo šel na gnjivo plet?
Na gnjivi raste praprota,
po hiši skače lakota.

ZBORNİK

»JUGOVZHODNA KOROŠKA«

V septembru 1969 so se na Ravnah zbrali slovenski geografi, referate, ki so jih takrat obravnavali, pa so lani izdali v knjigi z naslovom »Jugovzhodna Koroška«, ki jo je uredil Jakob Medved.

Kot uvod je natisnjen pozdravni nagovor prof. Toneta Golčerja, podpredsednika skupščine občine Ravne, ki pa je več kot to, saj na kratko podaja zgodovinski razvoj in gospodarsko rast koroške regije. Svetozar Ilešič je prispeval razpravo »Vloga koroške regije v slovenskem prostoru«, ki pripisuje med drugim odprti meji z Avstrijo velik pomen za prihodnost. Ivan Gams je podrobno dokumentiral in razčlenil geomorfološke in klimatske razmere v jugovzhodni Koroški. Jakob Medved je v razpravi »Nekatere družbeno geografske značilnosti jugovzhodne Koroške« nakazal razlike v razvoju agrarnega in neagrarnega gospodarstva ter njun odraz v razvoju števila in strukture prebivalstva na obeh straneh meje. Prometne in turistične značilnosti obmejne regije je obdelal Marjan Žagar ter ugotovil neskladje med naravnimi in delno družbenimi možnostmi na eni ter razvojem turizma na drugi strani. Razvitost koroške regije v okviru SR Slovenije je obdelal Milan Natek ter pripisal regijo med prav dobro razvite v Sloveniji. Mirko Pak je razčlenil razvoj naselja Ravne po letu 1945.

Vsaki razpravi je dodan povzetek v angleščini in nemščini, mnogo pa je v knjigi tudi fotografij in grafičnih prikazov, kar vse ji samo še večja znanstveno vrednost. Tako je zbirka del, ki obravnavajo našo deželo, spet za tehtno knjigo bogatejša in gre koroškim občinam vse priznanje za to, da so jo pomagale izdati.

n. r.

PREGOVORI

Zbral Avgust Kokal

Če hočeš prijatelja izgubiti, mu moraš denarja posoditi.

Če jezik molči, glava ne boli.

Če si ležal v mladosti na rožah, boš v starosti na trnju.

Kdor se na tujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša.

Tisti mi je brat, ki mi je storil dobro rad.

Kakor se koscem streže, tako jim kosa reže.

Kdor denarja priženi, svojo voljo zaženi.

Kdor otroke preveč ljubi, ta jih pogubi.

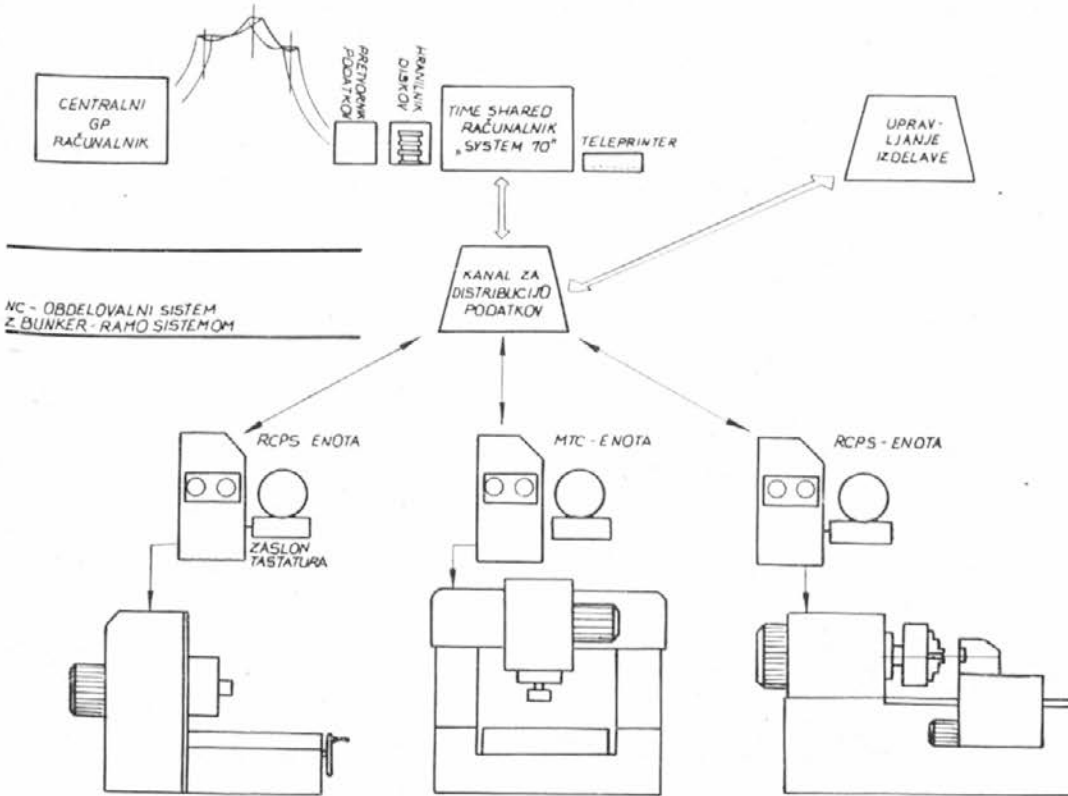
Kjer žena hlače nosi, mož malokdaj dobro kosi.

Lačna vrana se ne zmeni za strašilo.

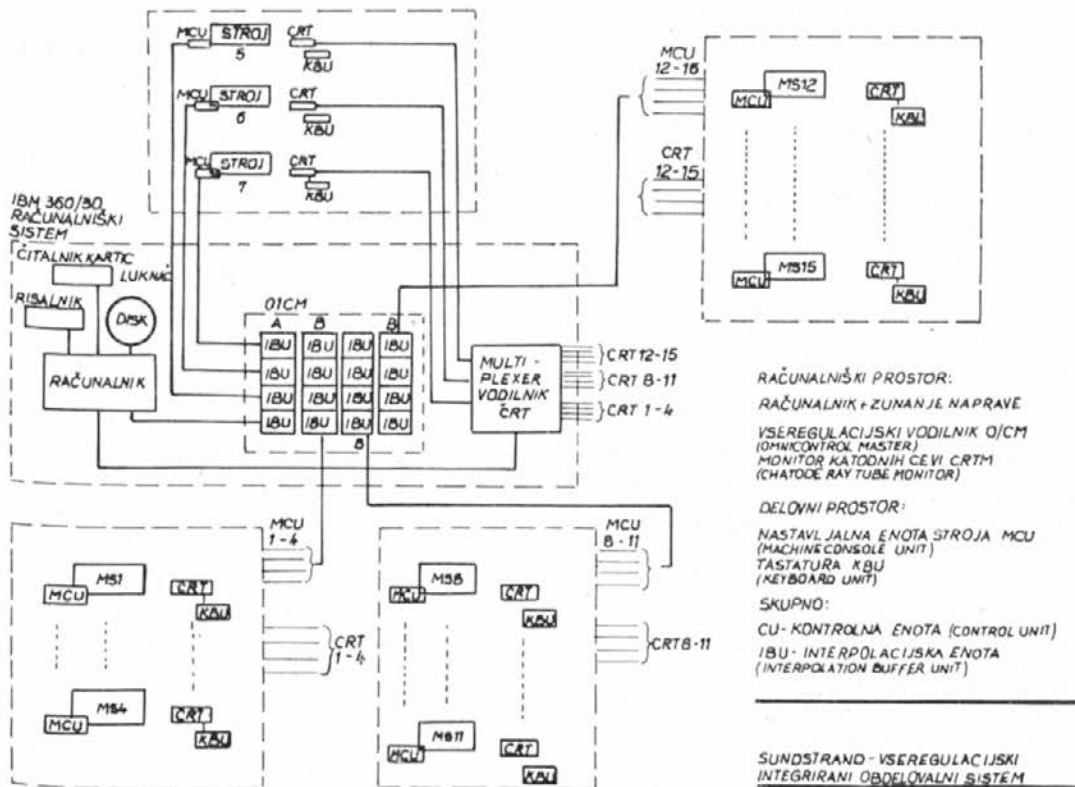
komputerjem. Ta povezuje direktno nadzoruje in krmili obdelovalne sisteme. Brez dvoma se bo le na ta način dosegla fleksibilnost obdelovalnih sistemov in s tem visoka produktivnost v individualni, malo-serijski in srednje serijski proizvodnji.

Prvi pogoj za integracijo sistema in komputersko krmiljenje so pa urejene datoteke o tehnoloških, geometričnih in drugih informacijah. Iz tega razloga pri-

pisuje industrija velik pomen organizaciji datotek, obdelovalnim pogojem, sistemom strojev in orodij, komponentam in delom ter materialom. V tej smeri je nekaj že napravljeno pri tehnološki obdelavi industrijskih nožev, kjer se geometrične informacije že zbirajo. To delo poteka v okviru MAKROPROJEKTA, o katerem bo več govora v enem od naslednjih člankov.

Slika 17

Slika 18

Po pravici

»Po pravici mi povejte, mladi mož, ali je kaj med vami in mojo hčerko?«
»Samo vi, gospod Kotnik.«

Nogometna

Sinček: »Oče, kaj pa naredi srednji napadalec, če slabo vidi?«
Oče: »Potem postane sodnik.«

Načrt za koroško mesto

Urbanisti planirajo združitev Raven in Prevalj do l. 1991

Ravne in Prevalje rastejo tja, kjer je v razmeroma ozki spodnji Mežiški dolini še kaj prostora, to pa pomeni — druge proti drugim. Tista štirikilometrski razdalja med njima se manjša iz leta v leto. Več kot verjetno je, da bo prišlo v prihodnjih 30 letih do združitve v eno mesto.

Da pa se to ne bi zgodilo napol divje, da ne bi zrasla ob cesti razpotegnjena kača poljubno postavljenih hiš, so posegli vmes strokovnjaki za take stvari — naši urbanisti. Kdo bo rekel: »kaj je treba posebej pleteničiti, saj tako ni mogoče ničesar zgraditi brez njihovega dovoljenja.«

To je res in spet ni. Urbanist ne določa gospodarskega razvoja kraja, zato tudi ne števila potrebnih stanovanj. Ne postavlja rokov, do kdaj jih je treba zgraditi, ne razpolaga z denarjem, ki je za gradnjo potreben. Zato pa na podlagi potreb predlaga najboljše rešitve glede na značilnosti terena ter določi racionalno in estetsko uporabo prostora.

Naročniki (podjetja in posamezniki) rešujejo stvari marsikdaj kratkoročno: letos potrebujemo toliko stanovanj, drugo leto toliko. Urbanist pa razen tega gleda še v prihodnost za 10, 20, 30 let ter poskuša usmerjati razvoj kraja tako, da ne bo treba tega, kar danes gradimo, čez 20 let rušiti.

Zato je pametneje postaviti okvirni dolgoročni načrt ter ga potem v krajših etapah izpolnjevati, kot obratno. In zato so ravenski urbanisti, potem ko so temeljito preštudirali vse potrebne podatke, izdelali načrt aglomeracije (spojitve, združitve) Raven in Prevalj v obdobju prihodnjih 30 let.

Izhodišče za ta načrt je sedanost in preteklost, so statistike o naraščanju prebivalstva, o tempu gradenj, o gospodarski moči krajev ter sto drugih spremnih poja-

vov. Naslednje temeljne funkcije so predvidene za naša dva kraja:

1. **Ravne na Koroškem** so občinski center z regionalnimi in občinskimi urbanskimi funkcijami s področja sekundarne (proizvodni center na bazi proizvodnje plemenitih jekel) in terciarne dejavnosti. Program predvideva naseljitveno kapaciteto 10.000 prebivalcev.

2. **Prevalje** so oskrbovalni center Mežiške doline z občinskimi urbanskimi funkcijami s področja sekundarne dejavnosti (proizvodni center na bazi lesa in jekla) in terciarne dejavnosti (urbanskimi in oskrbovalnimi funkcijami). Predvidene naseljitvene kapacitete so programirane za 7.000 prebivalcev.

Če gledamo na ta dva kraja kot na enega, se poveča ureditveno območje za 84 ha. Pri tem bi po vrsti največ pridobili: šolstvo, promet, rekreacija, industrija in naposled stanovanjska cona.

Naravni prirastek prebivalstva pri nas znaša letno 2,3 %. Tako bi Prevalje in Ravne štele leta 1991 okoli 17.000 ljudi. Do tega leta je predvideno povečanje števila zaposlenih za 58 %. Socialni sestav kaže, da naj bi takrat sekundarna dejavnost obdržala svoj 82-odstotni delež, terciarne pa 16-odstotnega. Ravne—Prevalje bi torej bile tipično industrijsko mesto.

Mesto pa bi bilo z demografskega vidika tudi izrazito mlado (nad 40 odstotkov prebivalcev bi bilo mlajših od 20 let). To pa zahteva skrb za nove zmogljivosti osnovnega šolstva, podvojitev zmogljivosti gimnazije in verjetno ustanovitev srednje tehnične šole. Potrebni bodo novi kulturni domovi, otroške varstvene ustanove, nove rekreacijske in stanovanjske površine itn.

Urbanska politika naj bi ustrezala zahtevam mladega prebivalstva. Marsikdaj bo potrebna hitra realizacija, ta pa bo pritis-

nila na bilanco sredstev. Mlado mesto bo torej moralo doseči visoko produktivnost in rentabilnost.

Tu je osnovno izhodišče razvoj železarni, ob kateri naj bi se razvijala kovinsko predelovalna industrija, trgovina, servisi, turizem in gostinstvo ter transport. Od skupno doseženega narodnega dohodka naj bi železarna s svojim 70-odstotnim deležem dajala osnovni značaj mesta.

Osnovna tendenca, ki jo je pri napovedih treba upoštevati, je hitrejša rast gospodarstva, zlasti kovinsko-predelovalne industrije in terciarne sektorja. Hitrejšo rast gospodarstva razlaga tudi dejstvo, da premik od 114. na 117. panogo industrije (t. j. od metalurgije na kovinsko) omogoča večjo akumulativnost, saj bodo cene izdelkom črne metalurgije tudi v prihodnje pod večjo ali manjšo družbeno kontrolo.

Naslednja tendenca, ki urbanisti z njo računajo, je višja produktivnost dela in boljša organizacija proizvodnje. Pričakujejo, da se bo ekonomika novega koroškega mesta integrirala okrog železarniškega tehnološkega programa (podobno dimenzijo naj bi dobila tudi vsa koroška regija).

Pričakujejo dalje, da bo nova aglomeracija Ravne—Prevalje pridobila večji in močnejši vpliv na razvojne tokove v regiji, in slednjič, da bo ekonomska teža te aglomeracije zavzela pomembnejše mesto v slovenski ekonomski strukturi in razvoju. Z vidika socialno-ekonomskega razvoja računajo hkrati s tendenco razvoja politične ekonomije tudi z večjim obsegom ženskih zaposlitev.

Ekonomski razvoj bo tekel hitreje kot demografski in zato pričakujejo, da se bo tendenca priseljevanja in ekonomske delovne migracije nadaljevala tudi v prihodnjih 20-tih letih.

Večja akumulativnost kovinsko-predelovalne panoge naj bi hitreje oblikovala razvojni kapital in dala večjo kreditno sposobnost pri najemanju domačih in tujih posojil. Zaradi pomanjkanja industrijskih površin bo potrebna posebna skrb za zaščito potencialnih industrijskih terenov, zlasti onih med železarno in Farno vasjo.

Stopnja ekonomske rasti naj bi znašala v letnem poprečju 7 %, narodni dohodek na prebivalca pa naj bi narastel na 2.204 US dolarjev ali za 60,2 %, medtem ko naj bi število zaposlenih naraslo l. 1991 na 7.550 ali za 40 %.

Sredstva za urbane investicije bodo v letnem poprečju znašala dve milijardi starih din. Predvidoma bo letno potrebno dograditi 110 stanovanj.

Razen že naštetih (relief, bližina, hitra rast), so izhodišča za urbano zasnovano Raven—Prevalj še:

težka industrija, ki zavzema centralne terene, skupni interesi glede komunikacij in prometa.

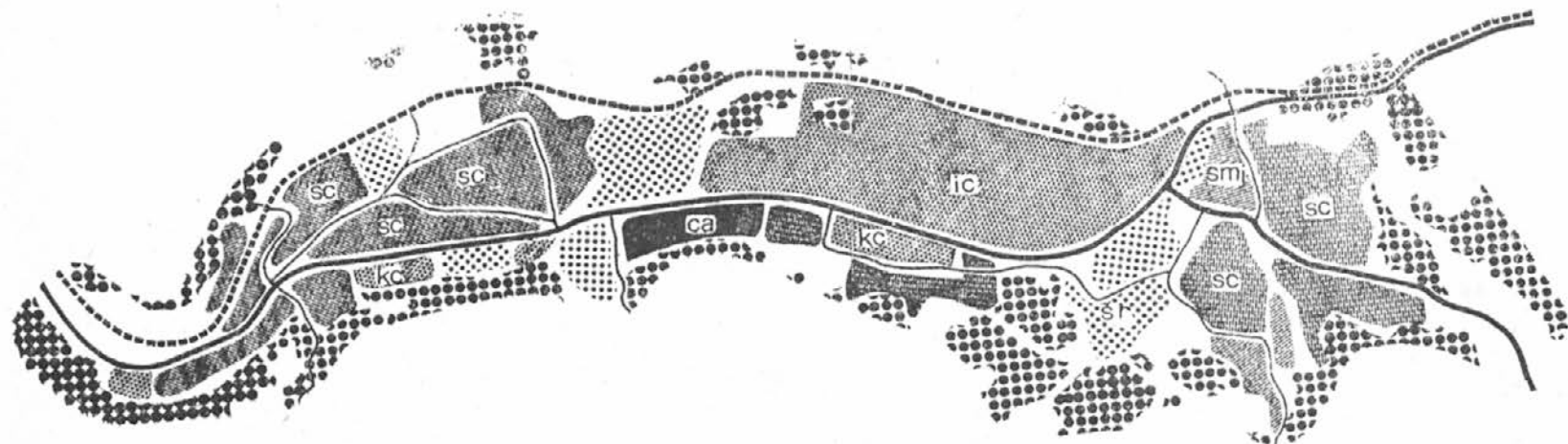
Nova aglomeracija ne bo postala konsistentna celota, če ne bo enotnega centra. Aglomeracija z dvema centroma je lahko le mesto dvojček. Ravne—Prevalje so regionalno mesto, ki bo z rastjo pridobilo več ekonomskih in socialnih funkcij (izobrazba, kultura, uprava, zdravstvo, zabava, komunikativnost).

Seveda bo treba za uresničevanje načrta rešiti vrsto nalog.

Prevalje

Foto: Broman

Urbanistični načrt aglomeracije Ravne — Prevalje. Legenda: SC — stanovanjska cona, IC — industrijska cona, SR — šport, rekreacija, KC — komunalna cona, CA — center aglomeracije, SMJ — staro mestno jedro

Na prvo mesto je treba postaviti problem prometa, garaž in parkirnih prostorov za tovornjake. Naslednjo ključno težavo predstavljajo komunalne naprave, zlasti oskrba s pitno vodo, ureditev kanalizacijskega omrežja in čistilnih naprav. Vprašanje prahu in dima iz obratov železarne bo sanirala uporaba plina kot energetskega vira in se bo predvidoma zmanjšala koncentracija za 80%. Za asanacijo Meže bodo potrebne filtrirne naprave že v Žerjavu (flotacija svinca) in na Ravnah (fenoli). Med ključne probleme sodijo tudi objekti, kot npr. središče mesta, nova urbana struktura, nova kovinsko predelovalna industrija (ženske zaposlitve) in že našete šole.

Načela urbanistične zemljiške politike izhajajo iz pomanjkanja prostora.

1. Prednost pri uporabi novih površin ima gospodarstvo, predvsem promet ter industrija. Druge gospodarske panoge in stanovanja so bolj prilagodljive in se bodo morale umakniti z ravnih na poševne oz. strme terene.

2. Prometnice je treba preurediti tako, da se težki tovorni promet izogne naseljenim soseskam oz. mestnemu središču. Sicer pa naj poteka osebni promet skozi mestni center (Prevalje) oz. tako, da je center prometno na široko odprt (Ravne). Izolacija mestnih središč od osebnega prometa je dvomljive vrednosti. Centri — peš cone hitro odmrejo.

3. Omogočiti je treba racionalno gradnjo individualnih hiš in upoštevati princip piramide: ob živih prometnicah in mestnem jedru naj se gradijo predvsem javne zgradbe in stanovanjski bloki, individualna gradnja pa naj se umakne na bolj strme terene. Izjema je soseska blokovne stanovanjske gradnje kot npr. Javornik.

4. Zemljišča, ki je zanje izražen družbeni interes, naj se razlastijo ali odkupijo in dajo na licitacijo, če gre za večje število interesentov. Zemljišča morajo imeti svojo ekonomsko vrednost, toda onemogočiti je treba špekulacijo, ki se je po drugih mestih že hudo razmahnila in jo upravičeno pričakujemo tudi v tem mestu hkrati z vse večjim povpraševanjem po gradbenih zemljiščih.

5. Striktno se je treba držati urbanistične dokumentacije. Organi SO Ravne in urbanistični biro naj skrbita za hitri postopek pri izdajanju lokacij. Za ureditveno območje Ravne—Prevalje je lokacijsko dovoljenje možno izdati le, če obstaja za-

zidalni načrt (z izjemo tim. plomb.). Izjeme od tega načela naj bi dovoljevala le občinska skupščina na predlog sveta za urbanizem.

6. Kljub velikim zelenim površinam v okolici mesta Ravne—Prevalje je treba voditi tako urbanistično politiko, da bodo obširne intenzivne zelenice tudi v samem mestu. To narekujejo interesi ljudi, zaposlenih v težki industriji (železarna) glede zdravega okolja in interesi najmlajše generacije (predšolskih in šolskih otrok).

7. Onesnaženo ozračje in industrijsko zastrupljanje Meže terjata svojo protitež na obširnih zelenicah in posebno na javni komunalni higieni.

8. Zemljišča je treba uporabljati skrajno racionalno zaradi načela, da naj ljudje, zaposleni na Ravnah—Prevaljah, dobijo tukaj svoje domovanje. To je osrednja ideja urbanistične zemljiške politike za oblikovanje novega urbanekega organizma Ravne—Prevalje.

Glavne značilnosti bodočega coninga so: ureditveno območje aglomeracije zajema prostor 694 ha. Meja zajema celoten ravninski predel naselij Ravne in Prevalje, vključno južna pobočja Breznice, Stražišča in Tolstega vrha ter severna pobočja Riflovega vrha, Zagrada, Navrškega vrha in Preškega vrha do Brdinj na vzhodu. Osrednji ravninski predel je namenjen urbanizaciji, ostali prostor na pobočjih pa služi kot zeleni zaščitni pas naselju in predstavlja njegov vedutni okvir.

Mestno regulacijsko območje zajema prostor, v okviru katerega bodo organizirane vse funkcije, ki jih mesto s 17.000—18.000 prebivalci potrebuje. Pri urbanizaciji je treba v prvi vrsti aktivirati in revitalizirati stare zasnove naselja, jih asanirati ter ustrezno povezati z novimi zasnovami. Iz središč je treba izločiti težki tovorni promet, osebnega pa jim približati.

Ker gospodarski razvoj temelji na razvoju jeklarne in obstoječe ter predvidene kovinsko predelovalne industrije, je temu primerno dimenzionirana tudi cona za industrijo. Ta zajema ves ravninski prostor med železniško progo Ravne—Prevalje in traso republiške ceste od sedanje uprave železarne do Brančurnika.

V sklopu predvidene industrijske cone je vodovodni rezervat s črpališči pitne vode v Dobji vasi. Razvoj industrije bo verjetno že v bližnji bodočnosti terjal nove površine in bo treba najti sredstva za per-

spektivno oskrbo aglomeracije s pitno vodo (Šumc, Kotlje).

Variantna rešitev novega centra predvideva naslednje funkcije:

upravna služba, kulturni dom, družbene organizacije, denarne ustanove, specializirane trgovine, market, gostinski objekt, agencije.

Osnovno šolstvo je organizirati na območju aglomeracije v treh popolnih osemletkah ter treh podružničnih šolah, otroško varstvo pa v treh matičnih ustanovah in šestih podružnicah.

Obstoječe in predvidene ustanove dajejo zahodnemu delu aglomeracije težišče v oskrbovalnih, transportnih in skladiščnih funkcijah, vzhodni del aglomeracije pa ima težišče na kulturnih, zgodovinskih in športno-rekreacijskih ustanovah. Osnovna preskrba bo organizirana pa posameznih stanovanjskih soseskah.

Etape nadaljnje stanovanjske izgradnje v mejah aglomeracije so z vidika obstoječe opremljenosti in namembnosti več ali manj odločene. V tem pogledu je kot zaključitev obstoječih zazidav najbolj primerna blokovna gradnja v osrednjem delu Prevalj »pod Prisojami«. Urbanisti smatrajo, da je ta del komunalno opremljen in v sedanjem stanju tako slabo izkoriščen, da bi predvidena izraba stanje v vsakem pogledu izboljšala.

V blokovni zazidavi bi na Prevaljah obsegala:

II. etapa gradnjo stanovanjskih blokov južno od republiške ceste na odseku od avtobusne postaje do Sekavčnika, III. etapa pa blokovno gradnjo od republiške ceste od ocepca ceste proti železniški postaji do vrtnarije. Ker obsega ta tudi vrtnarijo, naj bi v njeni »etapni« izgradnji določili kompleks vrtnarije kot zadnjo podetapo.

Na Ravnah je pri blokovni gradnji predvidena le še ena in zadnja etapa — izgradnja javorniške soseske, ki pa je tako obsežna, da bo tudi v njej potrebno določiti zaporedje realizacije posameznih stavbnih mas.

V individualni gradnji je kot prva določena izgradnja zazidave »Pod gonjami«, vendar ne zaradi ugodne komunalne opremljenosti, ampak zaradi edinega razpoložljivega prostora v te namene.

Urbanistični načrt potrjuje, da je edina možnost nadaljnjega razvoja obeh naselij v dejstvu, da angažirata razpoložljivi prostor med obema in se združita v skupno aglomeracijo, v kateri bodo vse obsto-

ječe komunalne napeljave in prometnice med naseljema najbolj smotrno izkoriščene.

Takšen je približen povzetek gradiva, o katerem je sredi decembra 1970 tekla razprava na Ravnah, ki so jo priredili urbanisti, udeležili pa so se je predstavniki skupščine občine, zastopniki podjetij ter predstavniki svetov.

Predvsem sta podprla urbanistični načrt strokovnjak za urbanizem tov. Kržičnik ter dr. Janko Sušnik, medtem ko so bili drugi diskutanti bolj zadržani in nekoliko skeptični, čeprav so tudi oni priznali, da je združitev obeh krajev najbrž le vprašanje časa.

Argumenti ZA so v glavnem ti, da tako pogumno dolgoročno planiranje ne pomeni samo količinskega širjenja mesta, ampak predvsem velik kvaliteten premik. Novo mesto, ki naj bi zrastle v 30 letih, bo mesto mladih, torej mu je treba zagotoviti možnost, da se bo lahko razraslo po evropskih normah iz provincialne ožine. Treba je planirati za tisto generacijo, ki se je ko-

maj rodila, ter je ne vnaprej obremenjevati in utesnjevati z našimi predsodki in pogledi, ki so nujno tudi posledica položaja v letu 1971. Novo, za naše razmere vendarle dokaj veliko mesto, naj bi po fizikalni zakonitosti mase tudi pritegnilo nove funkcije ter ne bi bilo industrijsko puho.

Prav tako tehtni pa so bili tudi pomisleki, da načrtujemo center novega mesta pod smučarsko skakalnico, gradimo pa Ravnne, da danes dejansko čisto nič še ni jasno, kakšne so možnosti oskrbe s pitno vodo, da smo pred sedmimi leti z enakim navdušenjem razgrinjali načrt za center Raven, ki ga zdaj komaj še omenjamo. Naposled pa še, da je vendarle pri vsakem načrtu treba upoštevati ekonomiko.

Medtem so o načrtu tekle nove diskusije in brez dvoma še bodo. Naj doživi korekture ali ne, vsekakor je vreden vse pozornosti, temeljite obravnave, predvsem pa priznanja, ki ga je treba javno izreči ravenskemu urbanističnemu biroju.

M. K.

Janko Mikic

Manifestacija volje in dela koroških študentov v Ljubljani

Cankarjev vrh na Rožniku je 20. novembra 1970 kot vsako leto v tem času zopet zaživel v znamenju koroških študentov. Vsako leto se tam zberemo člani Kluba koroških študentov v Ljubljani na svoji letni skupščini, ki ji sledi zabavni program z brucovanjem. Letos je bilo podobno kot prejšnja leta, le da se nas je zbralo neprimerno več kot kdajkoli doslej (okrog 130), naše skupščine in programa pa so se udeležili tudi predstavniki družbeno-političnih organizacij in izobraževalnih ustanov iz občin Ravne, Slovenj Gradec in Dravograd. Med nami je bil tudi naš dragi rojak prof. Luka Kramolc.

Brez uvodnega akorda z nekaj glasbe, šilcem po težkem vzponu na Rožnik pa prijateljskim pozdravljanjem ob našem srečanju si takega koroškega večera kar ne moremo predstavljati.

Skupščino je pozdravil predsednik Kluba koroških študentov, po izvolitvi organov skupščine smo slišali poročila predsednika, blagajnika in nadzornega odbora, sledila je plodna razprava, nakar smo izvolili nov odbor in podali nekaj smernic za bodoče delo.

V svojem poročilu je predsednik na kratko prikazal delo kluba v preteklem obdobju, opozoril je na nekatera vpraša-

nja kluba, o povezanosti članov, o obveščanju, o obveznostih in odgovornosti članov odbora, na koncu pa je podal predlog programa za bodoče delo.

Lanski program je obsegal naslednje točke:

1. Klub naj se poveže s koroškimi občinami, naj skupno z njimi rešuje vprašanja, ki zadevajo naše skupno delo, pri tem pa naj se tudi dokončno uredi vprašanje financiranja.

2. Dijakom na ravenski gimnaziji bomo pripravili predavanje o študijskih in drugih vprašanjih v Ljubljani.

3. Klub bo izdal svoj almanah, ki naj bo odsev dela, misli in želja sedanje generacije koroških študentov v Ljubljani.

4. Priredili bomo kulturni večer, posvečen naj bo 20. obletnici smrti Prežihovega Voranca.

5. V zimskem času bomo organizirali smučarski tečaj.

6. Na Ravnah bomo priredili akademski ples.

7. Organizirali bomo klubsko športno prvenstvo.

8. V športnem srečanju se bomo pomerili z ekipo Gimnazije Ravne.

9. Spomladi bomo za svoje člane organizirali piknik.

10. Ogleдали si bomo pet predstav (gledaliških, opernih, športnih).

11. Za obveščanost o dejavnosti kluba bo odbor izdajal informativni bilten.

Izven programa smo v oktobru priredili izlet na Dolenjsko, kjer smo si ogledali kostanjeviško Formo vivo, Gorjupov in Lamutov likovni salon ter kartuzijski samostan v Pletterjah.

Program je bil razen točk 3., 5. in 7. uresničen. Da omenjene točke niso bile realizirane, je delno krivo pomanjkanje zanimanja pri članih, delno pa preskromna finančna sredstva.

S kakšnimi sredstvi je klub razpolagal, je razvidno iz blagajniškega poročila. Pri tem je treba omeniti, da sta klub dotirali le SO Ravne in TIS Ravne. Od občin Slovenj Gradec, Dravograd in Radlje nismo dobili nikakršnih dotacij.

Iz poročila nadzornega odbora je razvidno, da je bilo delo letošnjega odbora uspešno, da je v zadovoljivi meri izpolnil sprejeti program, pa tudi finančno poslovanje je bilo korektno.

Razprava na skupščini je poudarila naslednja poglavitna vprašanja:

— klub in njegovi člani — evidenca in povezanost,

— sodelovanje z domačimi občinami, z družbenopolitičnimi organizacijami, izobraževalnimi ustanovami in delovnimi kolektivi v koroški regiji,

— štipendiranje,

— položaj koroških Slovencev v Avstriji.

Že vrsto let ugotovljamo, da smo koroški študentje v Ljubljani med seboj premalo povezani, kar vsekakor ovira uspešno delo kluba. Niti ne vemo točno, koliko nas je vseh. Tudi posamezne občine nam ne morejo posredovati podatkov, koliko študentov iz njihove občine študira v Ljubljani, ker jih nimajo. Zato je nujno potrebno, da zberemo podatke, koliko nas je, koliko iz posameznih občin, kaj kdo študira, kje stanuje, ali ima in kje ima štipen-

Bele Kotlje

dijo. Te podatke bomo dobili pri republiškem zavodu za statistiko ali pa na posameznih višjih in visokih šolah. Podatki nam ne bodo služili le za evidenco, ampak jih bomo predložili posameznim občinam in štipenditorjem, da bodo imeli pregled nad svojimi študenti. S točno evidenco članstva bomo tudi lažje dosegli povezanost med našimi študenti.

Največji del razprave je bil posvečen vprašanju sodelovanja med klubom in koroškimi občinami, njihovimi družbenopolitičnimi organizacijami, izobraževalnimi institucijami in delovnimi kolektivi. V klubu že precej časa občutimo zaprtost in izoliranost od domačega kraja. Zdi se nam potrebno in nujno, da se študentje vključimo v ekonomsko, politično, kulturno, prosvetno in socialno življenje v domači regiji. Ne more nam biti vseeno, kaj se pri nas dogaja, kako gre gospodarski razvoj, kako je z našim šolstvom, kulturo ipd. Želimo se aktivno vključiti v reševanje vseh vprašanj pri nas doma, ki se tičejo tudi nas, sedaj kot študentov in pozneje kot strokovnih delavcev v domačem kraju. Študentje smo občani naših občin, po končanem študiju se bomo vrnilo domov (prizadevati si moramo, da se nas vrne kar največ), zato ne smemo ostati neseznani z vsakovrstnimi dogajanjem in gibanji doma. V prvi vrsti nas zanimajo vprašanja štipendiranja in zaposlovanja naših diplomantov v koroški regiji. Spoznati hočemo, kakšne so možnosti in perspektive zaposlovanja doma, kakšne so kadrovske potrebe in kaj lahko študentje prispevamo k reševanju teh vprašanj. Te naše želje so našle veliko razumevanje pri občinskih vodstvih vseh štirih občin. Na sestankih, kjer smo se predstavniki kluba pogovarjali z občinskimi aktivisti, se je pokazalo, da to niso le naše, ampak obojestranske želje. Tudi občinska vodstva si želijo stikov in sodelovanja z nami, ta obojestranska želja pa nam odpira možnosti kar najboljšega sodelovanja.

Predlaganih je bilo mnogo oblik tega sodelovanja, kot so obojestransko seznanjanje, razgovori v obliki javnih tribun, sestanki med štipenditorji in štipendisti, odpiranje pripravniških mest in seznanjanje štipendistov s podjetji in delovnimi organizacijami, kamor bodo prišli v službo, načrtno štipendiranje itd. Klub naj ima svoje predstavnike v občinskih izobraževalnih skupnostih, morda tudi v občinskih skupščinah, predvsem pa naj tesno sodeluje s štipenditorji, jim posreduje študijske in ekonomsko-socialne probleme naših študentov ter na njihovi podlagi soodloča o višinah štipendij in o njihovih podelitvah. Sodeluje naj tudi z republiški izobraževalni ustanovami in študentskimi organizacijami v okviru Zveze študentov Jugoslavije.

Štipendiranje je za nas prav gotovo zelo pomembno vprašanje. Življenjski stroški študentov v Ljubljani so se z oktobrom 1970 znatno zvišali. Kot je znano, so študentski domovi prešli na ekonomsko poslovanje, republiška izobraževalna skupnost ne krije več razlike v ceni domskih storitev in s tem smo bili obremenjeni študentje z zvišanjem cen za okrog 70 odst. Sprejet in podpisan je bil družbeni dogovor, da se ustrezno z zvišanjem

cen v študentskih domovih povišajo tudi naše štipendije. Tu smo študentje marsikje potegnili krajši konec, ker so nekateri štipenditorji komaj za spoznanje povišali štipendije. V zvezi s tem moramo posredovati pri dajalcih štipendij, da upoštevajo družbeni dogovor in zagotovijo štipendistom sredstva, ki so potrebna za normalen in nemoten študij.

Koroški študentje smo ogorčeni nad položajem naših rojakov v sosednji Avstriji, ki so izpostavljeni pritisku nekaterih desničarskih organizacij, na drugi strani pa še vedno ne uživajo pravic, ki so jim zagotovljene s 7. členom avstrijske državne pogodbe. Ljubljanski študentje, koroški pa še posebej, smo bili ogorčeni nad bučno proslavo 50. obletnice plebiscita in bolečih dogodkov okrog nje, ni pa nam razumljiva tudi indolentnost naših republiških in zveznih organov kakor tudi dokajšnja pasivnost našega tiska. Naša skupščina je sprejela sklep, da naj poseben odbor preuči resolucijo, ki jo je mednarodni odbor pri skupnosti študentov ljubljanske univerze naslovil na DSZZ v Beogradu, jo osvoji ali sestavi novo in jo naslovi na ustrezne forume. Ob bolečem položaju naših rojakov onstran meje vsekakor ne moremo ostati hladni!

V zvezi s stiki z zamejskimi Korošci namerava naš klub prihodnjo pomlad organizirati izlet na Koroško. Vse štiri koroške občine so nam zanj že obljubile sredstva, seveda pa bo zanj potrebna načrtna organizacija.

Na podlagi predhodnih posvetovanj na naših občinah ter na podlagi razprave in sprejetih sklepov je skupščina sprejela za svoje prihodnje obdobje naslednji okvirni program:

I. Klub naj z ustreznimi oblikami dela združuje vse študente koroške regije (štirih koroških občin) in vodi njihovo evidenco. Odbor naj izdela analizo o koroških študentih v Ljubljani (število, kaj študirajo, stanovanje v Ljubljani in doma, socialni položaj, ali imajo štipendijo in kje) in jo predloži občinskim skupščinam, družbenopolitičnim organizacijam in izobraževalnim institucijam naših občin.

II. Klub naj se močneje družbeno angažira, vključuje se naj v ekonomsko, politično, kulturno-prosvetno in socialno dogajanje v domači regiji. Poveže se naj z družbenopolitičnimi organizacijami v občinah, z izobraževalnimi institucijami in delovnimi organizacijami, se prek njih seznanja z dogajanjem doma in skupno z njimi rešuje vprašanja, ki zadevajo naše skupne interese in potrebe.

III. Spremlja naj študijske in materialne razmere naših študentov, z njimi seznanja naše občine in zlasti štipenditorje ter z njihovo pomočjo rešuje študijska in socialno ekonomska vprašanja koroških študentov. Posamezne občine naj izdelajo analize o svojih kadrovskih potrebah, s katerimi bomo seznanjali naše študente in srednješolce. Klub naj naveže boljše stike z Gimnazijo Ravne in EŠS Slovenj Gradec.

IV. Klub naj skrbi za kulturno in družabno življenje svojih članov. Nadaljuje naj s tradicionalnimi oblikami dela, kot so ogledi gledaliških in opernih predstav, ogledi pomembnejših športnih prireditev

v Ljubljani, kulturni in spoznavni večeri, športna tekmovanja in srečanja, izleti in pikniki, akademski ples ipd. Treba jih bo poživiti z ustreznimi programi in z načrtno organizacijo.

V. Odbor kluba naj skrbi za dobro obveščanje o posameznih akcijah in celotni dejavnosti med svojimi člani v Ljubljani, svojo dejavnost pa mora manifestirati tudi v širšem okviru, zlasti mora s svojim delom seznanjati celotno koroško regijo. Izdaja naj svoje informativno glasilo in naj objavlja v časopisju (Večer, Delo, Koroški fužinar) ter po radiu (Slovenj Gradec, Radlje ob Dravi).

VI. Skrbi naj za stike z zamejskimi Korošci, s slovenskimi študenti na Dunaju in v Gradcu, s slovensko gimnazijo v Celovcu in s slovenskimi organizacijami v zamejski Koroški.

Program je le okvirni in novi odbor ga bo moral dopolniti, izdelati akcijski program kakor tudi finančni predračun in oboje predložiti občinskim skupščinam.

Skupščina je v novi odbor Kluba koroških študentov izvolila naslednje kandidate (v oklepaju je navedena občina):

Blaznik Majda (Dravograd), Bukvič Miro (Slovenj Gradec), Čas Božo (Slovenj Gradec), Čretnik Alenka (Ravne), Horjak Alenka (Ravne), Horjak Drago (Ravne), Kovač Marjan (Ravne), Lorenc Marija (Ravne), Mager Nada (Ravne), Mikic Janko (Ravne), Štor Stanko (Ravne), Tacol Janez (Ravne), Vehovec Zdenka (Slovenj Gradec), Vezonik Tonka (Radlje ob Dravi), Vogel Milan (Ravne).

V nadzorni odbor:

Čas Miroslav (Slovenj Gradec), Jug Slavica (Ravne), Skrinjar Avgust (Ravne).

Iz napisanega bo morda bralec, ki se je tokrat prvič srečal z imenom Klub koroških študentov, razbral, da koroški študentje v Ljubljani nismo prepuščeni sami sebi, da se ne izgublamo v množici mestnih vsakdanježev, ampak da smo združeni in organizirani in da nam je poleg študija prva skrb domači kraj, iz katerega smo prišli in kamor se vračamo. Tisti pa, ki naš klub kakorkoli že poznajo, bodo lahko ugotovili, da je v naše delo zavel nov duh, ki nosi mnogo svežine, pa tudi mnogo nalog. Prepričani smo, da imamo dovolj elana in moči in tudi ugoden veter, da krmarimo v smeri napredka. Imamo mnogo volje in želimo delati, naša volja in delo pa sta se najlepše manifestirala na letošnji skupščini Kluba koroških študentov.

ZA DOBRO VOLJO

Lenoba

»Manj bi lenarili, pa bi iz vas še kaj postalo,« je rekel šef.

»Gospod direktor, naj vam s primerom dokažem, da to ne drži. Imel sem dva sošolca. Eden je bil lenuh kot jaz, drugi pa je garal dan za dnem in res postal milijonar.«

»No, vidite!«

»Ja, ampak potem je milijonar umrl zaradi izčrpanosti, lenuh pa se je poročil z njegovo vdovo.«

Maks Dolinšek

Spomeniško varstvo v občini Ravne

V povojnem obdobju sta se smisel in zanimanje za spomeniško varstvo močno spremenila. S spomeniško zakonodajo (Zakon o varstvu kult. spomenikov LRS — Ur. list LRS št. 26/61 — 12. okt. 1960) je dobilo pravno osnovo, ljudska spomeniška miselnost pa je bila podprta z ustanavljanjem novih zavodov. Ti so razumevanje za spomeniško varstvo zelo popularizirali. Dobivalo je celo znatno gospodarsko funkcijo, predvsem danes, ko postaja posebno s tujskim prometom važna pridobitna panoga našega gospodarstva.

Žal je v tem času, ko se je našemu človeku življenjski standard vse bolj dvigal in bi morala rasti vzporedno tudi njegov odnos in smisel do kulturnih dobrin, bilo v naši okolici veliko zanemarjenega in uničenega. Divje gradnje so pokrajino zelo izmaličile in uničile sožitje med prirodnim okoljem in objekti, ki jih je ustvaril naš človek, in ki predstavlja našo ruralno stavbo kulturo. (Kotlje so izgubile svoj pečat harmonije). Najlepši etnografski primerki ruralnega stavbarstva se uničujejo še danes celo zavestno — in to z vednostjo važnejših forumov — pod pretezo gospodarske nujnosti («Ni denarja!») Ne zavedajo se odgovornosti do bodočih rodov, ki bodo tako opeharjeni za najlepše kulturne stvaritve in prirodne lepote svojega naroda in domovine. Ne uničujemo še tega, kar nam je ostalo. Ne kvarimo prirodnega okolja z objekti, ki ubijajo harmonijo v prirodnem ambientu in v njem vplivajo kot tuje telo.

Mnoge vrednote (ali vsaj preostale najbitnejše in prvotne primerke) bi bilo treba zaščititi na vsak način. Mnogo vrednot je bilo v obdobju zadnjih dveh vojn uničenih. Celó danes je opazati pomanjkanje občutka in posluha za varovanje kulturnih in drugih vrednot (Šrotnek).

V naši občini je poverjena skrb za spomeniško varstvo svetu za kulturo in prosveto. Do sedaj je dal le malo predlogov za spomeniško zaščito. Naši urbanisti so tu že zarezali v ledino. Zaščitili so z odl. 164/64 (Uradni list SRS) območje Bobrovega jezera z dokaj širokim pasom ob vznožju Gore tja do kmetije Žerjavlje. Poleg tega sta zaščitena tudi že Topla in park na Ravnah (pa menda Kotlje).

Zaradi lažjega sistematičnega obravnavanja bi kulturne vrednote lahko ločili v več skupin:

1. prirodne znamenitosti (tu in tam sovpadajo s tistimi, ki so tujskoprometnega pomena)
2. spomeniki arheološko zgodovinske vrednosti (tudi literarno zgodovinske)
3. spomeniki umetnostno zgodovinskega pomena (sakralni, profani)
4. spomeniki etnografskega značaja (med te bi vključili tudi znamenja)
5. spomeniki iz NOB: objekti, kraji, važni za delavsko gibanje v našem območju idr.
6. spomeniki tehnično zgodovinskega značaja.

Po pomembnosti pa bi jih lahko ločili na take, ki so, ali evropske, jugoslovanske, slovenske ali lokalne vrednosti. To bi bili spomeniki I., II. in III. reda. Vključili pa bi tudi take, katere ne bi ravno smatrali kot spomenike v izključnem pomenu besede — so čisto lokalnega pomena. Ti tudi za znanstveno dokumentarnost niso tako pomembni. Uvrstili jih bomo po pomembnosti med spomenike IV. reda.

Seznama po teh vidikih za naše Ravne še nimamo. Tu se ne bi omejili le na one, ki imajo v pravem pomenu spomeniškega varstva polno pravico do registracije in pravne zaščite, temveč bi zajeli tudi tiste, ki jih bomo opredelili v IV. red.

Ves ta spis se seveda ne bo mogel omejevati le na neposredno območje kraja in bo segel tudi na območje celotne občine Ravne, za kar pa je premalo zbranih podatkov.

PRIRODNE ZNAMENITOSTI

Naši kraji so bili že od nekdaj v gospodarskem pogledu manj pomembni, zato se lahko v glavnem ponašamo le z narodopisnim blagom ter prirodnim okoljem, ki ga mirno lahko prištevamo med bisere slovenske zemlje. Naš kraj je obdan od vseh strani z lepimi zelenimi pasovi. Severno od naselja zaradi sončne lege gozd najbrž nikdar ni segal v dolino.

Prav osvežujoče učinkuje zeleni zaključek na vzhodu, kjer se povezujeta oba pomočna pasova v venec, ki je malo prekinjen v soteski Votle peči, zanimivem prirodnem fragmentu, ki daje v orografskem pogledu slutiti, kako se je razvijala ravenško-prevaljska dolina. Pred leti je obstajala nevarnost, da bi odstranili iz Meže oba skalna bloka. Ta prag je bil menda krivec poplavam, ki so povzročale ob nalivih v železarni močan dvig talne vode in poplave. (Tako so trdili tehniki!) Najvišjo skalo neposredno ob cesti pa so razstrelili zaradi ceste, ki je bila na tem kraju izredno ozka.

Nekaj nižje stoji že od začetka XVII. stol. kapelica, ki spominja na luteransko dejavnost naših fevdalnih gospodov (Prežih: Od Kotelj do Belih vod). Sam objekt pa se harmonično vključuje v mirno okolje.

Vse terase v okolici Raven so delo pritokov zaježitvenega jezera, one na Javorniku, na Čečovju, Dobjem dvoru. V drugi polovici prejšnjega stoletja je ravenski plato preuredil v park grof Thurn, ki ga je zasadil z raznim drevjem in grmičevjem najrazličnejših domačih in eksotičnih vrst. Škoda, da se je seznam izgubil. Malo je krajev, ki bi se lahko ponašali s takim parkom kot Ravne — toda žal, prehudo ga puščamo v nemar. Najrazličnejše organizacije ga uporabljajo v svoje namene. Predstavniki hortikulturnega društva (ki obstaja) do danes niso posegli vmes. Če ne bodo — bo šel po zlu. Že prof. dr. Piškernikova je v letih okrog 1950 dala nalog o zaščiti našega parka, pa ga nihče ni upošteval.

Žal človek vse bolj in bolj posega na področje Rimskega vrelca pa tja do obronkov Uršlje (divje gradnje). Že rojstna hiša Prežihovega Voranca (Kotnikova bajta) je izgubila svoj prvotni videz zaradi raznih prizidav. Danes je popolnoma prenovljena. Tako poznejšim rodovom ne bo ohranjena niti rojstna hiša pisatelja naše Koroške, za kar bi pa vendar moral biti nekdo odgovoren. Svet za prosveto in kulturo je v želji, da se hiša ohrani v neokrnjeni podobi, naletel na gluha ušesa.

Škoda bi bilo civilizirati lepo sotesko hotuljskega potoka, predvsem pa Kozarnico, ki leži kake pol ure od Kotnikove bajte vzhodno pod Črnim vrhom z značilno domačijo in tremi lipami na kopi Koglu. To pokrajino Vorančevih otroških let je presekala (tudi Kogovsko) gozdna avtomobilska cesta. Veže cesto, ki vodi z Ra-

Topla je en sam kulturno-zgodovinski spomenik

Foto: M. Dolinšek

ven na smučarsko kočo, Ivarčko jezero ter v gozdove in travnike tja do Poštarskega doma na Selah. Ta pokrajina je ohranjena še v vsej prvotnosti in znana le redkim Ravenčanom. Predeli bodo v tujsko-prometnem pogledu za Ravne pa tudi za širšo okolico dokajšnjega pomena. Gledati bo treba, da se ne bodo preveč civilizirali. Pod Ivartnikovo domačijo leži Bobrovo jezero s slikovitim borovim gozdom, nad njim pa se strmo dviguje mimo kmetije Ivartnik severno pobočje gore. Od tod naj bi vezala goro žičnica. Nad »jezerom« naj bi bila spodnja postaja z gostinskimi obrati. Objekti s primerno lokacijo in gradnjo bi pokrajino še bolj razgibali. Velika škoda je, da je v tej okolici propadel grad Šrotnek. Za pokrajino pod Šmohorico so se naši urbanisti že pozanimali in jo zaščitili. (Uradni list LRS 1964, odredba št. 164). Vseeno bo treba budno paziti na anarhične gradnje, ki jih ne bi smeli postavljati v ambient, kamor nikakor ne spadajo.

Strojna s svojimi značilnimi samotnimi kmetijami sredi položnejših hrbtov kaže pokrajinsko precej drugo lice kakor pokrajina okrog Uršlje. Ta sončna stran ima mnogo več polj in travnikov ter nudi proti jugu izredno lep pogled proti Peci, Savinjskim planinam, Raduhi, Uršlji tja do Pohorja in Konjiške gore. Estetsko je vložjen v zelo položen hrbet Strojne zaselek Trot — Hiras. Strojanska cerkev (sv. Urh) je žal močno zanemarjena. Predvsem bi bila obnove potrebna notranjost. Šentanel je z lipo, ki so jo interesi posameznikov odstranili, mnogo izgubil na svoji mikavnosti. V tem predelu Strojne in na njenih stranskih hrbtih so še mnoge kmetije, ki so po svoji gradnji in legi zelo značilne (Rašešnik, Pernat idr.) za vzhodnoalpski svet. Južno od Meže ležeča pokrajina okrog Volinjaka je bolj v nicini. Njen geološki sestav vsiljuje pokrajini bolj strma pobočja, ki pa okrog Leš v miocenski kadunji niso tako močno porasla z gozdovi kakor v predelih še bolj južno od tod. Območje ima precej znamenitosti, predvsem sakralno arhitekturo (obe cerkvi na Lešah, Lenart na Platu) in nekaj spomenikov tehnične vrednosti (vhodi v nekdanje jame, značilne stanovanjske stavbe rudarjev — pri Stanetu in drugje). Pokrajina južno odtod je močno gozdnata in strma, posebno v Jazbini — nekdanjih pašnikih v Pogorelcu, Jankovcu. Tu bi morali biti budni na sodni stolp v Močivju, na predele okrog Šisernika in Plečivca. Tudi Javorje je bogato s primerki lepega ruralnega stavbarstva. Severna pobočja Smrekovca, Krnesa, Kamna, Travnika tj. pokrajina okrog Ludranskega vrha in Bistre, ima več mogočnih, še danes dobro ohranjenih samotnih kmetij.

Na Ludranskem vrhu bi morali ocvitati predvsem staro Najevsko lipo. Tu so razen Osojnikove kmetije mnoge že močno izgubile svoje prvotno lice. Predel Grohata bi se moral na vsak način zaščititi. Bojim se posledic nove avtoceste na Sleme in dalje pod Olševo v Solčavo. Ne nahaja se v našem območju, vendar pa po mojem bolj gravitira na našo Koprivno kakor na Ljubno in Luče, oziroma Mozirje.

Škoda, da je »zadnji travnik« nad Kosom v sončni Koprivni tako blizu meje —

»Psica in pes«

Foto: Broman

otežkoča obisk izvira Meže. V Lobniški Koprivni bi morali na kak način zaščititi naše najvišje slovenske kmetije: Jeklovo, Repovo. Naš naravni park — Toplo so z vsemi petimi kmetijami ravno tako že zaščitili naši urbanisti.

Obnoviti bo treba ovčjaka nad Fajmutom in Kordežem. Sta že v zelo slabem stanju in edina še v funkciji na vsem našem območju. Mlini in žage tudi tu naglo propadajo. Čimprej moramo označiti mesta koroških tehnik (Končnikov mlin, ona v Javorju, v Topli idr.), vhode v prve rudarske jame pa označiti z letnicami prvih kopov. Tudi Helena s kmetijami Bricman in Mihev in drugimi dobiva že pečat civilizacije.

Tako smo bežno obšli obrobje. Mnogo česa in mnogih krajev se pa še dotaknili nismo. Za osvetlitev po danih vidikih nam ostane še sama dolina.

UMETNOSTNO ZGODOVINSKI SPOMENIKI

Za izhodišče mi bodo Ravne, nato bomo obravnavali pomembnosti drugih krajev v dolini.

Zgradb (skulptur), ki bi prišle v poštev za zaščito v urbanskih naseljih, iz že omenjenih vzrokov, ki veljajo za vso dolino, ni dosti. Guštanjski meščani, ne preveč imoviti, si niso mogli privoščiti nikakega razkošja. Prvotne zgradbe kraja (v glavnem še iz lesa) so svoje lice že konec 19. stol. močno spremenile. Mnogokrat so bile žrtve požarov. Okrog l. 1890 je požar uni-

čil skoraj vse hiše, zgrajene iz lesa, celo občinsko hišo — magistrat v trgu (tako so bile uničene mnoge listine in skoraj ves občinski arhiv (1845). Najmogočnejša zgradba v trgu je že dolgo današnja Žmavcerjeva hiša z nakazanim sodnim stolpom nasproti Janezovemu mostu. To je nekdanji magistrat (Marktgemeinde). Stavba je še danes podobna oni iz Valvazorjevih časov (1688 narisana od Trosta).

Prav lepo sta ohranjeni še tudi Cvitaničeva (nekdanja Kleinlercherjeva — po katastr. mapi 1827) in krajevna gostilna (še do 1910 last Čebulov, pozneje Ivana Milovnika). V prejšnjem stoletju in morda že prej so v Cvitaničevi (Štrudl, Lečnik, Veršnik) in v drugih gostilnah prenočevali in se hranili predvsem furmani in drugi potniki. Obokane veže vodijo prek od vseh strani z zidom obdanega dvorišča v prostorne hleve. Tudi današnja krajevna gostilna, nekdanj last guštanjskih sodnikov Čebulov, je v glavnem ohranjena v svoji fasadi in tlorisu. Notranjost pa so po 1945 močno preuredili (v tej hiši je bila še do 1910 dimnica). Ostale, predvsem one v Partizanski ulici, so že v obdobju med obema vojnoma močno spremenile svoje lice.

Stalno pozornost bo treba posvečati nekdanji cerkveni ulici (Stari ulici). Nekaj stavb je svoje nekdanje lice že popolnoma izgubilo. Je ena najstarejših delov Raven, nekdanja ulica žebjarjev (prof. Baš).

V novejši dobi so bili ob rasti jeklarne zgrajeni tudi personalni, značilni primerki stanovanjske politike tedanjih dni in pri-

Oče, Sin in sv. Duh v Heleni

spevek socialni zgodovini našega proletariata.

Od sakralnih spomenikov moramo omeniti še župno cerkev sv. Egidij in podružniško Antonovo cerkev. Pri župni cerkvi obstajajo od nekdanje gotske stavbe (kapela — na Trostovi risbi Guštanja iz leta 1688 prav razločno vidna) le zidovi ladje, katere vežejo v novejši dobi postavljeni osrednji stebri. V severni kapeli so grobovi Jaborneggov, Matije von Sihtna, župnika Pilata idr. Podružnična Antonova cerkev ima nizko tristransko poznogotsko kripto (presbiterij) in ladjo mlajšega porekla. Z restavriranjem si je tako poznogotsko podobo še bolj poudarila. Odkrili so tudi nad vhodom v zakristijo prav lepe freske (Trije kralji). Škoda za nad 100 let staro košato lipo, ki je stala nekaj korakov vzhodno od cerkve. Prometa tudi danes ne bi ovirala.

Pred sosednjim urbanskim naseljem Prevaljami je bila v bližini oziroma na kraju današnje (Zagradi) papirnice najbrž rimska poštna postaja, kateri ne poznamo imena. Zgodovinski ostanki so raztreseni po bližnji okolici: pri Brančurniku polovica sarkofaga, na Lahovnikovem vrtu obdelane marmorne plošče, kjer služijo za klop in mizo, na gradu Ravne so kosi, ki spadajo k rimski nagrobni kapelici, Venera, relief moža in žene ter močno izlizan kamniti lev, ki ga je Meža prikotnila čisto do železarne. Na Kisli vodi stoji marmornat kamen z reliefom moža, ki mu je zgornji del odluščen, v pragu cerkve sv. Lenarta na Platu je vzdignjen odlomek napisa, na Poljani je v cerkvi kot miza desnega stranskega oltarja porabljen rimski nagrobnik (odkriti med 1860-70).

Močno bode v oči lepo znamenje v bližini, ki razpada. Zaradi lege ob cesti bi ga morali na kak način popraviti. Na erozijski terasi ležeča cerkev sv. Barbare je opremljena z lepimi stebri in loki. Tudi v njej so odkrili freske.

Cerkev nekdanj najpomembnejše fare spodnjega dela Koroške — Marije Device na Jezeru je v osnovi romanska zgradba z mogočnim zvonikom na vzhodu, pozneje pa v gotskem stilu prenovljena cerkev (zgrajena za 5000 ljudi — duš — pa premajhna). Bila je večkrat preurejena (1643, 1711). Znana je po dovršeno izdelani srebrni gotski monštranci z letnico 1616, dvema baročnima oltarjema z izredno lepimi lesenimi arabeskami in poznogotskim krstnim kamnom. Prevalje so se pričele razvijati konec 18. stol. in se večale z rastjo Rosthornovih fužin. Tam, kjer je danes športno igrišče, nekdanj pa so bili plavži, so v l. 1855 našli bronasto sekuro. Na mogočnost prevaljskih fužin nas danes skoraj nič več ne spominja razen stanovanjskih hiš: Pregantheusa, personalov na levi strani Meže, ter nekdanj mogočne gostilne Ahac in nasipov iz žlindre ob Meži in železniški postaji.

V bližnjih Lešah, znanih po nekdanjem mogočnem premogovniku, je mnogo kulturnih spomenikov. Bogatele so vzporedno s fužinami na Prevaljah. V sedlu med Volinjakom in Riflovim vrhom stojita sestrski cerkvi: sv. Bolfenk in sv. Ana. Znani sta po lepih gotskih oknih. Letnici 1596 in 1680 se na obeh večkrat ponavljata. Gornja ima pod prezbiterijem še spodnjo cerkev, spodnja (Ana), manjša je ličnejša in lepša. Ima lepe loke s tankimi rebri in je starejša; kripta izvira menda iz I. pol. XV. stol. Sredi gozda na Platu sameva Lenart z značilnim ravnim lesnim in poslikanim stropom ter malim gotskim korom.

Na Poljani so bili odkriti sledovi rimske ceste. Cerkvica ima majhen kor (les) s starinskimi orglami v molovi intonaciji (Kramolc). Lesen strop nad ladjo je poslikan z raznobarnim ornamentalnim okrasjem. Okna so ozka, na vrhu jih vežejo svinčena rebra v list detelje. Stranski svetilniki in ogrodje prižnice so lepa kovaška mojstrovina.

Na Lokovici pri kmetu Gradišniku je bilo odkrito okrog l. 1860 gradišče (ilirsko — kasneje slovansko). Iz zemlje zbita obrambna okopa v obliki podkve veže skupen nasip. (Oba sta oddaljena vsakebi okrog 100 m, večji plato je širok 30 m, manjši pa 17 m, globina nasipa znaša približno 9 m.)

Zametke razvoja Mežice bomo v glavnem iskali v dobi Napoleonovih vojn, v času, ko je Avstrija začela zaradi izgube svojih bogatih svinčnih ležišč v zahodni Koroški (Rabelj, Plajberk) močno podpirati proizvodnjo svinca v Mežici.

Področje okrog Žerjava in Črne je polno starih opuščenih jam. Naš svet za kulturno in prosveto naj bi dal pobudo za označevanje teh, za tehnično zgodovino pomembnih mest. Napisi iz trpežnega materiala bi prebivalstvo zainteresirali za lokalno zgodovino. Predvsem bi označili mesta, kjer so nekoč stale peči (žmelci) za pridobivanje svinca, rove, ki so dajali svinec, v Javorju in na Lomu pri Mežici pa tudi — kljub minimalnim množinam — železo.

Črna je staro naselje. Cerkev (sv. Hubert) izvira še iz dobe, ko so imeli tu svoja lovišča Španhajmi — iz 13. stol. Razne jame, kjer so kopali svinec, datirajo iz

XIV. stol., po mnenju zgodovinarjev pa so celo iz rimskih časov. Na sedlu proti Uršlji gori so vidni okopi, ki so jih brambovci uporabljali v dobi turških vpadov (cesta Šoštanj — Železna Kapla). Kraj je imenovan prvič l. 1137. Na oboku vhodnih vrat nekdanje gostilne pri Rešerju (1850 še koča nekega Černica) je bil odkrit v kamen vklesan napis v grščini.

Kraj ima značilno obcestno gradbeno osnovo v smeri V — Z (nekdanji promet je šel v tej smeri). Vezan je bil namreč še v začetku prejšnjega stoletja bolj na Šaleško kot na Mežiško dolino. Zaradi nezumevanja nekaterih faktorjev je izgubil dosti svoje izvornosti. Mirno so pustili odstraniti še edini preostanek stavbne kulture stare Črne.

Na kraju bi v tem skrajnem zapadnem koncu omenil še višinski cerkvi sv. Jakob in An v Koprivni ter Jošta v Javorju. O njihovi umetnostno zgodovinski vrednosti ne morem podati ocene. Vsekakor pa je bil tisti, ki jih je postavil na pravo točko tega prelepega planinskega sveta, velik estet.

ZNAMENJA

V vrst kulturnih spomenikov, čeravno po svoji poljudnosti nikakor ne vsebujejo elementov kake večje umetnostne vrednosti, spadajo tudi naša znamenja. O njih zelo temeljito in sistematično razpravlja naš umetnostni zgodovinar Marjan Zadnikar v svojem delu Znamenja na Slovenskem. V uvodnih besedah naglašava, da se je treba po naši zemlji le ozreti naokrog in videli bomo, kako našo deželo bogatijo stoletja, da naši ljudje niso šele od včeraj na tej zemlji in čeprav ji je usoda naklonila več mračnih kakor sončnih dni in so ji že stokrat »svečo žgali in bilje peli« ima tudi ona svojo zgodovino, ki je zapisana v knjigah in ljudeh in jo na vsakem koraku odkrivamo, če le hodimo po tej čudoviti zemlji odprtih oči in še bolj odprtega srca. In dalje, da ne smemo pozabiti, da so se na ozemljih, nekdanj odmaknjenih od velikih umetnostnih središč, v sorazmernem političnem zatišju in gospodarskem uboštvu ustvarjale svoje likovne predstave in izražala svoja umetnostna hotenja. Tako si tako imenovana stilna in ljudska umetnost podajata roke, da so ostre meje med njima zabrisane in da bi bili zato obema krivični, če bi hoteli po vsej sili postaviti drugo nad drugo. Morda to najbolj potrjujejo slovenska znamenja.

Tudi naša pokrajina je polna teh znamenj. Vidimo jih ob cestah, križpotih, sredi polj in gozdov, na robu vasi, na planem in v bregu stoji. Tudi ta, morda najskromnejša med pomniki davnih dni, so lep dragulj naše slovenske kulture. Prav zanimivo bi bilo vedeti za motive in vzroke nastanka in poimenovanja teh znamenj, podobnost z onimi, četudi iz daljne sosesčine. Po Zadnikarju bi jih delili v:

kamnita

- a) pokopališki stebri in svetilniški
- b) stebrna in stebrasta znamenja
- c) figuralna znamenja
- d) kamnite križe

Kmečka kovačija na Strojni

zidana

- a) slopna in slopasta
- b) trikotna
- c) znamenja z nišo

kapelice

- a) zaprtega tipa
- b) odprtega tipa
- c) poligonalne
- d) kapelice — zvoniki

Lesena znamenja, razpela, različni primeri namestitve.

Znamenja, ki so na območju naše občine zelo številna, po svoji umetniški vrednosti ne predstavljajo kakih izrednih lepot. Prof. Zadnikar ima iz naših krajev omenjena naslednja:

pod zidanimi — slopastimi Prevalje, Sp. Jamnica nad Prevaljami, Poljana pri Prevaljah, ono pri papirnici, v Zagradu, pri Mihelu v Podgori (Kotlje)

med kapelicami zaprtega tipa — Prevalje, Uršlja gora.

K temu seznamu bi še lahko marsikaj dodali. Njegov seznam se nanaša najbrž le na ona, ki jih je videl oziroma naletel nanje v bližini cest oz. naselij — odročnih — v hribih pa ni registriral. Dodal bi le še Trotovi križ na Strojni (zidan — trikoten) Račelov križ na Šelempergu (zidan — slopast), znamenje pri Šumelu v Koprivni (zidano — slopasta), Krajgerjev, Ivatov, pri Zgornjem Lečniku, pri Jugu na Dobrijah, Rutniku (Tolsti vrh), Potočnikov (Dobrije), Rožej (Brdinje), pri Okrogelnikovem mlinu, Mihelačev (Ravne), Brometov pod Janežem na Strojni (s starim napisom), pod Šmohorjem pri Mihevu (kapela pri Votli peči in še mnogo drugih). V ta namen bi bilo koristno prikazati na posebnem zemljevidu znamenja našega območja po formalnih vidikih razvrstitve znamenj.

Več pozornosti bomo morali posvečati že zaradi tujskega prometa onim, ki stojijo v bližini važnejših prometnih žil (Poljana, Barbara), predvsem pa tistim, ki so pomembnejša v estetskem oz. umetniškem pogledu.

Tudi navadnih lesenih znamenj je pri nas obilo, in to prav lepih. Navadno so tudi izdelki ljudskih rezbarjev, ki jih pa le redke poznamo. Dela našega Rutnika so mnogim slovenskim umetnikom in umetnostnim zgodovinarjem poznana. Seznam njegovih del imamo. Seveda ni popoln. Sam je rekel, da je izrezljal toliko kipev, da za njih število več ne ve.

ZAŠČITA SPOMENIKOV IZ NOB

Tudi spomenikov iz NOB ne bomo mogli obravnavati le v kompleksu našega urbanskega naselja. Na Ravnah bi v tem smislu morali posvetiti več pažnje Pongračevi hiši, kjer se je junija 1941 mudil Dušan Kveder, ko je organiziral odpor proti okupatorju. V njej je stanoval zadnji sekretar celice KPS (iz časa predaprilske Jugoslavije) guštanjskih komunistov Jakob Logar, delavec v jeklarni. V njej so se shajali zanesljivi Slovenci — rodoljubi, komunisti. Iz te hiše so vznikle mnoge akcije za aktivni odpor proti okupatorju. Skrajni čas je že, da našo hvaležnost in pieteto do padlih borcev že enkrat dostojno manifestiramo. Da bo njih spomin vsaj dostojen veličini njihovih žrtev. Hiša s ploščo v spomin komunistu Ditingerju je prezidana. Ploščo bo treba spet vzdati.

V bližini Raven, pod Sekavčnikom, v Okrogelnikovem mlinu (Kefrovem) je bil l. 1927 II. kongres SKOJ. Nanj spominja plošča v zidu pred vhodom. Paziti bomo morali predvsem na podstrešje, v katerem so se zbirali in zborovali delegati iz vse Jugoslavije.

V okolici Raven je polno spomenikov iz NOB, krajev in mest, ki nas spominjajo na važne politične dogodke — manifestacije, politične sestanke in borbe, v katerih so padli mnogi trpinčeni in pobiti.

Leta 1943 so se Hotuljci zadnje okto-brsko nedeljo zbrali in zakleli, da bodo zvesti svoji zemlji in narodu. Miting je Korošcem izredno dvignil samozavest in ponos daleč naokoli. Na ta dogodek nas spominja spomenik pred cerkvijo.

Izvoru vsakega spomenika zase ne bi točneje obravnavali. Omenil bom le nekatere v okolici Raven: onega pri Jurčku, v Lubasovem gozdu, pri Sv. Neži, pod Brinjevo goro, ruševine nekdanje Španerjeve domačije. Spomenike NOB na ozemlju naše občine pa bi lahko naštevali precej dolgo (spomenik na Poljani, mesto v Bistrici, kjer je zgorel od partizanov uničen nemški tank in še druge).

V to skupino spomenikov bi morali vključiti tudi Malgajev spomenik, označiti bi morali kraj, kjer je padel, in spominsko ploščo v spomin padlim v dobi koroških bojev na nekdanjem magistratu.

Vse spomenike NOB, ki nas vežejo na težke čase okupacije, bi morali razporediti po teritorialnih območjih, njihovi pomembnosti in vrstah (morda tako: tehni-ke, bolnice, kraji važnih sestankov in političnih dogodkov, javke, kraji bojev, padlih borcev in kurirjev, kraji okupatorjevih grozodejstev).

Tudi zemljevid partizanskih imen naših kmetij bi osvetlil delež žrtev našega podeželskega človeka v dobi okupacije.

Po vsem tem, kar je povedanega o raznovrstnih spomenikih, bi seveda le skupno lahko predlagali prioriteto zaščite. Pri tem pa bodo kljub temu potrebni še mnogi dodatki ali korekture. Predvsem bo morala komisija (ki bi jo bilo treba formirati), katero bi sestavljali po možnosti strokovnjaki vseh označenih področij spomeniškega varstva, postaviti listo po pomembnosti. Mnogi spomeniki so potrebni takojšnje zaščite, druge bo treba že zavarovati, pri mnogih pa smo že prepozni.

Moj seznam še daleč ni popoln. Kar je opredeljenega, je le bolj osebno mnenje ter zahteva ustrezne dopolnitve.

Po navadi zamerimo drugemu prav tisto, kar drugi zamerijo nam. Dumas

Šibovnikovi mlini

Foto: Broman

Novosti naše študijske knjižnice

Med knjigami, ki jih je študijska knjižnica dobila v letu 1970, so tudi te

SPLOŠNO

- Slovenska bibliografija, 20. leto, 1966, Ljubljana 1970.
- Bibliografija sodelavcev Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1969.
- Pelikan — Kozelek: Bibliografie bibliografii del V. I. Lenina, Praha 1970.
- Bibliografija medicinske periodike Jugoslavije za 1967, Zagreb 1969.
- Bibliografski zbornik 1968. Dvadeset godina Jugoslovenskog bibliografskog inštituta, Beograd 1968.
- Milojević Sretan: Geološka bibliografija Jugoslavije od XIV. veka do 1944. godine, Beograd 1952.
- Der österreichische Bibliothekartag 1960, Klagenfurt 22.—25. IX. 1960, Wien 1961.
- Moravek Irene: Verzeichnis ungarischer Fachausdrücke aus dem Buch- u. Bibliothekswesen, Wien 1958.
- Pituljak Irene: Das rumänische Bibliothekswesen, Wien 1961.
- Das Bibliothekswesen der Tschechoslowakei, Wien 1966.
- Die österreichische Nationalbibliothek, 4. ergänzte Aufl., Wien b. b.
- Priročnik za poslovanje specialnih knjižnic, Ljubljana 1969.
- Študijska knjižnica Ravne na Koroškem, Ravne na Koroškem 1970.
- Deset let Prežihove bralne značke, Ljubljana 1970.
- Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815—1950, 20.—21. Lieferung, Kvičala-Lange Wilhelm, Wien-Köln-Graz 1969—1970.
- Britannica Book of the Year, 1969, Chicago... 1969.
- The World Almanac and Book of Facts, 1970, New York 1969.
- Brockhaus Enzyklopädie in 20 Bänden, 17. neubearb. Aufl. des Grossen Brockhaus, 6., 7., 8., 9. Wiesbaden 1968—1970.
- Der Fischer Weltalmanach 1970, München 1969.
- Dobrov G.M.: Nauka o naukama, Beograd 1968.
- Tschichold Jan: Meisterbuch der Schrift, Ravensburg 1965.
- Seznam predavanj Univerze za študijsko leto 1970—1971, Ljubljana 1970.
- Antisršen, Satirični list, Wien 1968.
- Vodnik po Pokrajinskem muzeju v Murski Soboti, Murska Sobota 1968.
- Vodnik po Delavskem muzeju Ravne na Koroškem, Ravne 1970.
- Koroški koledar, Celovec 1970.
- Zbornik razprav, Mariborski visokošolski zavodi, 1959—1969, Maribor 1970.
- Zbornik Pedagoške akademije v Mariboru, 1960—1970, Maribor 1970.
- Vresje, Almanah ravniskih maturantov 1970, Ravne na Koroškem 1970.
- Novo mesto, 1365—1965, Maribor—Novo mesto 1969.
- Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu, 1., 2. Zagreb 1969.
- Vojvodina, Znamenitosti i lepote, Beograd 1968.
- Jeklo in ljudje, Jeseniški zbornik 2, Jesenice 1969.
- Petdeset let univerze v Ljubljani, 1919—1969, Ljubljana 1969.

FILOZOFIJA

- Arzenšek Vladimir: Fenomenologija in marksizem, Maribor 1969.
- Bošnjak B.—Švorc: Marksist i kršćanin, Zagreb 1969.
- Dijalektika oslobođenja, Zagreb 1969.
- Kos Janko: Znanost in ideologija, Maribor 1970.
- Jaspers Karl: Die massgebenden Menschen, München 1967.
- Verbinc Franc: Filozofski tokovi na Slovenskem, Slovenska filozofska bibliografija 1800—1945, Ljubljana 1970.
- Kos Janko: Oris filozofije, 2. popr. in dop. izd., Ljubljana 1970.
- Kangrga Milan: Razmišljanja o etici, Zagreb 1970.

- Frandsen Arden N.: Educational Psychology, New York... 1967.
- Ferguson G.A.: Statistical Analysis in Psychology and Education, 2. ed. New York 1966.
- Socijalna psihologija, Beograd 1968.
- Rot Nikola: Opšta psihologija, 3. izd. Beograd 1969.
- Psihologija v cestnem prometu, Ljubljana—Zagreb—Beograd 1970.
- Gilmer Beverly von Haller: Industrijska psihologija, Ljubljana 1969.
- Trstenjak Anton: Oris sodobne psihologije, 1. Teoretična psihologija, Maribor 1969.
- Kren Tilka: Izbira življenjskega tovariša, Ljubljana 1969.
- Boh K.—Mesec B.: Otroci in televizija, Ljubljana 1970.
- Žlebnik Leon: Psihologija otroka in mladostnika, 3. del. Adolescenca — mladost, Ljubljana 1969.
- Pinter—Deli Miroslav: Škola hipnotizma, Sarajevo 1969.
- Frojd Sigmund: Psihopatologija svakodnevnog života, Novi Sad 1969.
- Frojd Sigmund: Uvod u psihoanalizu, Novi Sad 1969.
- Frojd Sigmund: Dosetka i njen odnos prema nesvesnom, Novi Sad 1969.
- Frojd Sigmund: O seksualnoj teoriji, Totem i tabu, Novi Sad 1969.
- Frojd Sigmund: Iz kulture i umetnosti, Novi Sad 1969.
- Frojd Sigmund: Tumačenje snova, 1., 2. Novi Sad 1969.
- Frojd Sigmund: Autobiografija, Nova predavanja za uvođenje u psihoanalizu, Novi Sad 1969.

VERSTVO

- Klaus Bernhard: Massenmedien im Dienst der Kirche, Berlin 1969.
- Leto svetnikov, 1., 2. del, Ljubljana 1968—1970.
- Rebula Alojz: Krščanska avantura, Ljubljana 1970.
- Kocbek Edvard: Eros in seksus, Ljubljana 1970.
- Novi katekizam, Zagreb 1970.

DRUŽBENE VEDE

- Siti in lačni Slovenci, Maribor 1969.
- Lah, A.—Vrišer I.: Sodobni svet, Družbena geografija, 1., 2. Maribor 1969.
- Whyte William: Človek organizacije, Ljubljana 1970.
- Guillain Robert: Kitajska, Ljubljana 1970.
- Rus Veljko: Človek, delo in strukture, Maribor 1970.
- Kuvačić Ivan: Obilje i nasilje, Zagreb 1970.
- Pogačnik Bogdan: Kolikšna je moč v sladkorju, Ljubljana 1970.
- Blejec Marijan: Statistične metode za ekonomiste, 1., 2. Ljubljana 1969.
- Statistisches Handbuch des Landes Kärnten, 15.—16. Jahrg. Zahlen und Daten '68., '69. Klagenfurt 1969, 1970.
- Koledar zgodovine KPJ—ZKJ, Ljubljana 1969.
- Marx K.—Engels Fr.: Izbrana dela v petih zvezkih, 1. zv. Ljubljana 1969.
- Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Letnik 8.—9. Št. 1.—2. Ljubljana 1968—1969.
- Mratović Veljko: Družbena in politična ureditev SFRJ, Ljubljana 1970.
- Pašić Najdan: Politično organiziranje samoupravne družbe, Ljubljana 1970.
- Garandy Roger: Velika preusmeritev socializma, Ljubljana 1970.
- Kuvačić Ivan: Marksizem in funkcionalizem, Ljubljana 1970.
- Österreich und seine doppel-sprachigen Volksgruppen, Wien 1970.
- Koroški Slovenci v evropskem prostoru, Celovec, 1970.
- Moritsch Andreas: Deutsche und Slovenen in Kärnten, 1970.
- Deželak Bogomir: Teorija in praksa raziskave tržišča, Maribor 1969.
- Investicije u poduzeću, Zagreb 1963.
- Černe Franc: Abeceda ekonomije, Ljubljana 1969.

- Detela Milan: Organizacija in ekonomika gostinskih podjetij, Ljubljana 1969.
- Blašković Vladimir: Ekonomska geografija Jugoslavije, 2. izmij. i dop. izd. Zagreb 1967.
- Modić Ivan: Ekonomika industrijskih podjetij, Ljubljana 1969.
- Zupanov Josip: Samoupravljanje i društvena moć, Zagreb 1969.
- Osnovni zakon o preduzećima, 2. dop. izd. Beograd 1970.
- Priročnik za regulisanje samoupravnih odnosa u privrednim organizacijama, Beograd 1970.
- Zbirka propisa o zaštiti na radu, Beograd 1970.
- Mihailović M.—Plazinić M. Registar pravnih propisa, 1945—1969, Beograd 1970.
- Pretnar S.—Zabel B.: Gospodarsko pravo SFRJ, 1. del, Ljubljana 1970.
- Ivošević Zoran: Radni sporovi u praksi, Beograd 1970.
- Zbirka elektrotehničkih propisa, Beograd 1970.
- Zakon o poklicnem izobraževanju in o urejanju učnih razmerij, Ljubljana 1970.
- Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo prebivalstva, Ljubljana 1970.
- Krbek Ivo: Pravo jugoslovenske javne uprave, 3. knj. Zagreb 1962.
- Juhart Jože: Civilno nepravno pravo, Splošni del, Ljubljana 1970.
- Zabel Bojan: Temeljni zakon o podjetjih s pojasnili, 2. izpop. izd. Ljubljana 1969.
- Friedländer W.A.—Pfaffenberger H.: Osnovna načela in metode socialnega dela, Ljubljana 1970.
- Fabrizio N.: Standardizirani opisi del, Visoke gradnje, Nova Gorica 1970.
- Radiacijska, biološka in kemična zaštita, Beograd 1968.
- Petković A.—Jovanović B.: Prava i dužnosti radnih organizacija u oblasti narodne odbrane, Beograd 1970.
- Despotović M.—Šaulić M.—Radenović D.: Civilna zaštita, Beograd 1969.
- Osnovi narodne odbrane, Enciklopedijski leksikon, Mozaik znanja, Beograd 1969.
- Osnovne dileme v stanovanjski politiki SR Slovenije, Ljubljana 1969.
- Šumi J.—Verk E.: Stanovanjski stroški v gospodinskem proračunu, Ljubljana 1969.
- Rupret Franc: Sistem družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu, Ljubljana 1969.
- Svetina Blaž: Vloga občin v kompleksu stanovanjske politike, Ljubljana 1969.
- Blumenau I.—Rupert F.: Tehnično-ekonomski parametri, Ljubljana 1969.
- Smidovnik Janez: Konceptija jugoslovske občine, Ljubljana 1970.
- Petančić Martin: Industrijska pedagogija, Beograd 1968.
- Trinajsto letno poročilo Državne gimnazije za Slovence, Š. I. 1969/1970, Celovec 1970.
- Zakoni in pravilniki o šolstvu v SR Sloveniji, Ljubljana 1970.
- Nekaj poglavij iz predšolske pedagogike in metodike, Ljubljana 1969.
- Lysaught J.—Williams C.: Uvod u programiranu nastavu, Zagreb 1966.
- Krneta L.—Potkonjak M. in N. Pedagogija, 2. izd. Beograd 1967.
- Das Oberammergauer Passionsspiel 1970, Oberammergau 1970.
- Kremenšek Slavko: Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem, Ljubljana 1970.
- Kuret Niko: Praznično leto Slovencev, 2., 3. del, Poletje, Jesen, Celje 1967—1970.
- Šiftar Vanek: Cigani, Murska Sobota 1970.
- Rabotata na 13. kongres na sozuzot na folkloristite na Jugoslavija vo Dojran 1966, godina, Skopje 1968.

MATEMATIKA — PRIRODNE VEDE

- Miličić—Uščumlić: Zbirka zadataka iz više matematike, 1. 3. izd. Beograd 1969.
- Križanić France: Linearna algebra in linear-na analiza, Ljubljana 1969.
- Demidović B.P.: Zadaci i riješeni primjeri iz više matematike, Zagreb 1968.
- Mališić Jovan D.: Zbirka zadataka iz teorije verovatnoće sa primerima, Beograd 1970.
- Dimić Gojko: Zbirka zadataka iz fizike, 3. izd. Beograd 1967.
- Čulum Živojin: Rešeni primeri iz fizike, 2. izd. Beograd 1968.
- Đurić—Čulum: Fizika 1., 2., 3., 4. Beograd 1965—1967.

Kladnik Rudolf: Osnove fizike. Za tehnike. 1. del. Ljubljana 1969.
 Simboli, jedinice i nomenklatura u fizici. Beograd 1970.
 Voronjec K.—Obradović N.: Mehanika fluida. 3. izd. Beograd 1970.
 Kemijski priručnik. 2., 3. del. Ljubljana 1958—1961.
 Pantenburg Vitalis: Das Porträt der Erde. Stuttgart 1970.
 Prvi kolokvij o geologiji dinaridov. 1. del. Ljubljana 1968.
 Baldwin Ernst: Das Wesen der Biochemie. Stuttgart 1968.
 Karlson Peter: Kurzes Lehrbuch der Biochemie. 7. neubearb. Aufl. Stuttgart 1970.
 Nikolić Božidar: Biohemija, 5. izd. Beograd 1969.
 Biološki vestnik, 17. leto. Ljubljana 1969.
 Avčin France: Človek proti naravi. Ljubljana 1969.
 Sinnott E.—Dunn L.—Dobzhansky T.: Temelji genetike. Ljubljana 1969.
 Mueller C. G.—Rudolf M.: Svetloba in vid. Ljubljana 1970.
 Went Frits W.: Rastline. Ljubljana 1970.
 Steward F. C.: Fiziologija biljaka. Beograd b. 1.
 Hadži Jovan: Razvojna pota živalstva. Ljubljana 1970.
 Klots A. in E.: Zuželke. Ljubljana 1970.
 Ključji za določevanje živali. 3., 4., 5. Ljubljana 1968—1970.
 Apsen Boris: Riješeni zadaci iz više matematike uz drugi dio repetitorija. Zagreb 1969.

UPORABNE VEDE

Radić Aleksandar: Osnove medicinske geografije. Beograd—Zagreb 1969.
 Kartin Peter: Bolezni živčevja. Ljubljana 1968.
 Valič Fedor: Ekološki faktori u zaštiti zdravilja radnika. Ljubljana 1970.
 Maurois Andre: Fleming. Življenje in delo. Maribor 1969.
 Lee R. V.—Eimerl S.: Zdravnik. Ljubljana 1970.
 Harms Rudolf: Robert Koch. Ljubljana 1970.
 Pšyrembel W.: Klinisches Wörterbuch. 185.—250., neubearb. u. erw. Aufl. Berlin 1969.
 Rant Jože: Čeljustna in zobna ortopedija. Ljubljana 1970.
 Meluzin Hubert: Vježbe i zadaci iz osnova elektrotehnike. Sv. 2. Ljubljana 1970.
 Kako deluje? 1. knj. Ljubljana 1970.
 Dretnik Dušan: Uporabnost stabilizacije tal pri gradnji gozdnih cest. Ljubljana 1969.
 Zupanič Ivo: Zgodovina vinogradništva Slovenskih gor. Maribor 1969.
 Martin J. H.—Leonard W. H.: Ratarstvo. Zagreb 1969.
 Kromdijk G.: Dvesto sobnih rastlin v barvah. Ljubljana 1970.
 Predpisi o gozdovih. 3. del. Ljubljana 1970.
 Brinar Miran: Gozdarski slovar. Ljubljana 1970.
 Poljoprivredna enciklopedija. 2. Krm-Proi. Zagreb 1970.
 Ehlers F.: Siebdruck. München 1962.
 Mohorič Ivan: Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, 1., 2. knj. Ljubljana 1969—1970.
 Ravensko jeklo. 1620—1970. Ravne na Koroškem 1970.
 Stahl aus Ravne. 1620—1970. Ravne na Koroškem 1970.
 The steel of Ravne. 1620—1970. Ravne na Koroškem 1970.

UMETNOST — ARHITEKTURA — SLIKARSTVO — GLASBA — ŠPORT

Torbrügge Walter: Prazgodovina Evrope. Ljubljana 1969.
 Andersen Liselotte: Barok in rokoko. Ljubljana 1969.
 Rice David T.: Islamska umetnost. Beograd 1968.
 Alpatov M. V.: Umetniško blago Rusije. Beograd 1967.
 Sherrard Philip: Bizanc. Ljubljana 1970.
 Pareti L. Stari svet. Ljubljana 1970.
 Zadnikar Marjan: Romanska umetnost. Ljubljana 1970.
 Ruska umetnost od začetkov do konca 16. stoletja. Ljubljana 1969.
 Ruska umetnost, 17. in 18. stoletje. Ljubljana 1969.

Biseri umetnosti. 1.—10. Ljubljana, Zagreb 1968—1969.
 Revolucija in umetnost. Risbe iz zaporov in taborišč. Nova Gorica 1970.
 Lewey Michael: Zgoščena zgodovina slikarstva od Giotta do Cezanna. Ljubljana 1969.
 Read Herbert: Zgodovina modernega slikarstva od Cezanna do Picassa. Ljubljana 1969.
 Komelj Ivan—Vranič N.: Gotska arhitektura. Ljubljana 1969.
 Schrift-Zeichen am Bau. München 1961.
 Kores Slavko: Estetika arhitekturnih oblik. Maribor 1970.
 Tršar Marijan: Hoja za poustvarjeno lepoto. Maribor 1970.
 Perruchot Henri: Cezanne. Ljubljana 1970.
 Franconin Claude: Gauguin. Maribor 1970.
 Hillier Bevis: Plakate. Hamburg 1969.
 Petindvajset let slovenske grafike: Katalog. Ljubljana 1970.
 Slovenski impresionisti. Ljubljana 1970.
 Rothenstein Michael: Holzschnitt und Linolschnitt heute. Ravensburg 1964.
 Schmitt—Menzel J.: Ton — geformt, bemalt, gebrannt. Ravensburg 1967.
 Wehlte Kurt: Malen mit Wasserfarben. 7. Aufl. Ravensburg 1969.
 Wehlte Kurt: Temperamalerei. 6. verb. Aufl. Ravensburg 1969.
 Wehlte Kurt: Ölmalerei. 11. neubearb. Aufl. Ravensburg 1968.
 Wehlte Kurt: Wandmalerei. 4. erw. Aufl. Ravensburg 1962.
 Schmidt—Thomsen K.: Porträtmalerei. 3. Aufl. Ravensburg 1966.
 Du Ry Carel J.: Ljudstva starega vzhoda. Ljubljana 1970.
 Backes M.—Dölling R.: Rojstvo Evrope. Ljubljana 1970.
 Čop Jaka: Viharniki. Ljubljana 1970.
 Škerjanc Lucijan Marija: Šest koncertov za razne instrumente. Ljubljana 1969.
 Zlati jubilej telesne vzgoje na Ravnah na Koroškem. 1919—1969. Ravne 1969.
 Kudo Kazuko: Judo. 1., 2. Ljubljana 1969.
 Oyama Masutatsu: Karate. Ljubljana 1969.
 Ulaga Drago: Telesna kultura v mladosti, zrelosti in starosti. Ljubljana 1965.
 Slovenska atletika 1945—1970. Ljubljana 1970.
 Pediček Franc: Pogledi na telesno vzgojo, šport in rekreacijo. Ljubljana 1970.

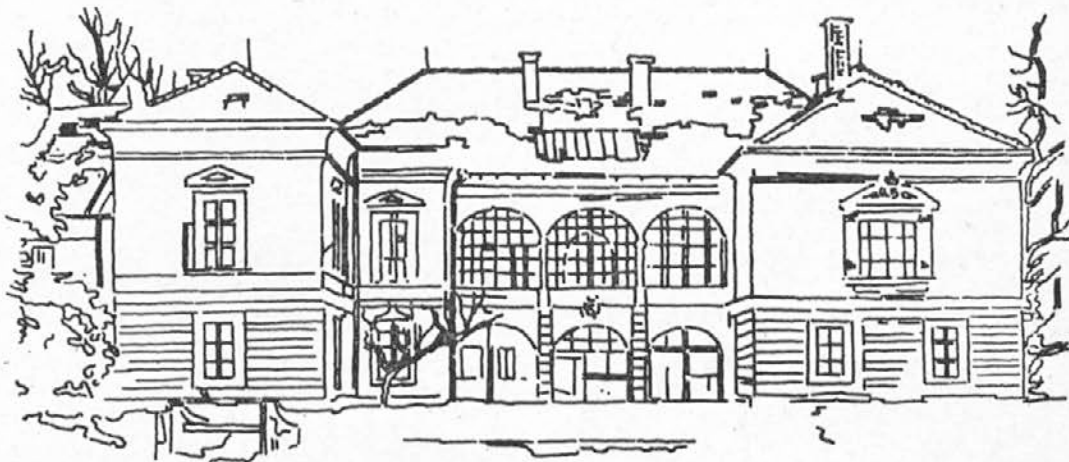
JEZIKOSLOVJE

Lexner Matthias: Mittelhochdeutsches Handwörterbuch. 1., 2., 3. Bd. Stuttgart 1970.
 Lexner Matthias: Kärntisches Wörterbuch. Wiesbaden 1965.
 Österreichisches Wörterbuch. Mittlere Ausgabe. 28., durchges. Aufl. Wien 1969.
 Whorf Benjamin Lee: Sprache -Denken -Wirklichkeit. Reinbek 1969.
 Wahrig Gerhard: Deutsches Wörterbuch. Sonderausgabe. Gütersloh 1970.
 Siebs Deutsche Aussprache. 19. ugearb. Aufl. Berlin 1969.
 Bichle Herbert: Redetechnik. Einführung in die Rhetorik. 3. neubearb. Aufl. Berlin 1968.
 Zebek Schalow: Mongolisch-deutsches Wörterbuch. Leipzig 1961.
 Brauner S.—Ashiwajn M.: Lehrbuch der Hausa-Sprache. Leipzig 1965.

Kalitsunakis J.: Grammatik der neugriechischen Volkssprache. 3. erw. u. verb. Aufl. Berlin 1963.
 Mackensen Lutz: Reclams etymologisches Wörterbuch. Stuttgart 1966.
 Pokorny Julius: Altirische Grammatik. 2. Aufl. Berlin 1969.
 Bildwörterbuch Deutsch und Rumänisch. 2. neubearb. u. erw. Aufl. Leipzig 1969.
 Bildwörterbuch Deutsch und Polnisch. 3. neubearb. u. erw. Aufl. Leipzig 1967.
 Nemecko-russkij političničeskij slovar. Moskva 1963.
 Blagajne Dana: English for all occasions. Ljubljana 1969.
 Verbine France: Slovar tujk. Ljubljana 1970.
 Grad Anton: Špansko-slovenski slovar. Ljubljana 1969.
 Pretnar J.—Kotnik J.: Francosko-slovenski slovar. Nova izpop. izd. Ljubljana 1969.
 Šebjanič F.: Slovensko-madžarski slovar. Ljubljana 1969.
 Tomšič F.: Nemško-slovenski slovar. Ljubljana 1970.
 Kotnik Janko: Slovensko-francoski slovar. 4. izpop. izd. Ljubljana 1970.
 Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1. knj. A—H. Ljubljana 1970.
 Bohorič Adam: Arcticae horulae. V Vitenbergae 1584. Ljubljana 1970.
 Omerza Zdravko: Uporabna fonetika. Ljubljana 1970.
 Ivič Milka: Praveci u lingvistici. Ljubljana 1969.
 Rostohar Pavel: Češki pogovori za popotno rabo. Ljubljana 1969.
 Prezelj J.—Gole J.: Ruski pogovori. Ljubljana 1968.
 Štefanova R.—Laciak W.: Poljski pogovori. Ljubljana 1969.
 Štefanova R.—Laciak W.: Učbenik poljskega jezika. Ljubljana 1969.
 Andrejčin—Kostov—Nikolov: B'lgarska gramatika. Sofija 1947.

KNJIŽEVNOST

Schiwy Günther: Der französische Strukturalismus. Reinbek 1969.
 Schmitt Franz A.: Stoff- und Motivgeschichte der deutschen Literatur. 2. neubearb. u. stark erw. Aufl. Berlin 1965.
 Schmitt F.—Göres J. Abriss der deutschen Literaturgeschichte in Tabellen. Frankfurt/M — Bonn 1969.
 Frenzel H. A. und E.: Daten deutscher Dichtung. Bd. 1., 2. München 1969.
 Emmel Felix: Rororo Schauspielführer. Gütersloh 1969.
 Eliot T. S.: Zum Begriff der Kultur. München 1961.
 Meyers Handbuch über die Literatur. 2., neubearb. Aufl. Mannheim, Wien, Zürich 1970.
 Conrady Karl Otto: Einführung in die neue deutsche Literaturwissenschaft. Reinbek bei Hamburg 1968.
 Rotar Janez: Socialna in politična misel Podlimbarskega. Ljubljana 1969.
 Sušnik Franc: Koroška krajina in njeni ljudje. Ravne na Koroškem 1970. (Strojep. avtogr.)

Franco Boštjan, Studijska knjižnica (vinjeta)

Mrdavšič Janez: Nekaj o Prežihu. Ravne na Koroškem 1970. (Strojep. avtogr.)
 Suhodolčan Leopold: Pogled na sodobno slovensko mladinsko književnost. (:1945—1970:) Ravne na Koroškem (Strojep. avtogr.)
 Požar Breda: Anastasius Grün in Slovenci. Maribor 1970.
 Pogačnik Jože: Zgodovina slovenskega slovesstva. 4. knj. Maribor 1970.
 Omahen Janko: Obiski pri Ivanu Cankarju. Maribor 1969.
 Nietzsche Friedrich: Rojstvo tragedije iz duha glasbe. Ljubljana 1970.
 Koruza Jože: Slovenska dramatika. 1945—1965. Ljubljana 1970.
 Valvasor Janez Vajkard: Pasijonska knjižica. 1679. Ljubljana 1970.
 Savremeni književni prevodioci Jugoslavije. Beograd 1970.
 Dečja književnost — šta je to? Novi Sad 1970.

ZEMLJEPIS — ZGODOVINA

Geografija, Enciklopedijski leksikon, Mozaik znanja. Beograd 1969.
 Italija, Turistični vodnik z avtomobilsko karto. Ljubljana—Trst 1969.
 Geografski zbornik. 11. Ljubljana 1969.
 Geografski vestnik. 41. letnik. 1969. Ljubljana 1969.
 Spanien und Portugal. 6. Aufl. Stuttgart 1966/1967.
 Frankreich. 7. neubearb. Aufl. Köln-Marienburg 1966.
 Westliches Südfrankreich. Pyrenäen. Andorra. Grieben Reiseführer. München 1970.
 Der Grosse Shell-Atlas. Neuausgabe 1970/71. Stuttgart 1970.
 Jugovzhodna Koroška. Ljubljana 1970.
 Sore Anton: Geografija nekaterih delov celjske markacije. Celje 1969.
 Žukov Georgij: Spomini in razmišljanja. Ljubljana 1969.
 Arheološki vestnik. 20. Ljubljana 1969.
 Gööck Roland: Vsa čuda sveta. Ljubljana 1969.
 Leonard J. N.: Amerika. Ljubljana 1970.
 Trepp Leo: Das Judentum. Reinbek bei Hamburg 1970.
 Mumford Lewis: Mesto v zgodovini. 1., 2. Ljubljana 1969.
 Zgodovinski časopis. Letnik 24. Zv. 1.—2. Ljubljana 1970.
 Valvasor Janez Vajkard: Topographia Ducatus Carnioliae modernae. 1679. Ljubljana, München 1970.
 Časopis za zgodovino in narodopisje. 5. (40.) letnik. Maribor 1969.
 Hermagor. Geschichte, Natur, Gegenwart. Klagenfurt 1969.
 Istorija. Enciklopedijski leksikon, Mozaik znanja. Beograd 1970.

Obersteiner Jakob: Die Bischöfe von Gurk. 1072—1822. Klagenfurt 1969.
 Carinthia I. 159. Jahrg. 1969. Hefte 1., 2. u. 3., 4. Klagenfurt 1969.
 Carinthia I. 160. Jahrg. 1970. Heft 1. u. 2. Klagenfurt 1970.
 Steinacher Hans: In Kärntens Freiheitskampf. Klagenfurt 1970.
 Die Kärntner Landsmannschaft. Jahr. 1970. Heft 10. Klagenfurt 1970.
 Wir feiern und gedenken 10. Oktober 1920—1970. Klagenfurt 1970.
 Neumann Wilhelm: Abwehrkampf und Volksabstimmung in Kärnten 1918—1920. Klagenfurt 1970.
 Neumann Wilhelm: Kärnten 1918—1920. Klagenfurt 1970.
 Weiss Ida: Kärntner Lebensbilder. Klagenfurt 1970.
 Kärnten — frei und ungeteilt. Festschrift der Kulturnachrichten aus Kärnten. Klagenfurt 1970.
 Das ist Kärnten. Klagenfurt 1970.
 Kärntner Abwehrkampf und Volksabstimmung. 1918—1920. Klagenfurt 1970.
 Sulzberger C. L.: Druga svetovna vojna. Ljubljana 1970.
 Zentner Kurt: Illustrierte Geschichte des Widerstandes in Deutschland und Europa 1933—1945. München 1966.
 Drugi svetski rat. 1939—1945. 1., 2. knj. Beograd 1969.
 Smirnov S. S.: Trdnjava Brest. Ljubljana 1970.
 Perrault Gilles: Dvoboj vohunov. Ljubljana 1970.
 Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu. Tom 4. Borbe u Bosni i Hercegovini. Knj. 18.—32. Beograd 1958—1968.
 Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu. Tom. 1. Borbe u Srbiji. Knj. 14.—21. Beograd 1957—1965.
 Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu. Tom. 5. Borbe u Hrvatskoj. Knj. 20.—38. Beograd 1957—1969.
 Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov. Del 6. Borbe v Sloveniji april—maj 1944. Knj. 13. Ljubljana 1969.
 Strugar Vlado: Jugoslavija 1941—1945. 2. izd. Beograd 1970.
 Aprilski rat 1941. Beograd 1969.
 Koš Erih: Pokol v Novem Sadu. Ljubljana 1970.
 Ljubljana v ilegali. 4. knj. Do zloma okupatorjev. Ljubljana 1970.
 Mikuž Metod: Zgodovina slovenskega osvobodilnega boja. Ljubljana 1970.
 Požgane slovenske vasi. 1. knj. Ljubljana 1970.
 Kiauta Ladislav: Na bojni črti osemnajste. Ljubljana 1969.

ti ročnih obrti, kot npr. mizarstva, čevljarstva, krojaštva in drugo.

Čeprav je pred več kot 40 leti, ko je bila zgrajena šola, bilo v njej prostora za vse našete dejavnosti dovolj, pa žal danes spričo tolikšnega prirastka prebivalstva oziroma šoloobveznih otrok skorajda niti ne zadošča več svojemu osnovnemu namenu.

Vzporedno s šolstvom se je v Mežici razvijala tudi druga prosvetno kulturna dejavnost. Najprej seveda pod pokroviteljstvom cerkve oziroma takratnih dušnih pastirjev, kajti ti so bili sprva edini izobraženci, ki so lahko v preprostem človeku vzbudili potrebo po znanju ter mu odgovarjali na vsa njegova vprašanja.

Ker je bila takrat cerkev tisti kraj, kjer so se ljudje shajali ob nedeljah in praznikih, je bila to najboljše priložnost, da so se mladi lahko seznanjali med seboj. Zato ni nič čudnega, če so pozneje ob takih cerkvenih praznikih začeli organizirati razne igre, kot npr. Trije kralji, Kralj na Betajnovi, Domen, Moč uniforme in druge.

Poleg tega so se ob nedeljah vaški fantje zbirali in za kratek čas prepevali na vasi. To pa je bilo tudi njihovo edino razvedrilo. Ob takih priložnostih so si fantje za zabavo privoščili tudi razne šale, ki pa so prizadetega spravljale v slabo voljo. V svoji fantovski razigranosti so namreč mladeniči ob gnojvožah prevračali sosedom vozove, nabasane z gnojem, spravili kak prazen voz v drevo ali na streho in podobno. Lahko si mislimo, kako je bilo lastniku takega prevoznega sredstva, ko ga je sam moral drugi dan spraviti na tla.

V zimskem času so se ljudje zabavali tudi ob cerkvenih praznikih kot so Miklavž, božič, svečnica, velika noč in so ob takih priložnostih prepevali pobožne pesmi. Še vedno znan običaj iz preteklosti je tudi današnje kurentovanje.

Kakor sem že omenil, se je poleg drugih vedno bolj uveljavljala tudi kulturna, zlasti igralska dejavnost. Že leta 1885 so namreč Mežičani dobili od prevaljskih fužinarjev igro Trije kralji, in sicer je bila napisana v nemškem jeziku. Sprva so jo prirejali v nemščini, kar je še posebej ugajalo tistim malomeščanom, ki so bili nemškega porekla. To pa so bili ob koncu prejšnjega stoletja pri nas uradniki v večini. Pozneje sta baje to igro o Treh kraljih v Mežici prevedla iz nemščine v slovenščino Grauf Gašper, p. d. Korantar in moj oče Travnekar Peter, p. d. Ribič.

Spominjam se njunega pripovedovanja o tem, kako so igralce, med katerimi sta bila tudi onadva, ob prvem prihodu v Črno prebivalci tega kraja svečano sprejeli. Zaigrala jim je baje celo domača črnjanska godba na pihala, domačini pa so obstopili lojtrski voz, na katerem so se igralci pripeljali ter se jim predstavili s pozdravnim nagovorom. Pa saj so jih tudi lahko bili veseli, kajti Mežičani so se s prvo igro v slovenskem jeziku v Črni res dobro izkazali.

Igra sicer še ni bila popolnoma obdelana, vendar pa je v tistem času za naše ljudi, ki so bili vajeni poslušati pretežno le nemško besedilo, dosti pomenila. Lahko rečem, da so bili to prvi začetki, ki so nakazovali smer bodočemu oblikovanju

Začetki šolstva in kulturno prosvetne dejavnosti v Mežici

Sprva so starejše generacije posredovale svoje znanje mlajšim prek ustnega izročila. Vsa umetnost takratnih ljudi je bila v tem, da so se zbirali v posameznih hišah, kot na primer v Karicelnovi hiši, ter se učili raznih pesmi, največ seveda pobožnih, tako imenovane Florijanove. Nekdanji pevci niso znali pisati niti brati, da o notah sploh ne govorim, zato so se učili petja pač po posluhu drug od drugega.

Organizirano se je začelo šolstvo v Mežici razvijati po letu 1840, ko je Mežica dobila novo cerkev in je postala samostojna fara. Za šolske prostore je vaškim otrokom tedaj služila Torčeva hiša, v kateri so pozneje uredili pisarniške prostore za gozdarstvo in žardarmerijo, šola pa se je preselila v novo stavbo, ki so jo leta 1877 v ta namen zgradili v Mežici. V tej

zgradbi so bili sicer samo trije razredi, vendar je bilo to za takratne potrebe in razmere več kot dovolj. To nam dokazuje dejstvo, da so v tej zgradbi brez bistvenih težav lahko poučevali takratno mladino skoraj polnih 50 let, dokler slednjič leta 1926 Mežica ni dobila za takratne razmere povsem modernega poslopja, ki pa svoji izvedbi še danes (izvemši najmodernejše) prekaša večino šolskih zgradb v občini.

Ljudje, ki so dali povod za gradnjo mežiške šole, so bili nekdanji razgledani in napredno usmerjeni občinski odborniki, ki jim ni bil namen samo zadostiti trenutnim potrebam, marveč so gledali tudi v bodočnost. V tem poslopju namreč niso predvideli samo pouka za šoloobvezne otroke, temveč tudi za tiste, ki bi se po končani šolski obveznosti želeli uči-

in organiziranju kulturno prosvetnega društva v Mežici.

Pozneje so v slovenskem jeziku prirejali še druge igre, med katerimi bi omenil zlasti igro Kralj na Betajnovi, Domen in Genovefa. Ljudje so v tem pogledu postajali vedno bolj živahni in so začeli ustanovljati tudi razne klube, med katerimi sta bila najbolj znana »Fajgel« klub in »Čedra« klub. Člani teh klubov so morali vedno imeti pri sebi »fajgel« ali »čedro«, to je majhen žepni nož z lesenim ročajem, tako imenovani »škrutli«.

Ce kateri od članov kluba ni imel pri sebi tega simboličnega predmeta, pa ga je drugi član vprašal zanj, je moral plačati globo, to je določeno kazen. S tako nabranim denarjem so občasno prirejali ljudske zabave s plesom in pojedino.

Komu so odprta vrata

Na pokopališču pri Barbari se ureja skupen grob padlih borcev NOB. Prav je, da je naša javnost tudi na tem mestu na neki način informirana. V primeru tega pisanja ni namen podajati informacije, to bo storjeno po družbeni dolžnosti. Akcija potrebuje energičnih izvajalcev, ki pa jim je potrebna podpora občanov, Prevalčanov in Ravenčanov z vso okolico, ki že predolgo nosi moralen dolg dostojno obeležiti borbo in padle, kot tudi ves prispevek kraja in krajanov. Namen pisanja je vzbuditi večje in dolžno zanimanje.

Ce je bila pravilna ugotovitev, da je treba upoštevati pri nastali zamudi večje možnosti, ki jih daje doseženi razvoj, potem je treba nalogo rešiti, kot se jo mora daj nes. Morda je posrečena združitev izgradnje grobišča, spomenikov in obeležij na krajih, ki jih smatramo za to najprimernejše, ker se v učinku in vlogi lahko dopolnjujejo. Moramo se podrežati zakonitostim družbenega življenja, toda enotni imamo v rokah tudi marsikako možnost, ki jo mora družba upoštevati, da si ohrani in širi ukoreninjenost. Dognano je, v kakšnih okoliščinah in kje se more postaviti spomenik, zato ponovimo samo ugotovitev, da je levji delež NOB nosilo zaledje in so bili prizadeti tu predvsem kmetje. Nečloveška dejanja, ki so bila zagrašena tu, se dajo meriti z onimi v koncentracijskih taboriščih. Kar spriči vsega lahko rečemo, in če upoštevamo današnji razvoj, ki mora ravno tako nujno oslanjati uspeh ali neuspeh tudi na zaledje, se smemo vprašati, ali ni družbeno nujno napraviti izjemo, ki bi to povezanost simbolizirala v spomeniku narodno osvobodilni borbi nekje v kakem odročnem kraju na izrazitejši način kot dopušča pravilo. Ravne — Prevalje (ne ločujmo ju, čeprav po pametni presoji gradita vsak na svojem) nista kraja z absolutno prednostjo, toda dejanja zgodovine, boja in revolucionarnega dela so tako pogojena, da tudi danes ne moremo govoriti o dolžnosti absolutne privrženosti naši stvarnosti. Bolj pomembno je misel ovreči ali potrditi, naši krajanji pa naj izrazijo željo in prošnjo po uresničenju na našem področju. Vse naše družbeno življenje zahteva kljub dobrim instrumentom ali lepo

Po prvi svetovni vojni, v času med obema vojnoma, se je poleg igralske umetnosti razvila še športna dejavnost, oblikovali so se pevski zbori, tamburaški odseki in mešane godbe (štrajh — muzike).

Mladina je sodelovala v vseh mogočih panogah, ki so ji bile na voljo, in se je tako v sicer skromnih razmerah koristno usposabljala za življenje. Igre so sledile kar druga drugi: Rokovnjači, Carski sel, Miklova Zala, Deseti brat, Mlinar in njegova hči, Hlapec Jernej in tako dalje.

Da je imela takratna napredna mladina pravilno načrtano pot, nam dokazujejo tudi junaška dejanja posameznikov v obdobju po letu 1941.

Ivan Travnekar

Starost

napisani zeleni resničnosti budnost in razgibanost. Tudi želja po dognani splošno-ljudski obrambni pripravljenosti je odvisna od težjih pretresov, naši kulturi manjkajo kulturnejši odnosi in ne nazadnje naša armada mora biti na tem, da se doseže notranja umirjenost in mir v svetu z nevojaškimi sredstvi. Morda je tudi postavitev spomenika v takem smislu obramba našega sistema in človeka v zvestobi do človeka, in mora tudi armada podpreti tako ustvaritev. Brez dvoma bi kraj samo pridobil. Če pa je misel pravilna, je prednost v splošni koristi. Mi lahko gremo še dalje. Mirno lahko rečemo, da mora biti želja po miru v svetu naša največja skrb. Moramo se imeti za nepoboljšljive zaspance, če se zadovoljujemo z vojaško pripravljenostjo, ki je težko breme za ostali razvoj. Iz kakšnega naslova bi lahko poslali vabilo v svet, naj skupno z nami storijo več za nevojaško skrb za mir. Lahko se zgodi, da bomo ob postavljenih spomenikih postavili na laž marsikaj iz obdobja povojnega razvoja, toda tudi tako bo dosežen namen. Naš pogled se mora vse bolj usmerjati v bodočnost. Ni odveč opozoriti na krilatico — tolikokrat izrečene besede ob različnih spodrseljajih. Na napakah se učimo. Ni dopustno ali možno nepravilno, negativno pokazati narodno osvobodilne borbe v času trajanja in dosežkov za povojno obdobje. Če kaj ni uresničnega, nam je spomenik v opomin. In opomina ravno tako potrebujemo. Ob tem rastimo v obdobje miru, tu naj začne nastajati živ, veličasten spomenik mirnega sožitja, spomenik naj izraža modrost za ustvarjanje lepote uživanja za vse dovolj bogatega sveta, kar je možno le, če preprečimo vojno.

Moramo biti pripravljeni, da zavrremo vse pomisleke proti gradnji spomenikov, seveda pa morajo biti zadostilo in dosežati namen. Ne postavljajmo se potem ob takem spomeniku na laž. Zgodovina je kruta, neizprosna, ne prizna čustev, ampak zahteva dejanja. To, kar današnja doba od nas zahteva, moramo izvršiti, če hočemo doživeti jutrišnji dan. Če hočemo zadovoljivo utemeljiti potrebo po izgradnji spomenikov kot dela našega kulturnega in človeškega dolga preteklosti in bodočnosti,

ne smemo mimo dejstev in ugotovitev bližnjih možnosti. Vsaj to moramo poudariti, da so možnosti vedno obstajale, in če prihajamo šele sedaj do spoznanj, da je postavitev spomenika nujnost, ne smemo zanemariti drugega dela naloge, ki je rasla v tem času enostranske lagodnosti in jo bodočnost nujno terja. Edino opravičilo je dejanje in žetev. Kdo more reči, da se v preteklosti ni nič zgodilo, kar bo v korist znancem? Iz toliko lepih domov, od teh ljudi, ki so jih zgradili in tu živijo, si lahko obetamo najboljše. Do sedaj smo se žrtvovali za sebe, za svoje najbližje, da smo si v večini zgradili primerno domače počutje. Sedaj pa je nujno, da ustvarimo vezi med seboj. Pravilo »znajdi se«, bo veljalo še za naprej, toda v smislu in dejanju ga moramo prilagajati in uresničevati v skupno korist. Za bodoče je treba postaviti na pravo mesto vse, kar smo ugotovili, da je dobro v skupno korist. Postanimo ljudje.

Ljudje imajo pravico biti nezadovoljni. In če so rekli »ne« na referendumu, čemur je botrovala tudi premalo dognana obveščena, naj bo to zadnji opomin, da je treba prenehati s prakso napak in bolj intenzivno uresničevati, česa smo se naučili. Ne bi navajali kot vzrok to, da so (po Vinču Hafnerju) do najvišjih državnih predstavnikov obsojene in nespodbudne razlike med dohodki, ki dosega celo razpon 1 : 10, važno je, da je pravilno prepričanje, da mora družba, v kateri morejo ali morajo živeti ljudje v takih razmerjih, imeti dovolj sredstev, le da niso pravilno razporejena. Prav bo, da se do uskladitve znošnejših razmerij nekdo znajde, da kljub »ne« zgradi spomenik, toda ta naj ne bo zgrajen drugače, kot bi bil zgrajen, če bi naša skupnost lahko enodušno rekla »da«. V skrajnem primeru ga bomo dopolnjevali ali dopolnili z drugimi.

Ali ne bi bilo primerno, da kljub vsemu postavimo spomenik Rakitnikovi tragediji

na neprimernem, a zaradi potrebe razgibanosti in opozorila na izvirmem mestu? Ne pozabimo na Šentanel, kjer ga lahko vključimo v novo šolo, da ne bo zraven povsod pokazana puška, kar ni v skladu z našim osnovnim prizadevanjem — nevojaškim mirom. Potrebna so enkratna dejanja. Kaj nam narekuje bližina meje, protislovensko nastrojena gonja na avstrijskem Koroškem kot navlaka preteklosti? Zopet bomo uspešni samo z odgovorom, če bomo na našem področju gradili. Naš človek naj postane ob simbolih sposoben odgovoriti na to gonjo. Čas in naši bratje to zahtevajo. Zgradite domovino, da lahko damo odgovor in ne bomo čutili manjvrednosti. Naš kraj mora iti v zgodovino kot en sam simbol. Ta simbol v našem okolju ne trpi stiske. Viziji vedne nevarnosti in nesmiselne obrambe z orožjem, ki predstavlja tudi v miru nasilje in išče vedno novo, močnejše protiorožje navkljub, se skušajmo upreti z življenjem in delom, ki dokazuje temu nasprotno. Ni nesmisel, ker nas ta način poveže preko meje. Podprti z deli, ki na umetniški način dajejo temu dopolnilo, ne bomo podpirali nesmislov.

K skupnemu spomeniku na Barbari pa to. Ko pride rajni h končnemu počitku, naj bo deležen in vreden skupnega spomenika. Vsak naj ga jemlje svoj del, tudi če morda ni tu pokopan; kdo bi vedel vsa imena. Naša ureditev mora skrbeti, da bomo tu sem prihajali živi ali mrtvi umirjeni in spoštovani med seboj. Tu je mesto miru tudi za imena tistih, ki smo morali njih delo obžalovati, a so prestali svojo kazen. Tak način urejanja in gledanja naj bo nov prispevek miru — Prevaljčani in Ravenčani, z nami vred drugi naši občani

Avgust Kokal

ŠIHTI IN OVSETI

Življenjepis delavca

Leta 1913 sem se rodil pri Lampretu, kakor se je takrat reklo pri hišni št. Javornik 10, občina Guštanj. Pri nas doma je bilo 12 otrok, od katerih sem jaz dvanajsti. Rasli smo v prvi svetovni vojni, ko je bilo jako slabo za vsa živila. Bratje so bili na fronti, fabrika je šla slabo, ker so bili delavci skoraj vsi v vojski. Oče je še kar zaslužil, pač pa je bilo vse na karte, tako da še na tiste nisi dobil nazadnje nič.

Doma je bila majhna kmetija, vse premajhna za veliko lačnih ust. Mline so vse zaprli. Nobeden ni mogel kaj zmleti, tako da smo pšenico kar tolkli in jedli takšno maleštro z otrobi vred. Spominjam se najbolj leta 1919, bil sem star 6 let, ko je šla Malgajeva vojska mimo naše hiše in zraven je bil vojak, ki mi je dal nekaj dobrot. Nisem vedel, zakaj je tako prijazen in dober. Med njimi je bil tudi Malgaj, ki je jezdil spredaj na lepem konju. Ogledoval sem vojake, najbolj pa konja in Malgaja, ker je bil lepše oblečen od drugih. Zapovedal je mojim staršem:

»Bežite od tod, tukaj je fronta in lahko gre vaša hiša v zrak.«

Seveda sta oče in mati kar začela pospravljati važne stvari na gare, pognala

tu ob severni državni meji, ki nas loči od bratov, ali smo pripravljene da vse potrebne dejavnosti vključimo v službo iskanja miru? Če smo na to pripravljene, potem ne moremo delati napak in na tak smisel navezana ureditev nam daje pravico, da povabimo ves svet, ki se zavzema za mir, naj na našem terenu z nami razmišlja o izvirmih akcijah za doseg razorožitve in miru na svetu. Potrebna pa sta razum, žrtev in dobrot, ker brez tega ni človeka vrednega življenja.

Nekaj misli iz pogovorov preprostih ljudi:

Ne učite nas razkošja, temveč preprostega življenja — uživanja, ker je bolj zdravo.

Ne samo demokracija, ampak tudi zakonitost.

Tisti, ki ima preveč denarja, ga menda zaku ...

Sole se morajo urediti, tudi če je propadel referendum.

Zakaj ravno naš dinar nima veljave?

Lahko dvigajo fašisti glave, če jih naši ljudje prosijo za delo — v Avstriji, v Italiji.

Vsako delo je kot umetnost in osrečuje, če je pravilno vrednoteno kot nepogrešljiv del za funkcioniranje celotnega razvoja. Delo poklicnih umetnikov je nujno dopolnilo in zopet ne smemo prezreti domačih poklicnih umetnikov.

Ne samo bogat občan, to, kar je naša skupna last, mora biti tako bogato, da nas družiti.

Da bi bil le mir, tako zaključujejo vsak resnejši razgovor.

Maks Merkač-Hudopisk

Avgust Kokal

Ker pa moj oče ni bil pismen, je šel klicat Faniko Dretnik (pozneje se je poročila k Riflnu na Leše), da je prebrala listek z napisom Anton Ermenc in vojaško številko.

Večkrat so oče pravili: »Ubogi starši, ki ne vedo, kje leži njihov sin.« Ko je bilo vojne konec, so Antona Ermenca kakor tudi Malgaja odpeljali iz Guštanja v njuna rojstna kraja, kjer sedaj počivata.

Po vojni spet ni bilo kaj prida, predvsem hrane je bilo malo. Potem pa se je začelo obračati na boljše. Takrat, leta 1927, sem se začel baviti z muziko. Imel sem diatonično dvovrstno harmoniko in sem se sam začel učiti nanjo. Znal sem igrati valček in polko, ko me je nekdo od Krajgerja na pustno nedeljo prišel vabit, naj grem igrati, ker ni mogel nikjer dobiti nobenega meharovca za veselico. Moja rajna mati mi je rekla:

»Pojdi, boš vsaj kak dinar zaslužil,« jaz pa sem se branil, da še premalo znam. Tisti, ki je prišel po mene, je rekel:

»Kar znaš, pa znaš, samo da se bo plesalo.« In res sem šel kot trinajstleten fant s svojimi starimi harmonikami gor in bilo me je zelo sram. Pa kaj si hočeš!

Prišel sem v hišo, polno ljudi, ki so komaj čakali, da je prišel »muzikant«. Sedel sem na staro krušno peč in igral, kar sem pač znal. Ko sem komad končal, je že priletel na peč kovanec za 2 din, in sem spet začel. Bilo pa je takrat 2 din veliko.

Igral sem ves popoldan in denar je letel na peč, da sem imel že polne žepe. Komaj sem čakal, da bi bilo konec veselice in bi mogel domov, da bi z materjo preštela moj zaslužek. Bili pa so na veselici tudi lesni trgovci, kot npr. Pavel Hovnik, pd. Kneps. Ta mi je rekel:

»Fant, zaigraj še enkrat!« in mi vrgel na peč 100 din. Kaj si mislite, to je bil denar za cele čevlje! Batovi so stali 99 din.

Mlad človek pač postane truden in zaspal. Ko pa sem hotel zadremati, mi je že kateri spet vrigel kakšen dinar na peč in sem spet bil kar bister. Proti jutru so ljudje že šli, jaz pa polne žepe denarja. Čakal sem komaj, da bi kdo rekel: »Fant, zdaj pa lahko greš.« Toda te besede ni bilo, ker je bila pač pustna nedelja. Zaslužil sem tedaj za mojo prvo veselico 844 din. Je pa takrat stala obleka tivar 400 din in plašč tivar prav tako 400.

Prišel je pust in sem bil povabljen k Meležniku na Stražišče. Tam sem bil pa že bolj korajžen, da sem lahko sedel že za mizo. In je bilo vse skoraj ravno tako kot pri Krajgerju, samo tam je bila bolj pobožna hiša in je trajalo veselje samo do poldvanajstih, potem je sledila večerja, nato pa je že bil post — pepelnica. Zaslužil sem seveda malo manj. Pa sem bil spet jako vesel, saj sem si kupil čevlje in nekaj perila, nekaj denarja pa sem dal materi.

Takšno je bilo tedaj življenje: samo da si bil oblečen in obut, ker ravno za to je bilo najbolj težko.

4. maja 1929 sem šel vprašat za delo, ki sem ga tudi dobil, in sicer v sivi livarni. Tam sem delal tako dolgo, da sem bil zaradi pomanjkanja dela odpuščen. Seveda smo bili prvi odpuščeni tisti, ki smo imeli doma še kaj jesti, v fabriki pa so ostali oni, ki so imeli družine, delali pa so le štiri dni v tednu. 27. julija 1930 pa so me spet poklicali, da se lahko vrnem na delo, ker delovna knjižica je ostala kar notri in sem bil doma za nedoločen čas.

Nekaj časa sem delal pri podkvah, nato pa sem se vrnil v livarno do aprila 1931. Tedaj je brat Ivan pobegnil zaradi političnih zadev, pa so prišli orožniki po mene in me zasliševali nekaj dni. Od mene so hoteli vedeti, kdo hodi k nam, pa nisem hotel nič povedati in nisem ničesar izdal. Spet sem izgubil delo. Delal sem pri kmetih, malo pa mi je pomagalo tudi to, ker sem bil muzikant. Hodil sem po ovsetih in je minilo.

Že leta 1928 sem se seznanil s Štefanom Viternikom, ki je igral klarinet in violino. Prišel je večkrat k nam in me vadil. Začeli so se ponujati še drugi muzikanti. Igrali smo in je prišla na vrsto že prva ovset. Težava je bila le z mojo harmoniko na dve vrsti. Ko pa je brat Ivan pobegnil, je seveda pustil doma svojo polhromatično harmoniko. Orožniki so spravljali skupaj njegove stvari, jaz pa s harmoniko v graben. Zavil sem jo v vojaško šotorsko platno in jo pokopal 60 cm globoko. Tri mesece je ostala pokopana v domačem grabnu.

Ko me je orožnik Mežnar vprašal, kje je Ivanova harmonika in sem rekel, da ne vem, me je tako udaril po obrazu, da se mi je dolgo bledlo. Pa je bilo mojega zasliševanja tudi enkrat konec. Čez tri mesece sem izkopal svoj zaklad, vendar si še nisem upal igrati doma. Dal sem harmonike k Rožju na Brdinje domačemu sinu. Tja sem hodil, igral in se učil, dokler se ni zadeva z Ivanom polegla.

Potem sem igral s Hötuljci, s Predovnikovimi, enkrat sem se vključil na Muti in nazadnje je bila moja banda Golob, Čegovnik, Kurtinik in jaz. Le na večjih ovsetih je bil zraven tudi Ivan Dretnik, pd. Bajtn Anza.

K poroki v Šentjanu

Igrali smo več sto navadnih ovseti, šest zlatih porok in eno diamantno. Ker sem se potem spet zaposlil (o tem bo še beseda), sem svoj letni dopust porabil za takšne stvari.

Bil sem v Šentanelu na ovseti, kjer je nevesta z muzikanti čakala v farofu in je rekla župniku:

»Prosim, gospod župnik, da ne bi poročili prej, da ženin pride.«

Bil sem tudi na ovseti, na kateri je nevesta porodila. Kakšno veselje! Potem je nekdo rekel:

»Ti muzikanti ne grejo prej domov, da nevesta rodi!«

V moji zadnji muziki smo bili vsi bolj debeluharji — Golob, Čegovnik in jaz, razen Kurtinika. Prišli smo v Libeliče in se je gospodinja zelo prestrašila ter je rekla svojemu možu:

»Ali nisem rekla, da bo mesa premalo. Glej, kakšni dedi gredo skupaj!« Drugi dan pa je prišla h godčevski mizi in dejala:

»Pa res ne pojedite toliko, kakor izgledate. Smo čisto po nedolžnem še enega pujska zraven zaklali.«

Takšne reči so se godile v mojem življenju.

Leta 1936 sem šel k vojakom v Pogorico v Črni gori. Tam sem služil samo 9 mesecev. Ko sem se vrnil domov, sem šel vprašat za delo in sem ga dobil, ko sem prinesel enemu od tistih, ki so o tem odločali, liter črničevca. Potem sem imel mir do druge svetovne vojske. Leta 1940 sem se poročil in potem delal skozi vso vojno, ker je bilo zelo malo delavcev. Je pa bilo vse pod vojaško disciplino. Za majhen prekršek si kar šel, pa si že bil tam, kjer so mnogi storili smrt.

Ker sem stanoval v Vegnovi bajti na Tolstem vrhu sredi lesa, sem imel goste nočne obiske. Če bi se bil vključil v vojsko, bi bila za ženine starše velika nadloga. Ona je bila Šteharnikova hčerka, tam pa je bil vsak hip partizan ali policija. Mislim si po svoje, nekdo je moral tudi delati, nekdo je moral ostati, ker vsi niso mogli iti v borbo. Bili smo tukaj v fužinah in delali, dokler ni prišla svoboda, in

pazili, kar nam je še ostalo. Ostala je oropana tovarna. Bili smo takšni, kot bi bili na prvi dan svobode prišli na svet.

Potem se je začelo novo življenje in novo delo. Začeli so graditi nove peči, stare pa podirati. Prišli so tudi novi inženirji, mojstri, ki so uvedli nov sistem dela, pač drugačen od onega v stari Jugoslaviji ali celo Avstriji. Delali smo v starih časih pač po 12 ur, pa se nobeden ni repenčil. Spomni se, mladi človek, ki bereš moj življenjepis, kako vse drugače je bilo nekoč, koliko trpljenja, ti pa danes nisi zadovoljen s tem, kar ti je dala svoboda in ti dajejo starši ter šola.

Leta 1947 sem dobil stanovanje, za katera je bilo takrat zelo težko, v železarni pa je bila obnova v polnem teku.

12 odst. Mn smo začeli delati kar po vojski, ker je bilo veliko naročil. Skupno taljenje se ni obneslo. Morali smo delati na ta način, da smo raztopili FeMn v kupolki in ga znosili v malih ponovcah v večjo ponev in vlili seveda martinsko šaržo ter tehtali Mn. Martinska šarža se je tako dolgo vlivala v ponev, dokler ni tehničar pokazala, da je dosti in tako se je izdelal 12 odst. Mn. Včasih je bilo mogoče malo manj, po navadi pa je v laboratoriju kar »štimalo«. Potem so začeli pripravljati za električne peči in nato visoko frekvenčne, nato pa je delo šlo čisto drugače.

Šel sem delat k 1,5 tonski peči, ki smo jo dobili iz Kragujevca in tam je bilo delo drugačno kakor pri Bessemerjevi peči. Tam je bilo delo zelo težko, ker se je moralo skoraj vse nositi in tehtati. Bilo je bolj malo delavcev. Če si podnevi vlivati in dal šarže, si ponoči izpraznjeval kalupe, da so drugi dan spet lahko delali ročni oblikovalci. Ti so bili Pumpernik, Lopan, Wankmiller, mojster pa gospod Hanuš (sedaj so vsi že umrli).

Potem se je livarna prestavila na drugo stran in vse stare peči so šle v rafudo. Prišli so Švedi in montirali VF peči in tam sem delal do upokojitve kot topilec.

Ko sem kdaj spraševal svojega očeta, kako je šlo njemu včasih, je povedal, da tudi nekoč ni bilo vse z rožicami posuto.

Lampretova mati

Moj oče se je rodil l. 1853 pri Prikeržniku na Tolstem vrhu kot nezakonski sin. Leta 1873 je kot kmečki hlapec začel misliti, da je tudi on sposoben delati v kakšni tovarni. Bil je sicer nepismen, pa včasih ni bilo šol za pankrte ali hlapce. Šel je vprašat za delo v Mežico in je bil sprejet v fužine. Ker pa je na Prevaljah bila večja tovarna in večji zaslužek, je kmalu odšel na Prevalje. Tam je delal nekaj let, pridno varčeval in se s svojimi prihranki priženil k Lampretu nad Guštanjem.

Branko Rudolf

Umetnik in delo

Edvard Munch: »Ne verjamem nikakšni umetnosti, ki ni nastala zaradi nujnosti, ki sili človeka, da odpre srce drugim. Vsa umetnost, literatura in glasba se mora hraniti z našo srčno krvjo. Umetnost je naša srčna kri.«

»Sprašujem se, ali bodo nastale nove zidne podobe kakor v časih renesanse? Tedaj bo umetnost postala last ljudstva — umetnost pripada vsem.«

Edvard Munch, ki se je rodil l. 1863, je v zavesti — predvsem nemških — ekspresionistov predstavljal enega med velikimi začetniki njihove smeri, mojstra, kakor Cézane, van Gogh, Hodler, Gauguin. Vplival je na teorijo ekspresionizma. Očitno je tudi lahko ugotavljati vezi med njegovim delom in likovnim kakor tudi literarnim simbolizmom. Prav tako se ponekod dotika s secesijo. Munchov vpliv je v določenem času bil prav velikanski, posebej še v Nemčiji in Avstriji. V Pragi je zapustil močan vtis, pomembna prijateljstva je sklepal s Poljaki. Vendar, čeprav je ravno tudi v Franciji sprejel mnogo spodbud od impresionistov in neoimpresionistov, mogoče tudi od Gauguina, njegove tako svojevrstne umetnosti prav do nedav-

Prevaljska tovarna je začela hirati in na koncu ugasnila. Delavci so bili premeščeni v Donawitz ali Eisenerz. Moj oče pa ni hotel tako daleč, ker je imel tu posestvo in družino in je le nekako zlezel v jeklaro na Ravnah, v kateri je delal 40 let.

Ubog upokojenec je imel v takratni Jugoslaviji 56 kron penzije, ki jo je tri mesece hranil, da je enkrat imel za kakšen požirek. Tedaj je bila penzija beraška palica. Oče mi je pripovedoval, da so izdelovali včasih najrazličnejša jekla, ki so šla daleč po svetu: srebrnasto jeklo, jeklo na rožo, v talilnih loncih, v valjani in kovani predelavi in druga.

Bila je nekoč v grabnu proti Knepsu tudi žebljarna, ki ji je železarna dajala material in se je menda zelo dobro obneslo. Oče mi je tudi pravil, da je kar sam nesel tja železo, pa so mu jih naredili, kolikor jih je potreboval za dom. Tedaj menda ni bilo plota okoli fabrike. Jeklo za žeblje je moralo biti dobro, saj mi je oče včasih rekel:

»Pojdi in prinesi mi teh mojih žabljev s podstrešja. Ti se ne skrivajo.«

Harmonike nisem menjal in jo imam še sedaj. Čeprav je res že za muzej, pa še zapoje bolj kot katera druga. Res sem upokojen, vendar me še ravno tako veseli godba in tu in tam tudi grem še igrat, bolj na kratke stvari, ki trajajo samo eno noč. Včasih so trajale kmečke ovseti po tri dni. Tako dolgo pa zdaj ne bi več zdržal. Veliko bi imel popisati, kaj vse sem še doživel na teh ovsetih, pa bi bilo preveč. Naj bo bolj na kratko zdaj, pa morda še kdaj kaj več.

na niso posebno radi sprejemali na evropskem Zahodu, kjer je bilo malo znan. Kakor omenjeno, je bilo v Nemčiji močno drugače. Že v letih 1892/3 je njegova razstava v Berlinu povzročila velik škandal, ki pa mu je nedvomno koristil, ker je njegovo ime razglasil in pripravil pot za sledeča dela. Vsaj od l. 1902 dalje si je tam dobil prijatelje in podpornike.

V novejšem času se vrednotenje njegovega dela spreminja in pogloblja. Ob smrti leta 1944 je Munch domačemu mestu Oslu zapustil vsa dela svoje posesti. Umetniško in številčno je šlo za veličastno darilo, okrog tisoč ensto olj, tisoč šeststo grafičnih listov in nad štiri tisoč risb. Razen tega pa hrani še Narodna galerija v Oslu zelo lepo zbirko njegovih olj. Vsekakor je hvaležno mesto zgradilo in leta 1963 odprlo poseben muzej za varovanje, hranjenje in obdelavo Munchove zapuščine. Ta Munchov muzej organizira tudi periodične razstave njegovih del.

Pri organiziranju pomaga okoliščina, da je bil Munch v velikem obsegu tudi grafik. Če je res, da je (kakor je nekje zapisano) izdelal sedemsto petinštrideset originalnih grafičnih motivov, je prav tako res, da je neutrudno eksperimental kot slikar kakor kot grafik. »Njegova profesionalna radovednost se je razživila

krepkeje kakor pri kateremkoli sodobniku.« (Pal Hougen v poročilo za organizacijo AICA). Del grafičnih listov je tiskal ponovno, posebej še s tolikimi barvnimi spremembami, da jih moramo imeti za pomembne variacije. Munchov muzej lahko sestavlja iz velikega števila njegovih odtisov pomembne in značilne celote za razstave, ki potujejo po Evropi. Ravno take razstave pa lahko poglobijo tudi pogled na njegovo celotno, posebej slikarsko delo in je očitno, da je Munchovo delo dobilo prav danes poseben in aktualen pomen.

Munch je po svoje nedvomno tudi bil eksistencialist vsaj v tem, da se je neprestano izpraševal o smislu našega bivanja in z veliko energijo in neprestanim — tudi tehnično-izraznim — prizadevanjem iskal odgovor. Kierkegaardov Kopenhagen ni bil posebno daleč. Poleg spoštovanega mojstra Ibsena (ki je Munchu vračal naklonjenost) je bil njegov dobri znanec August Strindberg, tudi predhodnik mnogočesa, kar se v drznem postavljanju vprašanj zdi docela moderno. Munchovo tuhanje o smrti je imelo še prav osebne vzroke. V lastni družini je nekolikokrat občutil bližino smrti. S petimi leti je izgubil mater, ljubljena sestra mu je umrla v mladih letih; motiv mrtve matere in posebej še hudo bolnega dekletca se v njegovem delu ponavlja več let. Verskih dogem ni mogel sprejeti brez ugovorov. Burno je razpravljal z očetom in ga ob vrnitvi našel v molitvi, kar je ohranil v lesorezu kleččega starca. Bil je prepričan o lastni zgodnji smrti, pa je — očitno na lastno presenečenje — dočkal nad osemdeset let. V nekaterih redkih zgodnjih delih je opaziti njeno grozljivo navzočnost — v čutih, v vizijah, v drhtenju in trpljenju navzočih. Očitno pa je, da je Munch v kasnejših letih začel gledati na smrt kot na naravno protiutež življenja, nekoliko panteistično kot konec in začetek nečesa novega, realistično pa kot nujno cezuro v sosledju generacij. Sorodno — in hkrati čisto drugače kakor Cézanne — je Munch občutil človeško skupnost hkrati z njeno intimno povezanostjo z naravo (kakor van Gogh, Gauguin, Hodler). Enega izmed viškov te vrste predstavlja slika, veliko Sonce v avli univerzalne stavbe v Oslu. To je Sonce razuma in znanosti, ki naj sveti vsem ljudem brez razločkov. Iz globin mraka in trpljenja se torej Munchu rodi odpor, vera v nujnost, odločnost in boj. Munchov eksistencializem je torej (v nasprotju s tolikimi sodobnimi pesimisti) izrazito bojevit, čeprav nikakor ne poceni optimističen. Sama podoba narave — sveta — je Munchu (zelo moderen) problem. Narava zanj ni nekaj gotovega, preprosto obstoječega, tudi ne navadna elementarna stvarnost, temveč kompleksna podoba, ki jo je treba poustvariti — v boju proti osnovni tesnobi, čutu ogroženosti, ki so ga ljudje prinesli s seboj od kdo ve kakšnih davnodavnih prednikov in se v reakcijah, v dispozicijah rodi z vsakim otrokom na novo. Munchovo nenehno doživljanje konfrontacije človeka z naravo je problemsko. Pomeni vprašanje po smislu obdajajočega nas vesolja in naše vloge v njem.

Tako problemsko so na naravo gotovo že začeli gledati romantiki, ne vsi, pač pa

nekateri: lahko bi jih imenovali »analitične romantike«. Taki so bili npr. Philipp Otto Runge, Caspar David Friedrich, Eugène Delacroix — slednji predvsem v akvarelih. Prek dela romantičnih realistov, takih kakor Constable, romantikov, impresionistov in posebej ekspresionistov raste problem osvajanja posebne »zavestne drže« (»Bewusstseinshaltung« — Isa Lohmann — Siems.) To je v bistvu zelo podobno tistemu, kar je Hegel v svoji estetiki posebno bistrovividno razlagal kot izraz življenjskih oblik, posebej še ob primeru Holandcev sedemnajstega stoletja. Kljub temu pa Hegel ni zapustil svojega stališča absolutiziranja estetskih vrednot. Temu nasproti je problematika za umetnike kar spočetka bila relativistična. Vsak je izhajal iz najbolj subjektivnih čustev in najbolj ozke okolice, da bi potem prodril do širine sveta in problemov človečanstva. V likovni govorici je bilo prav na dnu izrečeno vprašanje: »Kaj je svet? Kaj je ti, sto, kar vidimo, občutimo?« Ali pa Gauguino: »Kaj smo? Odkod prihajamo? Kam gremo?« Zelo lahko je spoznati, da so pri nastajanju takih vprašanj sodelovali že umetniki sedemnajstega stoletja, taki kakor Rembrandt ali Vermeer, v osemnajstem stoletju pa med seboj tako različni tvorci kakor Magnasco, Watteau in Piranesi. Ampak v devetnajstem stoletju je tu nastal višek. Nekoliko podobna usmerjenost, ki je ni čisto lahko najti, povezuje prizadevanja takih umetnikov kakor Corot in Courbet ali tudi Marées z Manetom in impresionisti ali tudi predhodniki ekspresionizma in surrealizma kakor Redon. Sijajne zmage znanosti in tehnike — demonstrirane na svetovni razstavi sredi stoletja — proces likovnega razmišljanja niso zavrle, temveč pospešile. Znanost je odprla nove možnosti občutka distance, obvladovanja narave in ustvarila plodno iluzijo, da bo človeštvo zdaj, po toliko uspehih, lahko tudi miselno, moralno prevzelo odgovornost za svojo usodo. Fotografija likovnega problema ni poenostavila, temveč komplificirala, to je spoznal že Baudelaire. Zelo verjetno so na razvoj močno vplivali japonski lesorezi. Od večstoletne, različno versko obarvane tradicije so japonski mojstri predvsem obdržali veselo zavest, da na tem minljivem svetu ni nič stalnega, da ga je torej treba uživati, da je duha najti povsod — posebno lastnega. Človečansko univerzalnost svojih znamenj so izražali z določno (posebej japonsko, menda samurajsko) bojevitostjo. Manet, impresionisti, van Gogh so iz te drže očitno povzeli nekaj bistvenega. Navezanost na lastno evropsko izročilo so naravno povezali z občutkom znanstvenih in tehničnih zmag in potrebe po lastni izpovedni energiji. Tako so ustvarili posebno likovno antifilozofijo, miselni sistematizaciji toliko nasprotno, ker si prizadeva za sistematizacijo čutov in življenjskega občutja — predstavlja pa drugi pol doživljanja, ki ga je prav gotovo mogoče tudi miselno ovrednotiti.

Teoretični višek te usmeritve predstavlja nedvomno Edvard Munch. V celoti njegovega dela je najti le zelo malo fantastičnih sestavin. V bistvu je neke vrste realist in psiholog, v soglasju z lastnim zapisanim izrekom: »Narava ni samo ti-

sto, kar je očem vidno, prav tako so to notranje podobe duše — podobe druge strani oči.« (Zapisal v l. 1907/8.) Munch je bil razglablajoč skeptik, ki pa je neomajno verjel v moč lastnih zamisli in prepričevalnost umetnosti (pa čeprav je nekaj desetletij srečeval še toliko nerazumevanja). Dokaz je njegova obsežna zamisel »Življenjskega friza« z motivi ljubezni, smrti, poslušanja notranjih glasov, neurejene že-

E. Munch: Avtoportret

lje po življenju, razočaranj itd. Celotnega dela Munch nikoli ni končal, dopolnjuje ga cikel del, namenjen za univerzo, ki govori o delu za človeštvo in spoznanju. Teorija ekspresionizma je rada in posebno lahko iskala ilustracij v Munchovem delu, ki predstavlja določeno sklenjeno »likovno filozofijo«. Prek njegovega dela je mnogo lažje razumeti Cézannovo »bachovsko« organizirano veselje barvnih odtenkov, vero v živost materije, obliko, intimno povezanost s kulturo Sredozemlja; van Goghovo bližino zemlji in zemljedelcem, njegovo zrelo, popolnoma evropsko, vendar daljnovzhodni globoko sorodno kaligrafijo potez pisala in čopiča. Hodlerjevo zamaknjenost v naravo in njegov močan čut za ritem, Gauguinovo iskanje prvobitnih, pa čeprav vraževernih prvin v človeški psihi (ki bi jih pa Gauguin prav tako kakor Munch v bistvu prav tako bil lahko našel pri sebi doma, v Evropi), tudi npr. Kokoschkovo nemirno iskanje trdnosti v svetu. Nazaj gledano se Munchovo delo tu pa tam dotika z delom Degasa in Lautreca, vendar pa oba obdelave motivov nista nadaljevala tako, kakor veliki Skandinavci, čigar delo predstavlja tudi več kakor zanimivo idejno celoto.

Njegov »svet« je izrazito človeški, globoko psihološki. Vsi njegovi portreti in sploh podobe ljudi govorijo o njegovem »eksistencialističnem«, »bivanjskem« gledanju, moški in žene, ki — kakor on sam — razmišljujoče gledajo v naravo, žene, ki so v pomembnem obsegu same del narave, od prebujajočih se deklet, pa do cvetočih —

tudi razočaranih — žen do strtih stark. Munch je posebno rahločuten portretist otrok. Nihče ni tako kakor on prikazal otroško in mladostniško začudenje spričo podob narave. Med živalmi je večkrat upodabljal konje. Ali so to velika, dobra bitja, ki rade volje opravljajo delo, ali kažejo prav demonske sile. V številnih litografičnih živalskih podobah prav tako išče bodisi simbole, bodisi podobnosti z živčnimi razpoloženji ljudi. Drevesa so mu po večini simboli, odsevi čutov, redko jih »portretira« (kakor van Gogh). Zato se pa zmeraj spet vrača k psihofizični konfrontaciji ljudi z naravo. Zelo značilni so njegovi številni motivi kopalcev. Nihče ni tako kakor on slikal razne groteskne, navidezne, optične deformacije človeškega telesa v vodi. Iz človeka in okolja postaja »nekaj tretjega«. Isto velja za »psihofizična srečanja« človeškega telesa z zrakom in soncem, zemljo (v delu) ali pa snegom (snežnim sijajem) in mrazom. Ni upodabljal smučarjev itd., ampak tudi v snegu je slikal na prostem, in slikam — posebej nočnim — je to videti. Srečanja te vrste so del njegove likovne anti-filozofije.

Posebej pri Cézannu in van Goghu značilna ljubezen do materije je Munchu tuja. Nikoli ni naslikal nobenega tihožitja. Zato se je z materijo srečeval na drugačne načine, v tehnikah, v nenehnem mnogostanskem eksperimentiranju. Nikjer ni to bolj značilno kakor v lesorezih, kjer je na do tedaj nevajen način prisilil lesno žilje, da je služilo izrazu njegovih podob. Nekaj slučajnega zunanega je tako postalo pomoč bistvu izraza.

Narava mu je bila »večno veliko kraljestvo, iz katerega se hrani umetnost«. Vendar, ker — po njegovih izjavah prihaja umetnost iz živcev srca, možganov, oči človeka, iz njegove »potrebe po kristalizaciji«, pač sledi, da umetnik tudi gradi iz doživljanj, ki so mu blizu, lastnih rojakov. Njegovi ljudje so Skandinavci, vase zaprti, v dobrem in slabem polni zagledanosti vase. Pogostokrat (kakor posebej kažejo ljubezenski motivi) težko najdejo pot navzven (»Samotneža« itd.) Zelo močno je občutil ogroženost (»Krik«, »Tesnoba«) spričo velike, zmeraj nekoliko nerazumljive narave. Tak občutek je našel v duševnosti preprostih ljudi, rojakov, s katerimi se je dobro razumel. Kot človek in umetnik je bil prav globoko Norvežan, kakor z ljudmi, povezan tudi z deželo. Barve njegovih pokrajin z določenimi lilastimi odtenki so izrazito barve norveške zimske pokrajine. Oblike so prevzete z ljubečo natančnostjo. V tej povezanosti z zemljo pa je očitna socialna usmerjenost, podobno kakor pri van Goghu. Med sliko slednjega, »Star kmet« (iz Camargue), in med Munchovimi grafikami starih ribičev ali ladjarjev obstaja nedvomna podobnost v zamisli. Kmet na polju (v Narodni galeriji v Oslu) ob preprostemu opravilu se Munchu spremeni v spomenik. Njegove številne slike delavcev dokazujejo, da je prav tako videl in oblikoval njihovo trdo življenje in zavest njihovega položaja, kakor je (to dokazujejo osnutki za monumentalne slike) celoto delovnih ljudi občutil tudi simbolično in utopično, kot gradnjo novega in boljšega sveta. Ob tem pa umetnik nikakor ni bil romantičen in še manj sentimental. Lju-

dem je očitno globoko videl v dušo, najmanj tako kakor (utopiji tudi nikakor ne tuji) Cézanne svojim kartašem-kmetom. Lesorez bradatega moža ima Munchov napis »Pračlovek«, »Urmensken«. Munch je po sebi samem (»Krik« itd.) zelo natančno vedel za pra-strah, za občutek pra-ogroženosti, ki očitno živi tudi še v sodobnem človeku (in ga danes, po Kierkegaardu, toliko naglašajo eksistencialisti). Očitno pa je Munch videl v delu posebno konfrontacijo s svetom, prav tako usodno kakor konfrontacijo z ljubeznijo ali smrtjo, in tudi problem dela samega. Munch zna naslikati tudi posekano drevo brez (drugje navzočnega) drvarja, problematični produkt človeškega dela. Vpliv resnega in poštenega fizičnega dela je Munchu (kakor van Goghu ali Hodleru) dragocen in znamenje človekovega dostojanstva, prav tako kakor vpliv Sonca znanosti, ki ga je slavil na sliki avle univerze v Oslu. Sam se je po pravici čutil kot trdega, tudi fizičnega delavca — v večnem eksperimenteranju.

Munchovo stališče proti svetu je lahko označiti. Ta drža je bila tipična za mnoge ustvarjalce druge polovice devetnajstega stoletja pa vse prek druge svetovne vojne. Po eni strani je bil skrajni individualist, ljubosumno je varoval lastno neodvisnost, vendar je izpovedoval ljubezen do človeštva. Na nepovabljenih goste je gledal več kakor neprijazno, nekoč je v skici naslikal, kako nanje strelja! Očitno je to samo mislil, je pa značilno. Vse to ima prav dolgo zgodovino. Aristokratsko zadržani Delacroix je vendarle naslikal alegorično lepo, na pol golo svobodo na barikadah, enako zadržani Manet je v slikah izrazil simpatije republikanca. Med pesniki je tako drža dovolj tipična od Baudelaira, celó Rimbauda in Verhaerena, pa vse do madžarskega pesnika Adyja in do našega Ivana Cankarja.

Prav tako je združitev določnih ekstremov opaziti v zelo številnih erotičnih motivih. Munch pojmuje dovolj tipično srečanje med spoloma kot boj, nedvomno sorodno kakor Strindberg. Za razloček od tega avtorja pa ni opaziti sovražnosti proti ženskemu spolu, tudi npr. ne v tragičnih (popolnoma zgodovinsko zamišljenih) variacijah na Maratovo smrt, na motive Salome itd. Celó Lautrecu sorodne groteske je dokaj malo.

Ljubezenska nekomunikativnost, muke ločitve, razočaranj in žrtev so prav tako motivi kakor doživljanje duševne bogatitve v ljubezenskih srečanjih. Za te slednje je značilen večkrat v različnih tehnikah variirani motiv »Poljuba«. V globokem, nepriljeno liričnem spoštovanju do ljubezenskih doživetij je tudi nedvomno socialna usmerjenost. Ali pa, Munch se prav tako vživlja v nezavedno zorenje seksualnosti v mladem dekletu. Vidi zlorabo instinkta v komaj razcvetelem dekletu (»Puberteta«), ponekod dodaja prav naturalistične simbole (npr. karikature embrijev). Vse pa je prikazano prav tako ostro kakor spoštljivo. Odrasla žena je Munchu večkrat nevarna v elementarni sili (kakor ponekod našemu Cankarju), vendar jo prikazuje v vsem bogastvu naravnega pojava, mogoče tudi v čudno spoštljivi ironiji kot »Mado-no«. Nekoč je zapisal paradoksn stavek:

»Žena je lahko istočasno svetnica, cipa in nesrečna ljubimka.« Zavestno je prikazal tip zorečega dekleta, čutno zagrete in popolnoma zemske žene in žene v resignaciji, nune ali vdove. (In trdil je, da je iste tipe našel v kasneje napisani Ibsenovi drami »Ko se mi mrtveci zbudimo.«) »Življenjski friz« je edinstvena zamisel v vsej zgodovini likovnih umetnosti. Poskusil ni nič manj kakor podajati epsko podobo notranjega smisla človeškega bivanja kot duhovito celoto. Ves načrt ni samo značilen za Muncha — umetnika, temveč Muncha — misleca.

Notranji smisel, ki ga lahko razberemo v delu velikega Norvežana, je pomembnejši kakor vse posamezne misli in uresničitve — pa čeprav so še tako tehtne. Soraz-

merje »človek — obdajajoči ga svet« prikazuje v presenetljivo bogati skali zamisli, človeka v raznih odzivih miru in boja, blodenj in spoznanj, trpljenj, in odrešenj. Večina teh zamisli je danes še tako aktualna kakor takrat, ko je zrasla v oblike. Notranji smisel Munchovega dela odpira poti k razumevanju prav različnega (čeprav ne celotnega) dogajanja v umetnosti naših dni. In poleg njegovega moralizma, poleg njegovega eksistencializma, njegovih simboličnih in alegoričnih zamisli je mogoče in menda je kar potrebno njegovo delo razumeti kot nekaj več kakor storitev izvrstnega umetnika, kot kritično lečo (še aktualnega) napol modernega in sodobnega ekspresionizma.

Obračun kulturne dejavnosti

23. decembra 1970 so se na Prevaljah zbrali kulturniki ravske občine in na občnem zboru pregledali dveletno delo občinske zveze kulturno prosvetnih organizacij. Po poročilih predsednika Toneta Ivartnika, Zofke Volčanškove in Ivana Gradiška (v takem vrstnem redu so tudi objavljena) je diskusija razčistila sporna stališča in nakazala delo za naprej, navoči pa so tudi izvolili organe OZKPO za prihodnje mandatno obdobje. Svet zveze je bil izbran tako, da je v njem zastopnik vsakega kulturno prosvetnega društva v naši občini, sestavljajo pa ga:

Tone Ivartnik, predsednik, Mirjana Vevar, tajnica, Ivan Čivnik, blagajnik, ter člani: Franja Srebot, Adolf Rauter, Albin Kranjc, Tanja Lorber, Rudi Luter, Stanko Skrnišek, Ciril Marin, Ivan Tomaž, Alojz Mager in Zofka Volčanšek.

POROČILO PREDSEDNIKA

OZKPO Ravne na Koroškem je bila ustanovljena novembra 1968. V njenem prvem delovnem programu za leto 1969 je zapisano:

Kulturna dejavnost v občini je bistveni sestavni del standarda in mora rasti vzporedno s pozitivitvijo vseh drugih dobrin, ki jih današnji občan terja od družbe in je sočasno dolžan družbi take tudi dati. Ustvarjanje v kulturi in potrošnja kulturnih dobrin plemenitita človeka, usposablja delovne ljudi za samostojnejše in kritično razumevanje in presojanje umetniških vrednot.

Tradicija kulturne dejavnosti v naši občini je v čast zgodovini kraja in občine ter naj bi bila v bodočnosti za zgled in vodilo vse občanom. Namen zveze in njenega delovanja je v širjenju in zadovoljevanju osnovnih kulturnih potreb in s kvalitetnim delom prispevati vedno večji delež k splošni kulturni vzgoji občana.

Zato so najvažnejše naloge Ob ZKPO:

— skrb za kulturno — estetsko in etično vzgojo občanov,

— skrb za spremljanje in proučevanje razmer v kulturnih dejavnostih, dosežke teh dejavnosti in možnosti za zadovoljevanje kulturnih potreb občanov,

— sodelovanje s kulturnimi ustanovami, prosvetnimi društvi in delovnimi organizacijami,

— sodelovanje in podpiranje kulturnih stikov s Slovenci v zamejstvu,

— skrb za vzgojo kadrov in njihovo izpopolnjevanje.

Danes, ko podajamo obračun dveletnega delovanja OZKPO, skušajmo ovrednotiti naše delo. Koliko smo znali in zmogli izpolniti programske naloge?

Občinska zveza je začrtani program izvajala prek svojih organov, kulturnih ustanov in KP društev. Delo vseh organov občinske zveze, od predsedstva do vodij strokovnih odborov je bilo neprofesionalno. Čeprav so bile zahteve in potrebe po vsaj enem profesionalnem delavcu upravičene, tega nismo mogli ali znali pridobiti.

Pri občinski zvezi so bolj ali manj aktivno delovali:

strokovni odbor za gledališko dejavnost, strokovni odbor za glasbeno dejavnost, strokovni odbor za likovno dejavnost.

Strokovni odbor za gledališko dejavnost, ki mu je predsedovala tov. Zofka VOLČANŠEK, so sestavljali še vsi režiserji ali vodje dramskih skupin oz. gledaliških skupin — v Črni, Žerjavu (mlad.), Mežici (združena s Prevaljami), v Šentanelu, Lešah, Reki, Ravnah in Kotljah. V sezoni 69 in 70 sta bili nedvomno najuspešnejši združeni gledališki družini Mežica in Prevalje. Posebej je treba omeniti uspelo predstavitev ljudske igre »Deseti brat«, ki je bila zaigrana vedno pred polno dvorano v vseh krajih. Prav tako čestitamo skupini k doseženemu uspehu na republiški reviji gledaliških skupin in festivalu amaterskih gledaliških skupin in Prizrenu.

V želji, da bi delovanje gledaliških skupin v občini bilo usklajeno, je bil strokovni odbor sestavljen tako, da so bili vanj vključeni vsi režiserji amaterskih skupin, ki delujejo na našem območju. Odbor naj bi programiral in usklajal gostovanja poklicnih gledališč kakor tudi medsebojno izmenjavo gostovanj med gledališkimi skupinami.

Dejstvo, da nobena gledališka skupina nima stalnih članov (vsaj ne v taki obliki, kakor je to navada npr. pri pevskem zboru) je oviralo režiserje, prav tako volon-

terje, da niti približno niso mogli planirati, kdaj in kakšno delo bodo postavili na oder. Tako torej tudi ni bilo mogoče načrtovati gostovanj vnaprej. Tako si vsaj jaz tolmačim navidez nekoliko preveč pesimistično ugotovitev tega odbora oziroma ugotovitev iniciativnega odbora za ustanovitev kulturne skupnosti. V tem odboru za gledališko dejavnost so bili prav tako člani strokovnega odbora za gledališko dejavnost. Ta namreč ugotavlja (citiram):

Na teritoriju občine Ravne na Koroškem deluje nekaj gledaliških skupin, ki pa v okviru občine niso povezane (?). Repertoar določajo same, prav tako čas nastopanja. Poklicna gledališča nastopajo le občasno, vendar tudi brez uskladitve s programi domačih gledaliških skupin.

Posledica takega stanja je nekontinuirano in neprogramsko gledališko življenje, kar pogojuje zaskrbljenost, da bi se med občani razvila nezainteresiranost za tako pomembno kulturno vejo, kot je gledališče.

Ugotovimo lahko, da je glasbena dejavnost v občini v primerjavi z drugimi dokaj živahna. Strokovni odbor za glasbeno dejavnost je opravil precejšnje delo.

Mladinski komentirani koncerti na šolah so že tradicionalni, prav tako pevske revije in srečanja pihalnih orkestrrov. Te vsakoletne prireditve so:

— Pevsko srečanje odraslih zborov »Od Pliberka do Trabrka«. Lani je na srečanju nastopilo 9 zborov, letos pričakujemo udeležbo že kar 12 zborov. Najbrž bo treba že letos to prireditev deliti na dva večera.

— Revija mladinskih in pionirskih pevskih zborov »Naše pesmi naj donijo« je zaradi števila zborov in števila nastopajočih bila deljena tudi že doslej.

— Srečanje pihalnih orkestrrov je preraslo občinske meje in je postalo medobčinsko. Poleg pihalnih orkestrrov nameravamo vključiti sem še tamburaške orkestre. Kavle, da bosta kmalu zaživela vsaj dva.

Ko smo pred dvema letoma formirali strokovne odbore, smo razmeroma lahko našli ljudi za likovno dejavnost. Žal pa je pri tem tudi ostalo. Res je treba upoštevati, da deluje likovni salon pri svetu za prosveto in kulturo, ki skrbi za likovno dejavnost — oziroma organizira slikarske razstave. Strokovnemu odboru za likovno dejavnost pri občinski zvezi smo zato namenili predvsem delo z mladino v okviru šol in mladinskih aktivov.

V odbor so bili vključeni učitelji likovnega pouka na šolah. Za predsednika odbora v letu 1969 je bil imenovan najprej Franc BOŠTJAN, pozneje pa Gustav GNAMUS. Izbrali smo slabo, saj niti člani odbora niti predsednik niso imeli volje in časa za delovanje na tem področju.

Predsedstvo zveze je 1969. leta menilo, da bo delo sčasoma le zaživelo, zato je skušalo pomagati po svojih močeh. Pomladi 1969. leta smo organizirali razstavo najboljših likovnih izdelkov šolarjev v občini. Razstava je bila potujoča, saj so si jo lahko ogledali občani v Črni, Mežici na Prevaljah in Ravnah. Imenovana je bila komisija, ki je ocenila razstavljen dela. Občinska zveza je najboljša dela nagradila.

Obisk razstave je bil razveseljav. Prepričani smo bili, da bo delo v 1970. letu še uspešnejše. Imenovan je bil novi odbor s

predsednikom, ki pa se sploh ni sestel. Spet je predsedstvo občinske zveze poskušalo poživiti delo. Lansko zimo smo razpisali nagradno tekmovanje likovnih krožkov osnovnih šol v postavljanju snežakov. Žal je bil odziv zelo skromen. (Le Ravne in Mežica — nagrade 500 in 300 din).

Ta kratka informacija o likovni dejavnosti, je hkrati poročilo o celotni dejavnosti s tega področja.

Koliko društev deluje v krajih občine in kakšno je delo v njih? Podatki so zbrani iz vprašalnikov za dejavnosti društev v letu 1970.

Čeprav nekatera društva navajajo aktivne in podporne člane ločeno in druga navajajo le skupno število članstva, je zbir presenetljiv. V ravenski občini se aktivno ukvarja z amatersko dejavnostjo le 1200 občanov! Če sem prištevamo še nekaj zabavnih ansamblov, ki niso vključeni v društva, pa po svoje vendar »ustvarjajo kulturo«, se število nekoliko poveča. Če bi imeli na razpolago podatke o članstvu društev pred 20 leti, bi bila slika verjetno popolnoma drugačna. Članstva je bilo neprimerno več. Kaj je vzrok takemu odzivu in ali je to značilno le za naša društva? Prav gotovo ne, saj o tem smo zadnja leta dosti slišali in brali.

Današnja skupščina poteka ravno v dneh, ko sprejemamo zakon o kulturnih skupnostih in zakon o financiranju kulturnih skupnosti. Vemo, da je do formiranja zakona o kulturnih skupnostih pripeljal prav sedanje stanje v kulturi.

O kulturnih skupnostih bomo spregovorili še pozneje! Seveda je res, da dejavnosti tam, kjer za to nimajo najpotrebnejših finančnih sredstev, ne moremo iskati. Res pa je tudi, da sama finančna sredstva brez delavoljnih ljudi ne pomenijo še prav nič. V vprašalniku, ki ga je vsem društvom poslala občinska zveza, je tudi alineja, kjer naj bi društva navedla, koliko finančnih sredstev so dobila za svoje dejavnosti in kdo je ta sredstva prispeval. Odgovori so zelo skopi in prav nič zanesljivi, zato jih raje ne bi navajal. Zakaj trdim, da podatki niso zanesljivi? Od vseh društev jih je le nekaj »priznalo«, da je dobilo finančno pomoč od občinske zveze KPO.

Iz blagajniškega poročila pa bomo razvideli, da so bile dotirane vse aktivne sekcije. Nekaj odgovorov o finančnem položaju prav tako ne gre jemati resno, ker ni mogoče ugotoviti, ali gre za pomoto ali kaj — nekaj društev namreč navaja, da je finančna sredstva prispevala občinska zveza za telesno kulturo. Osebnost v to dvomim!

Kakšno je bilo sodelovanje občinske zveze — društvo?

Ne bi si upal trditi, da nobenega koordiniranega dela ni bilo, ker je to praktično nemogoče, saj so v strokovnih odborih izključno člani vseh društev v občini. Ti so sestavljali letne programe in jih izvajali. Res pa seveda je, da ti programi niso bili vedno realizirani, vendar ne vedno po krivdi občinske zveze in njenega strokovnega odbora, pač pa zaradi bibavice v društvu. Tudi finančna sredstva niso vedno in zgolj vzrok nedelavnosti.

Že v uvodu je povedano, da so organi OZKPO opravljali delo volontersko, podobno kakor to opravljajo režiserji, pevci

Pri Kacu

vodje itd. v društvih. Nedvomno bi društva imela od občinske zveze več koristi, če bi tam delal profesionallec, ki bi utegnil navezovati stike in pomagal reševati probleme v društvu.

Marsikje je tudi prevladovalo mnenje, da je občinska zveza bila osnovana zato, da bo financirala vsakršno kvazi kulturo ali pa, da je dolžna financirati vsako prireditev in predstavo, ki jo priredi ali naroči društvo.

Občinska zveza je dotirala v teh dveh letih tisto dejavnost in prireditve, ki so bile vnesene v program občinske zveze, saj je za njihovo izvedbo tudi dobila sredstva iz proračuna. Predsedstvo in svet zveze sta si vedno prizadevala, da bi se sredstva razdelila po potrebah in predvsem — pravično!

V poročilu nimam namena navajati vseh uspešnih ali neuspešnih akcij občinske zveze. O delu zveze za leto 1969 je bilo podrobno poročilo ob sprejemanju programa za leto 1970. O delu strokovnih odborov nam bodo poročali predsedniki strokovnih odborov. V kratkih obrisih sem skušal ovrednotiti delo občinske zveze v obdobju dveh let — torej ugotoviti dejansko stanje. Razprava o poročilih na današnji skupščini pa naj bo vodilo bodočemu odboru pri nadaljnjem delu.

Ob koncu bi se želel opravičiti, ker danes ne moremo izročiti zasluženih priznanj in pohval posameznikom in najprizadenejšim sekcijam. Zaradi objektivnih vzrokov smo morali spremeniti datum skupščine, ki je bila zakoličena za 28. december. Priznanja in pohvale so še v tisku, zato naj bo prva dolžnost novega odbora, da jih dobitnikom podeli ob primerni priliki. Nekaj najzaslužnejših kulturnih delavcev je občinska zveza predlagala za odlikovanje. Tudi ta bodo podeljena ob primereni svečanosti.

Predsedstvo meni, da zaslužijo za požrtvovalno in uspešno delo priznanje naslednji tovariši:

tajnica občinske zveze — Mirjana VEVAR, predsednica strokovnega odbora za gledališko dejavnost Zofka VOLČANŠEK in predsednik strokovnega odbora za glasbeno dejavnost Ivan GRADIŠEK.

Posebno priznanje zasluži združena gledališka skupina Mežica — Prevalje in Angelca MOČNIK, predsednica KPD Prežihov Voranc.

Tako OZKPO danes, kaj pa jutri? Bo kljub ustanovitvi kulturne skupnosti — temeljne KS za občino Ravne občinska zveza še potrebna? Je torej prva skupščina oz. hkrati tudi sklepna?

To vprašanje je zadnje čase bilo postavljeno že večkrat. Kako bo to pri nas? Naj odgovorim z besedami Martina Zakonjška:

Kulturna skupnost — samoupravni organ — se bo dogovarjala za kulturno politiko in sestavo programa, zagotavljala bo finančna sredstva. Organizacijske naloge bo morala izvajati občinska zveza kot enakovreden partner v okviru kulturne skupnosti, ne pa izločena. Kulturna skupnost ne bo formirala administrativnega aparata, četa pri občinski zvezi že obstaja.

GLEDALIŠKA DEJAVNOST

Na prvi seji sveta občinske zveze KPO Ravne na Koroškem dne 20. decembra 1968 se je ugotavljalo, da gledališka dejavnost v občini ni povsod dovolj razvita in da se krog igralcev in režiserjev oži ali pa je celo povsem splahnel. Ena izmed posebnih nalog komisije za gledališko dejavnost naj bi bila, da ugotovi vzroke za tako stanje in jih poizkuša odpraviti.

Gledališke družine pri posameznih kulturno prosvetnih društvih v občini delujejo v zelo različnih pogojih, ki so nam v glavnem znani in jih ni potrebno posebej naštevati. Glavni vzrok, da amaterska gledališka dejavnost ni več tako razgibana, pa je povsod isti, saj ga ugotavljamo že nekaj časa ob vsaki priložnosti, in sicer:

1. premalo je usposobljenih strokovnih vodij gledaliških družin, največkrat pa še ti izgubljajo voljo, ker se jim poleg režije nalaga še kup drugih nalog in funkcij;
2. ljudje se mrzlično borijo za zvišanje osebne in družinskega standarda, iščejo dodatni zaslužek ali pa z izrednim študijem pridobivajo manjkajočo strokovno izobrazbo in se težko odločajo še za dodatne obremenitve, čeprav bi sicer imeli veselje do igranja in predstavlja to za njih celo »hobi«.

Da bi lahko kritično ocenili delo strokovne komisije za gledališko dejavnost v pretekli mandatni dobi, je prav, da spoznamo osnovne naloge te komisije.

1. vsebinska, repertoarna in strokovna pomoč amaterskim gledališkim skupinam,
2. vzgoja strokovnih kadrov za potrebe teh skupin;
3. programsko usmerjanje gostovanj in medsebojnih gostovanj ter sodelovanje s komisijami za gledališko dejavnost sosednjih občin in republiško komisijo pri ZKPOS;
4. skrb za gledališko dejavnost mladinskih skupin in pionirskih skupin na osnovnih šolah;

5. organizacija občinskih in medobčinskih srečanj gledaliških skupin.

Gledališke družine izbirajo dela po svoji zmogljivosti glede zasedbe vlog z razpoložljivimi igralci in glede na to, kakšno delo predvidevajo, da bo za gledalce sprejemljivo in jih težko kdo prepriča o morebitni neprimernosti nekega teksta.

Vzgoja strokovnih kadrov oziroma strokovna pomoč pa je bila nudena s tem, da se je obveščalo gledališke družine o režiserskih tečajih in jih vabilo, da se jih vodje skupin udeležijo. V tečaj za režiserje začel v Mariboru se ni prijavil niti eden, izpopolnjevalni režiserski tečaj v Kopru pa je obiskal le režiser z Raven. Organiziran je bil tudi začetni šminkarski tečaj, katerega pa se je udeležilo veliko število gledaliških delavcev.

Posamezna matična društva bi morala biti bolj zainteresirana, da bi vodje gledaliških skupin pošiljala na te tečaje, saj je to edina pot, po kateri se lahko vodje gledaliških skupin strokovno izpopolnjujejo in tako tudi dvigajo umetniško raven svoje gledališke družine. V večini primerov je pri tem glavni problem dopustov, kar bi vodilni funkcionarji društev z malo dobre volje in pravilnim pristopom lahko uredili v vsaki delovni organizaciji.

Programsko usmerjanje gostovanj ni potekalo tako, kot bi moralo, saj so gledališke družine organizirale gostovanja same in niso o tem niti obveščale občinski ZKPO.

Veliko premalo smo do sedaj posvečali skrbi delovanju in ustanavljanju mladinskih gledaliških skupin in pionirskih skupinam na osnovnih šolah za gledališko in lutkarsko delo. To mora biti ena glavnih nalog bodoče strokovne komisije za gledališko dejavnost. Ne samo s priporočili društvom in šolam, ampak z intenzivnim iskanjem vodij teh skupin ter primernim nagrajevanjem teh delavcev, da se bodo trudili in usposabljali mlad kader in jim vcepjali veselje do gledališkega umetniškega ustvarjanja.

V sezoni 1968/69 je bilo organizirano srečanje gledaliških skupin v občini. Sodelovale so gledališke družine z Raven, Prevalj, Kotelj in aktiva ZMS iz Reke. Ko smo kritično ocenjevali organizacijo teh srečanj, smo ugotavljali, da bi morali v bodoče organizirati medobčinsko srečanje teh skupin. Vsekakor pa bi morale posamezne skupine naštudirati po več del ali pa vsaj dvojce in se predstaviti na takem srečanju s tistim delom, ki je posamezni družini bolj uspelo.

V sezoni 1969/70 pa se srečanje gledaliških skupin v občini ni organiziralo, ker je od družin iz centrov aktivno delovala le združena družina iz Prevalj in Mežice.

Zveza kulturno prosvetnih organizacij Slovenije je organizirala v pretekli sezoni prvič tudi srečanje pionirskih gledaliških skupin v Idriji in srečanje mladinskih gledaliških skupin »Naša beseda« v Celju, svet zveze KPO Maribor pa srečanje lutkovnih skupin, vendar med nastopajočimi ni bilo nobenega predstavnika iz naše občine.

Po aktivnosti posameznih gledaliških družin v občini moramo izreči posebno priznanje gledališki družini DPD Svoboda Prevalje, ki se je združilo z gledališko skupino DPD Svobode iz Mežice. V sezoni 1968/69 so pripravili J. B. Moliera »Scapi-

nove zvijače«. Gostovali so s to komedijo doma in v zamejstvu ter sodelovali uspešno tudi na 12. srečanju dramskih skupin v Brežicah.

Posebno posrečeno so si postavili program za sezono 1969/70. Najprej so predstavili Jurčič-Sornikovo ljudsko igro »Deseti brat«, ki jo je občinstvo z navdušenjem sprejelo ne le na domačem odru, ampak tudi po Koroškem onstran meje. Z Goldonijevim »Slugom dveh gospodov« pa so uspešno sodelovali tudi na 13. srečanju dramskih skupin in bili izbrani, da zastopajo s tem delom slovenske amaterje tudi v Prizrenu na »Večerih bratstva«.

Gledališka družina DPD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem je v sezoni 1968/1969 pripravila le komedijo J. Devala »Etienne« in z njo sodelovala tudi na 12. srečanju dramskih skupin v Brežicah. V sezoni 1969/70 pa zaradi adaptacije Titovega doma ni aktivno delala. Naštudirala je le mladinsko igro Greidanusa »Hodl de Bodl ali dve vedri vode« in v okviru občinskega praznika namenila dve predstavi za učence osnovne šole Franja Goloba na Prevaljah.

Gledališki družini v Kotljah in Reki sta v vsaki sezoni naštudirali po eno delo. Tudi pri teh družinah je opaziti, da aktivnost upada.

Poklicna gledališča so gostovala v sezoni 1968/69 z naslednjimi deli:

Slov. nar. gledališče Maribor v Mežici s Hubačevo »Pasjanso«. Obisk te predstave je bil porazno slab. Nekoliko boljši je bil obisk Gothartovih »Generacij« Slovenskega ljudskega gledališča Celje na Ravnah.

V sezoni 1969/70 pa so vsa poklicna gledališča razen mladinskega v Ljubljani občutno zvišala cenik gostovanj. Da bi skromna razpoložljiva sredstva za gledališko dejavnost čimbolj koristno in smotrno porabili, se je v pretekli sezoni vabilo v glavnem Mladinsko gledališče iz Ljubljane, in to za otroke osnovnih šol.

Tako je to gledališče gostovalo v Mežici z W. Buschejevim »Cipkom in Capkom«, in to z dvema predstavama, na Prevaljah pa s »Silnim bičem«, prav tako z dvema predstavama za otroke osnovnih šol iz Raven in Prevalj. Dne 21. decembra pa je SN gledališče Maribor gostovalo v Mežici z mladinsko igro »Rdeča kapica« za osnovno šolo Črna in Mežica s po eno predstavo.

Nedvomno je taka repertoarna politika v veliko korist mladi generaciji pri vzgajanju naše bodoče gledališke publike in aktivnih sodelavcev te umetniške zvrsti. Iskati pa je treba tudi možnosti, da bi se vsaj v večjih centrih in kjer so za to osnovni pogoji, organizirala gostovanja poklicnih gledaliških hiš tudi za odrasle. S pravilno izbiro del in morebitno uvedbo abonmajev pa bi se dalo zagotoviti tudi obisk teh predstav.

Z ustanovitvijo združenja gledaliških skupin Slovenije pa pričakujemo, da je konec dilem in razpravljanj, ali je amaterska gledališka dejavnost sploh še potrebna. Obstaja upanje, da bodo sedaj gledališke družine z večjim veseljem pričele delati, ker bodo imele v tem združenju predvsem moralno oporo in priznanje za delo. Združenje si je zadalo zelo obširen program predvsem v strokovni in materialni pomoči svojim članom.

Vsem gledališkim skupinam v občini so bile posredovane »pristopne izjave« in drugi material za včlanjenje v to združeno. Da bi članarina 300 din letno ne bila ovira oziroma zadržek za včlanjenje, je svet občinskega ZKPO na svoji zadnji seji sprejel sklep, da bo vsem aktivnim gledališkim družinam v občini ta znesek v obliki namenske dotacije prispevala občinska ZKPO Ravne. Druge ali nove gledališke družine, ki bodo zaživele v novi sezoni, pa bodo pridobile pravico do te pomoči v prihodnjem letu.

GLASBENA DEJAVNOST

Izobraževati mladino in starejše, spoznavati jih z glasbo, jih zanjo navduševati in združiti v amaterske skupine, pa naj bodo to zborovske, orkestralne ali folklorne, to je bil cilj dveletnega dela odbora za glasbo in tudi osnovna naloga, za katero lahko trdimo, da je bila v celoti izpolnjena.

Prireditve so si sledile in potekale po vnaprej začrtanem programu, kar se tiče amaterske dejavnosti, medtem ko načrt poklicnih gostovanj ni bil izpolnjen v celoti. Tu ne bi smeli dolžiti zveze, ker so bili pač drugi objektivni razlogi, ki so izvedbo tega dela programa otežkočali.

Vsa dejavnost se je razvijala večji del po dolinskih centrih (Mežica, Prevalje, Ravne), medtem ko v Črni za nastope ni primerne prostora. To je škoda, ker vemo, da je ta kraj domovanje pevcev in veselih ljudi še daleč nazaj v preteklost.

Število amaterskih skupin in sodelujočih nam za leto 1969 pokaže naslednje:

22. februarja, srečanje odraslih zborov na Ravnah — 9 zborov, 230 pevcev;

21. marca, srečanje zabavnih ansamblov in folklorne na Ravnah — 5 ansamblov in folklor — 52 izvajalcev;

21. maja, srečanje mladinskih zborov na Ravnah — 5 zborov, 283 pevcev;

22. maja, srečanje otroških zborov na Ravnah — 6 zborov, 155 pevcev;

8. junija, srečanje pihalnih orkestrrov na Ravnah — 4 orkestri, 153 godbenikov.

V tem obdobju je torej delovalo in nastopilo 30 amaterskih skupin z 873 izvajalci.

V okviru gostovanj poklicnih izvajalcev sta bila 13. decembra komentirana mladinska koncerta v Mežici in Črni za osnovnošolsko mladino. Akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane je 22. novembra gostoval na Prevaljah in Ravnah.

Pa pogledajmo še stanje v letu 1970 (do 1. septembra).

22. marca, srečanje odraslih zborov v Mežici — 10 zborov, 267 pevcev;

10. maja, srečanje pihalnih orkestrrov na Ravnah — 5 orkestrrov, 153 godbenikov;

11. maja, srečanje mladinskih zborov na Ravnah — 5 zborov, 380 pevcev;

13. maja, srečanje pionirskih zborov v Mežici — 7 zborov, 330 pevcev.

V letu 1970 je nastopilo torej 27 amaterskih skupin s 1130 amaterji. Nikakor pa ne smemo pozabiti še dogodka na Poljani, kjer je skupaj z ravenskim pihalnim orkestrom nad 200 mladih pevcev dalo 17. maja svečanosti svojstven pečat.

Iz datumov je razvidno, da je večina prireditev bila posvečenih prazniku naše občine. Boljšega praznovanja, kot so tri srečanja in slavnosten zaključek, si pač ne bi mogli misliti. Zveza je tu mnogo storila, predvsem pa dva neumorna kulturna delavca — tov. Mirjana Vevar in Tone Ivartnik.

Po poteku prireditev bi kdo morda smatral, da se je število skupin zmanjšalo v primerjavi z letom 1969. To drži, ker smo opustili srečanja zabavnih ansamblov, s katerimi je bil glede na organizacijo večji problem kot z vsemi drugimi skupaj. Kljub temu je pa ugotovljeno, da se je povečalo število zborov in orkestrrov, s tem pa tudi nastopajočih za 257 izvajalcev.

Ni malenkost združiti 1.130 ljudi v takšne manifestacije, kot so srečanja in mirno lahko rečemo, da je OZKPO v svojem kratkem življenju mnogo storila, celo več, kot smo utegnili pričakovati.

Dr. Janko Kotnik

Bilo je dvanajstega leta, bil sem v drugem razredu celovške gimnazije (tedaj osemrazredne). Seveda je bila trdo nemška, kakor je bilo pred tem šest trdo nemških razredov prevaljske šole.

Tisti, ki smo se na gimnaziji na začetku šolskega leta zapisali za Slovence, smo imeli dvakrat na teden v popoldanskem času po eno uro slovenščine, nekako kontrabant pritihtapljenih. Ker nas ni bilo mnogo, smo bili po dva razreda skupaj, prvi in drugi skupaj, tretji in četrti itn.; v prvih dveh razredih nas je učil slovenščine profesor Štefan Podboj, sicer tudi profesor latinščine in grščine, od tretje pa profesor dr. France Kotnik.

Morda nas je bilo tisto leto dvajset v prvi skupini, z menoj so bili: Rudolf Blüml, poznejši dvakratni doktor in stolni prošt celovski; Höberle, advokat na Dunaju; Silan, zdravnik v Vojniku; Lenart Trabesinger, prošt v Tinjah, itn.; med prvotolci, ki so tisto leto pri slovenščini z nami sedeli, so bili: Ožbe Lodrant, poznejši učitelj in šolski nadzornik; Matej Hafner, ki je umrl mlad doktor prava in advokatni pripravnik v Celovcu; Tomo Weiss, ki je kot bogoslovec umrl v plebiscitnem času (iz iste rodovine je sedanji predsednik Slovenske prosvetne zveze), pa Grafenauer Zdravko itn.

Bilo je vigredi kdaj. Čakali smo pri popoldanski slovenski uri na profesorja. Tihi in mirni smo bili v učilnici na koncu hodnika, mir je bil v vsem poslopju, saj popoldanskega pouka na gimnaziji ni bilo razen kje kake ure neobvezne italijanščine ali stenografije, mi pa, do enega vsi gojenci Marijanišča, smo bili še posebno na ubogljivi in pohlevni stopnji svoje mladosti.

Profesorja Podboja smo bili vajeni, da je prišel urnih in glasnih korakov po dolgem hodniku. Danes pa so bili koraki dvojni, dolgi in nič coklati, profesor je z nekom govoril, postali smo še bolj tihi, in potem je vstopil mlad, visok in vitek gospod, lepo in svetlo oblečen in svetlih las — kaj bo ta gospod, smo se stisnili; vtem je naš profesor že spregovoril — po slovensko! in ta hip smo vedeli, da oni ni tujec in da ne bo nič uradnega, sicer bi bil profesor uradno po nemško govoril, ure slovenščine pa so bile vendar nekaj čisto drugega kakor ure latinščine —

Dr. Janko Kotnik — 85 let

Za božič, 22. decembra 1885, ga je prinesla mati Župančinja.

Dobrije — to so Kotniki: Jugi, Županci in Juriči, iz vsake hiše šolan rod v prvem ali drugem kolenu, profesorji, šolski ravnatelji, župniki, zdravniki, sodniki, inženirji.

Starosta jim je bil do smrti 1955 Župančev France Kotnik, profesor, doktor in počev kmet, središče potov so mu bile Dobrije, prebirajočih duhovno tkanje domače zemlje, vse življenje med bližnjimi postajami, ki so bile Celovec in Ptuj in Maribor, Celje in Ljubljana, tudi ko je moral na vojsko, je ostal na Koroškem, in ko je pozneje nekoč šel z Jankom na dopust na francosko azurno obalo, se je sam začudil sebi v velikem svetu.

Zdaj je starosta Župančev Janko: — po svojih letih, ki jih nosi s tako elegantno dostojnostjo, da mu jih sploh ni verjeti; — po svoji veljavi v krogih slovenskih učiteljev; — in zavoljo spoštovanja, ki ga uživa v rodovini.

V širša obzorja je stopil že, ko je iz guštanjske osnovne šole šel v četrti razred v Ljubljano, kjer je bil stric železniški uradnik. Kajti za Guštanj je bila tedaj Ljubljana kakor daljna slovenska pravljica, in navadna pot le po tesnih treh koroških stopnjah, eni bolj nemški ko drugi: na sodni Pliberk, na okrajni Velikovec in na deželni Celovec.

Prvi razred gimnazije je opravil še v Ljubljani, druge v Celovcu, in pred petimi leti se je tam na šestdesetletnici mature še našel krožek stare tovarišije, ki je posebno pristržno pozdravila Janka Kotnika.

Po maturi 1906. leta je šel služiti svoj enoletni vojaški rok, bila je namreč tedaj taka navada, takoj po maturi opraviti vojaščino. Služil je med Čehi, v Pragi in Plznu.

Potem je študiral romanistiko in slavistiko na univerzah v Gradcu, Parizu in Lausanni in si je na graški univerzi pridobil doktorski naslov z disertacijo o narečju Dobrije.

— »danes vas bo,« je dejal, »učil gospod profesor doktor Janko Kotnik« — in sta se z očmi pozdravila — »da, samo danes« je še našim očem odgovoril; profesor Podboj je šel, mladi profesor Kotnik pa se je s Sketovo čitanko ustavil pred klopmi in nas po vrsti pobiral:

Iz Ukev. — Iz Žabnic. — Z Zilje. — Iz Vovber. — Z Baškega jezera. — Iz Št. Vidma v Podjuni. — Z Lobjnika. — Iz Železne Kaple. — Iz Škocjana. — Iz Srej. — Iz Št. Janža v Rožu. — Z Bistrice. — S Prevalj. — Iz Repelj. — Iz Tinj. — Iz Slovenskega Plajberka. —

Jemali smo Župančičevo Zarjo — »daj, predrami se, predrami« — ampak nismo kar vedeli, kaj je »predrami se«. Toda potem smo jo v zboru rotili, zarjo: daj, predrami se, predrami — na kraju ure smo pesem domalega že na pamet deklamirali: Dobro jutro, dobro jutro! njej zveni od vseh strani...

Najprej je bil v Gorici za profesorja, nato v Banja Luki, in leta 1914. je moral s prvimi v vojsko. Že po dobrem mesecu je bil na ruski fronti ujet. Štiri in pol leta je prebil v Rusiji, sprva kot ujetnik, nato kot prostovoljec v jugoslovanski diviziji, kot rdečearmejec in kot sourednik lista Jugoslovanska Federacija. Vigredi 1919 se je vrnil, v Črni ga je pričakala zaročenka, učiteljica Mira Piskernik, sestra prve slovenske doktorice, Angele Piskernik. S prvim, slovesno okrašenim vlakom po jugoslovanski ofenzivi junija 1919 se je pripeljal v Celovec in bil tu do kraja član jugoslovanske plebiscitne komisije.

Potem je bil dvajset let profesor na realni gimnaziji v Mariboru, zadnje pol leta stare Jugoslavije v Beogradu v prosvetnem ministrstvu šolski inšpektor za pouk modernih jezikov; več kot četrto stoletja pa je na ljubljanski univerzi učil študente francoščine in francoske književnosti.

Bogato življenje.

Vse velike evropske jezike obvlada: ruščino, francoščino, angleščino, nemščino — in ob teh vse tem sorodne: slovanske in romanske.

Sestavil je dolgo vrsto slovarjev: slovensko-francoske, slovensko-angleške, slovensko-ruske, slovensko-italijanske v novih in novih izdajah. Ogromno delo je opravil.

Deset, dvanaest, petnajst tisoč strani jih je: sto in sto in stotisoč besed, učeno tehtanih in skrbno prebranih, drobnih, natančnih odtenkov in pomenov, zraven še sto tisoč premaganih pravopisnih skrbi.

To je ogromen prispevek k slovenski knjižni kulturi.

Pisati in pisateljevati je začel že kot celovški dijak. Pisal je v celovški tednik Mir, ki mu je bil po vrnitvi iz Rusije kratko tudi urednik. V mariborskih letih je sodeloval v Časopisu za zgodovino in narodopisje in tu med drugim objavil tudi znamenito razpravo Slovenski rokopis z Leš pri Prevaljah iz sredine 18. stoletja. S to razpravo je stopila Mežiška dolina v častljivo staro zgodovino slovenske pismenosti in slovenske literature. Rokopis hrani mariborska študijska knjižnica, ki ga ji je podaril Janko Glazer (ravenska študijska knjižnica pa ima fotokopijo).

V nemškem koledarju za leto 1733 je 86 slovensko popisanih strani različne vsebine: molitve, zapisek ljudskih zdravil za »vsikano, vrisano al ofan rano«, potem »ohzeitnu vableinie« na Papeževo poroko 1757, »Peissem od vernih dushiz« pa »Peissem super sovrashniko na tim hudobnim svito«, navodilo za tkanje »zviliha« itn. V leta 1757—1761 postavlja Kotnik tarokopis in k Papežu na Lešah, razbira jezikovne posebnosti leške (npr. narvenzh, misenz, shtu, lopo, tretki-shtarti) in ugotavlja, da je leški rokopis najstarejša priča slovenske govornice v Mežiški dolini in kot tak zasluži tudi posebno pozornost.

(Drobni drobci takega pričevanja so pred tem sredi latinskih besedil v prevaljskih matičnih knjigah iz 17. stoletja, npr. Obrietan na Verhu, Elisabetha Poreika, Catharina Clemeniza, Florian Kluschach, Kaiser v prevali, Ursula Skidkinia itn.)

V Slavistični reviji l. 1950 piše o našem štekanju (npr. štak, štejk, štam, štodi, što-ta itn.) in določa meje, kod vse smo v Podjuni in Mežiški dolini štekanjci.

Razgledan v velika, široka obzorja, se vrača, tudi vrača v ta ljubi, majhni, domači koroški svet, ki mu je svoj sloves dal, kakor Franc, brat, in kakor Voranc, Kotljam in Dobrijam.

Dr. Franc Sušnik

Nepričakovano srečanje

(Iz mojih ruskih spominov)

Bilo je v zgodnjih dopoldanskih urah dne 13. marca 1918., ko sem se sprehajal po peronu južnega moskovskega kolodvo-ra in čakal na brzi vlak Moskva—Astrahan. Moskva je bila še vsa v snegu in hladna, le včasih so zapihale milejše sapi-ce iz krajev, kjer je v tem času že silila pomlad v deželo.

Pred desetimi dnevi sem namreč pribežal iz Kijeva, ki so ga po neuspešnih mirov-nih pogajanjih v Brest—Litovsku zasedli Nemci. V Moskvi sem upal najti kako primerno zaposlitev, toda iskal sem zaman. Zadnja sredstva so mi jela pohajati, jaz pa sem se tiskal pri znancih, ki sta pri njih že tudi mraz in lakota trkala na vrata.

V tem mučnem razpoloženju me nekega jutra pokliče po telefonu dober znanec iz prejšnjih let in me vpraša, ali bi hotel iti za tri mesece kot nekaj knjigovodja in pomočnik večjega trgovca z ribami v Astrahan, kjer se prav ta čas pričinja se-zona velikega ribjega lova. Plača tri sto rubljev z vso oskrbo, potnina v I. razredu brzovlaka tja in nazaj povrnjena. Kdo bi v mojem položaju ne zagrabil za to rešil-no bilko? Vrhu tega so me vedno mikali novi kraji in novi ljudje.

In tako sem se omenjenega jutra znašel na železniški postaji in nestrpno čakal na odhod vlaka. Poleg drugih potnikov je postajal po peronu tudi moški srednjih let v kožuhovinastem plašču in se nervozno ozi-

ral po mimoidočih. Tudi mene je večkrat pomenljivo premeril. Končno se ustavi pred menoj in me vpraša, ali potujem v Astrahan. Ko sem mu pritrdil, me je začel obsipati s vprašanji, čemu potujem v Astrahan, odkod prihajam in ali se name-ravam ustaviti tudi v Saratovu.

»Da, en dan ali dva, ker pride za menoj moj delodajalec, meni pa je naročil, da dotlej uredim pri saratovskih oblasteh ne-kaj poslovnih zadev.«

Možu se je vidno vzbujalo zaupanje vame, pa je nadaljeval: »Kar srečno naključje je, da sem naletel na vas. Nekaj bi vas rad prosil. Sem profesor na univerzi, imam ženo in dva otroka, ki sem jih poslal pred novim letom v Saratov k ženini teti, ker imajo tamkaj še vsega zadosti, tudi kurjave jim ne primanjkuje. Rad bi poslal ženi nekaj denarja, pa sem v zadregi, kako ga naj spravim tja. Kakor veste, smo še sredi revolucije. Stara oblast je zrušena, nova se še ni prav uveljavila, vsaj v neka-terih krajih ne. Ljudje so postali sebični in nezanesljivi, mislijo samo nase in nima-jo več pravega odnosa do sočloveka. A tudi pošta ni vedno varna. Vsak trenutek lahko izbruhnejo v tem ali onem kraju ne-redi, med katerimi se tudi poštna pošiljke izgube ali pa poneverijo. Zato se obračam do vas s prošnjo, da ponese te moji ženi ti-soč rubljev in jih osebno izročite na njen naslov: Marija Salvadorovna Golovina, Saratov, Puškinskaja 27.

Presenetilo me je zaupanje, s katerim mi je človek, ki sem ga prvič v življenju sre-čal, izročil to, za tiste čase precejšnjo vsoto. V njegovo pomirjenje sem mu še dejal, da bom moral v Saratovu dvigniti za svo-jega gospodarja dvesto tisoč rubljev, ki mu jih je nakazala državna banka za za-četek sezonskega obrata.

Vlak je privozil na postajo. Gneča ni bila prevelika, zlasti v prvem razredu ne. Profesorju Golovinu sem še enkrat oblju-bil, da bom takoj naslednji dan izročil pre-zvzeti denar njegovi ženi.

Sprevozniki so zaloputnili vrata vago-nov in že smo bili izven Moskve na snež-ni planjavi ter drveli proti jugu. V Saratov smo prispeli proti večeru. Nastanil sem se v bližini železniške postaje v nekakem go-stišču, ki sicer ni zaslužilo imena hotel, a je bilo še kar dovolj udobno in čisto. Tudi večerja je bila mirnodobsko obilna in iz-brana ter razmeroma poceni.

Drugo jutro sem si sprva nekoliko ogle-dal mesto in opravil nekaj poslovnih potov, nato pa sem jo mahnil proti Puškinski 27. Po mestu je vladalo navzlic vojni dokaj veselo razpoloženje; iz vseh hiš se je širil prijeten vonj po blinih. Saj je bil ravno pusti tork, ki ga Rusi imenujejo Masle-nica. Kakor pri nas pustne krape, priprav-ljajo v Rusiji ta dan bline. So to nekake palačinke, le da testu pridenejo nekaj kva-sa, da pri cvrenju narastejo. Jedo jih vro-če, polite z raztopljenim maslom ali vročo sladko smetano. Vsekakor zelo okusna in slastna jed.

Puškinskaja 27 je bila vili podobna vi-sokoprtilična hiša, obdana z vrtno ograjo. Pozvonil sem pri zunanjih vratih. Starej-ša gospa kakih šestdesetih let mi je prišla odpirat. »Gotovo njena teta«, sem si mislil. Nekam nezaupljivo me je motrila, kot bi ji bilo neprijetno, da motim ob tej zgodnji

uri hišni mir. Pozdravil sem in vprašal, če lahko govorim z Marijo Salvadorovno. Prihajam iz Moskve in ji prinašam od njene- ga moža pozdrave in važno pismo. Tedaj se je njena prvotna nezaupljivost na mah spremenila v skrajno ljubeznivost. Povabila me je, naj vstopim. V veži je močno za- dišalo po blinih.

»Marija, od moža ti prinaša nekdo pozdrave in pismo,« je vzkliknila na ves glas. Odprla so se kuhinjska vrata in po- javila se je čedna in simpatična, kakih trideset let stara gospa v belem predpasni- ku.

»Oprostite, da prihajam ob tej, za obis- ke nenavadni uri, sem se opravičeval. »Toda hotel sem čimprej izpolniti obljubo, ki sem jo dal na moskovski postaji vašemu možu. Prinašam vam namreč od njega pismo in tisoč rubljev, ki mi jih je izročil pred odhodom astrahanskega vlaka.

»Ali poznate mojega moža,« me je začu- deno vprašala.

»Ne; čisto slučajno srečanje. Sam se ču- dim, kako mi je tujcu mogel zaupati to- likšno vsoto.«

»Nekako se mi zdi, da niste Rus.«

»Ne; nisem Rus, temveč Slovenec.«

Ob besedi Slovenec se je nenadoma za- vzela in me ostreje pogledala.

»Nekam znani se mi zdite. Ali poznate Gradec in profesorja Murka?«

»Seveda! Saj sem v Gradcu študiral in Murko je bil moj profesor.«

»Sva že skupaj. Tudi jaz sem študirala v Gradcu, in sicer botaniko v letih 1909/11. Ali se še spominjate neke večerje pri profesorju Murku? Razen mene ste bili povab- ljeni tudi vi in neki Čeh, čigar imena se ne spominjam več. Vi ste bili takrat biblio- tekar v slavističnem seminarju.«

Tedaj se je tudi meni zasvitalo.

»Saj res, Marija Volkova, kajne?«

»Da, to je bilo moje deklinško ime. Tetka, hitro pristavite samovar, to je moj stari znanec iz Gradca.«

»Kako čudno naključje, da se je moj mož nameril ravno na vas. Kot bi ga vo- dila slutnja, da sva midva že stara po- znanca.«

Ta razgovor se je razpletal v taki nagli- ci, da sva stala kakor prikovana kar na pragu kuhinje. Šele zdaj se je Marija Sal- vadorovna osvestila in me povabila v pri- jaznen in topel kuhinjski kotiček, kjer je na mizi že bil pripravljen samovar.

Ob blinih in čaju je potem potekal raz- govor o lepih »starih« časih na graški uni- verzi, o spominih na najine skupne znance in profesorje. Pripovedovati sem seveda tudi moral, kako sem prišel v Rusijo in kaj vse sem dotlej doživel. Čez poldrugo uro neprekinjenega kramljanja sem se po- slovil, ker sem pred poldnevom hotel opravi- ti še eno poslovno pot za svojega bodo- čega gospodarja. A moral sem sveto obljubi- ti, da se bom gotovo odzval povabilu na kosilo ob dveh popoldne.

Pozvonil sem točno ob dveh. Miza v obednici se je kar šibila od dobrot, koli- kor jih je premogla srednjemeščanska hiša v tistih časih. Za začetek ni manjkalo celo kaviarja in svežih rib. Po obilnem kosilu pa zopet čaj in blini. Celo buteljko vina so pričarali dnevu na čast iz kakega skriv- nega kota kleti, kajti uživanje alkohola je bilo v Rusiji med vojno prepovedano. Pro- ti peti uri šele se je končala ta razkošna pustna pojedina. Odití sem moral na posta- jo pričakovat Fjodorja Osipoviča, svojega delodajalca, ki je prispel z večernim vlak- om. Pri odhodu mi je teta napolnila pre- cejšnjo vrečko najrazličnejših dobrin za na pot. Obljubiti sem pa moral, ko se bom čez tri mesece vračal, da se na vsak način ustavim zopet na Puškinski 27.

Res nepričakovano srečanje. Kako čud- na so včasih naključja v človeškem živ- ljenju! Vsekakor je bil to eden izmed naj- lepših doživljajev mojega štiriinpolletnega bivanja v Rusiji.

Dr. Janko Kotnik

GREGA

Rodil se je na Tolstem vrhu kot sin bajtarja in holcarja. Bil je šibke postave, majhen in suhljat. Mati je hodila v »ta- verk«, on pa zraven nje. Ni se smel igrati, pri kmetu je moral letati za živino, ko pa je nekoliko odrasel, je moral iti služiti za pastirja. V tolstovrški šoli je dovršil tri razrede, naučil se je pisati pa računati. Oče je od zore do mraka podiral smre- ke in tesaril les, pravili so mu lesni »cim- parman«. Tudi Grega je moral z očetom v les, čeprav je bil čisto majhen in šibek. »Če za drugo ni, »žnuro« mi pa le vleče, da meni ni treba toliko skakati po tres- kah gor in dol«, je vedno dejal oče.

Včasih jima je prinesla mati južino v les, včasih sta namesto južine malo pose- dela, oče pa se je za kakšne pol ure zle- knil pod smreko. Grega je takrat vzel cimrovko v roke in skušal tesariti. Ko se je oče prebudil, ga je ozmerjal: »Ti pre- klemanski froc, ali bi si rad zapodil cim- rovko v nogo? Pa še bruno bi podsekal. Veš, da moraš paziti les, da čim večjo mero narediš. Če bom les slabo delal, bom ostal brez dela.« Grega ga je postrani po-

gledal, odložil sekuro, kadar pa je mogel, in če očeta ni bilo v bližini, je že obse- koval bruna. Oče ga je še parkrat ozmer- jal, nato pa mu je cimrovko vzel. »Če si že toliko močan, pa plantači (to je, z na- vadno sekuro spredaj na grobo obsekovati, s cimrovko pa zadaj obsekovati gladko), pa pazi, da si je ne zapodiš v nogo!« Oče ga je včasih opazoval in si mislil: še žabi ni do ušes, pa že obsekuje bruna! in tako je Grega postal lesni cimparman.

Hodil je od kmeta do kmeta, včasih pa »zglihal« za večje delo z lesnimi trgovci. Podiral je smreke, jih obsekoval, naučil se je računati na šolne in kubike. Pri kmetu so »zglihali«, koliko mu bodo pla- čali od kubika. Če je bila hrana vračuna- na, je bila cena nekoliko nižja. Seveda je moral obsekana bruna spraviti do ceste, da so jih lahko basali na vozove. Grega pa ni poznal ure. Ko je pokukalo sonce izza Uršlje gore, je bil že v lesu, zvečer pa je nehal, ko so pri farni cerkvi zvonili večno luč. Ko je bilo delo opravljeno, je šel k obračunu; imel je napisano, koliko šol- nov in kubikov je natesaril. Kmet je po-

klical lesnega trgovca, ki je potem kupil les. Nato pa so vsi trije pregledali pri- pravljene les, če niso bila bruna spodse- kana, mera pa je morala biti na obeh kon- cih enaka, tako da bruno ni bilo na vrhu pod mero.

Grega nam je večkrat pripovedoval: »Tak sem ahtov, da ja ni bilo podsekano ali pa pod mero, pa ti šmenti so že zme- raj nekaj našli, da so mi nekaj odtegnili in me okrog prinesli. Potem pa je bilo zopet treba čakati na denar. Kadar sem prišel ponj, ga ni bilo, le taj pa taj sem dobil kak dinar, in to je bilo povsod; celo leto sem scukal nekaj dinarjev. V jeseni sem dobil kak sod mošta, kje prašiča ali ovco. Ja, kdor si ni skusil, ne ve, kakšni težki časi so bili. Delal si lahko, denarja pa nikoli ni bilo. Pa kaj jaz, ko sem bil sam, kdor pa je imel družino in frocovje, takemu je bilo za scagat,« je pripovedo- val Grega.

Vojna ga je zatekla na kmetih in v go- zdovih. Ko je srečal prve partizane, jih je začudeno gledal: »Kaj si boste pa po- magali s temi flintami! Nemci so oborože- ni, da kar cinglja!« Čeprav ni čital časo- pisov in se tudi za politiko ni zanimal, se je sestajal s partizani. Ti so mu pripove- dovali, da bo takrat, ko bodo pregnali Nemce, lahko šel delat v fabriko, in se mu ne bo treba potikati po kmetih in se- kati lesa, da bodo prišli boljši časi. Nemce je Grega zasovražil, saj jih ni razumel pa tudi preveč »nobl« so bili, zato se jih je izogibal. Partizani so mu prepovedali se- kanje v lesu. Ni si mogel razložiti, zakaj ne sme več v les.

Ko smo po končani vojni v železarni Ravne naglo začeli postavljati nove agre- gate, nove stroje in peči, je tudi Grega pri- šel v fabriko. »Bom poizkusil na »berku«, je rekel. Ko je prišel v fabriko, so ga do- delili k martinovki in je prišel v lesenih cokljah pred njo. »Nak, tu pa ne bom de- lal! Je prevroče, pa kol in kol gori«, je rekel. Mi pa smo mu rekli: »Če ti tu ne paše, boš pa šel rafudo basat.« In tako je postal Grega fabriški delavec, nakladač rafude.

Privadil se je delu v fabriki, le to mu ni šlo v glavo, da je moral ponoči delati, sčasoma pa se je tudi temu privadil. »Tu na berku je čisto drugače. Ko pride mesec okol, pa dobiš »colngo«. Prej sem pa feh- tu, čeglih sem imel zaslužno, da so mi dali kak dinar, pa glih tak sem moral biti »cafridn«. Ja ko pa pavri tudi niso imeli denarja! Pa vse je minulo.«

Par mesecev je bilo kar v redu. Grega se je privadil vsega dela pri martinovki, tudi kadar so prišli nakladači rafude ob šarži k peči pomagat, se ni bal vročine in plamenov, ki so švigali iz peči. Kadar smo bili dopoldne na šihlu, je bilo kar v redu. Ko pa smo bili popoldne ali ponoči, je Grega vedno zamujal. Ko je šel na šihl, pač ni mogel mimo Porija, da ga ne bi stisnil dva deci. Svarili smo ga vsi po vrsti. On pa je dejal: »Pa ja ni tak haklih, pa pol bol primem pa noter naredim, kar zamudim.« Zamujanje pa je Greganu pri- šlo že v navado. Čeprav je bil kaznovan z odvzemom po eno uro, se ni zmenil: »Naj imajo, če nucajo. Jaz imam še zme- raj toliko gnarja, da lahko grem k Po- riju.«

Poklicali so ga v pisarno in mu na lep način dopovedovali, da je zamujanje prepovedano, pa grdo, da ne dela sam, tu je nas več, ki skupaj delamo. Grega je obljubil, da se bo poboljšal. Ko pa je drugi dan šel na šiht, ga je pač zaneslo k Poriju. Tam je stal z glažem v roki in ni šel prej, da so tovariši, ki so bili na šihetu, prišli od dela. »Ja, Grega, ti si še koj tu«, so mu dejali, on pa: »Pa pol bol primem pa tisto noter prinesem pa glih tak gre.«

Nekaj časa smo ga vsi rotili, da tako ne gre. Grega pa se ni zmenil za naše besede, celo norčevati se je začel in nas zmerjal za voharnike. Neke sobote zvečer, ko smo nastopili nočno izmeno, ravno ob izmeni je tekla šarža iz martinovke, zamenjali smo sodelavce. Eden je povedal, da Petra ne bo nočoj na šiht, da je bojan. Tako smo prevzeli nočno izmeno brez Petra pa tudi Gregana ni bilo. Odlili smo šaržo brez dveh mož in začeli na novo zalagati peč. Drug drugega smo pogledovali, kako bo delo šlo naprej, saj manjkata dva moža. Mojster Videčnik je dejal: »Gromska jasna, saj tako ne more iti več naprej! Vidim, da z Gregom ni nič kaj, ga bo treba pač nagnati.«

Pri martinovki smo zalagali ročno, kar je bilo težjih kosov, smo s škripcem zapeli, jih vzdigali na zalagalno lopato in potiskali v peč. Vsi smo že bili potni od dela in vročine. Takrat pride okrog martinovke Grega, rdeč kot kuhan rak. Ko je prišel do nas, je na glas zajuckal. Takrat smo bili pri peči pokojni Anza, Franc, Falent, Vinko in jaz in še nekateri. Spogledali smo se, nobeden ni spregovoril besede in Grega je že visel na škripcu, zapet za pas, vratičar pa je začel počasi odpirati vrata od peči. Pristopili smo k njemu, vsi smo mu govorili: »Grega, če se ne poboljšaš in ne nehaš zamujati, te potisnemo v peč. Ali ne veš, da nisi več v lesu cimpelman, da si fabriški delavec? Tu pa mora biti red in disciplina! Ali veš, da smo mi vsi skupaj oškodovani, ko vsak dan zamujaš na šiht?«

Grega je mahal z rokami in nogami. Ko je zagledal plamen iz peči, je rekel: »Obljubljam vam, da ne bom več zamujal, samo v peč ne, samo to ne!«

Medtem pa je pristopil mojster Videčnik. Tudi on je mislil, kaj pa če ga dedi res potisnejo v peč. No, Gregana smo odpeli in mu še enkrat zabičali, da se mora poboljšati. Z drobnimi koraki se je pobral od peči, pred stopnicami je pogledal nazaj, če gledamo za njim. Ko je prišel do sodelavcev, jim je rekel: »Zdaj pa vidim, da gre zares, da se s fabriškimi dedi ni za špilat.«

In res, Grega se je poboljšal. Drugi večer je že kakšnih 10 minut prej prišel na šiht in sedel v kot pri peči. Ko smo ga vprašali, če je hud na nas, je odgovoril: »Kaj bom hud, bom moral pač drugače zanucoat denar, če ga zapiti ne smem.«

Grega odtlej nič več ni zamujal, vedno je bil pravočasno na svojem delovnem mestu, pa tudi Porijeve gostilne se je izogibal. Fabrika se je iz dneva v dan širila, gradili smo nove hale, vanje pa postavljali nove peči. Ker je bil Grega zdaj vesten delavec, so ga premestili k VF pečem. Naučili smo ga montirati ponovce za vlivanje šarž, sčasoma je postal samostojni po-

novčar. Zaradi garanja v rani mladosti in šibkega telesa je zbolel, bil je upokojen in hitro je šel k večnemu počitku. V fabriko pa so vgrajeni tudi žulji tega samorastnika izpod Tolstega vrha.

Ivan Ivartnik

Koroški kino klub v letu 1970

Ob koncu leta se radi ozremo na prehojeno pot in delo, ki smo ga opravili v pravkar minulem letu. V takšnih trenutkih ugotavljamo, ali smo naredili vsaj del tistega, kar smo si v začetku leta zastavili kot nekakšen delovni načrt. Pri amaterskih dejavnostih pač ne moremo načrtovati vse do podrobnosti, saj je vsak uspeh odvisen od dobre volje in požrtvovalnosti članov kluba. Vsi člani našega kluba so namreč zaposleni in tako vezani večkrat tudi v prostem času na svoje matično podjetje, kjer je potrebno zastaviti več truda in vztrajnosti, kakor pa to zahtevajo pravila in merila osnovne delovne skupnosti. Tako ostane večkrat le malo časa tudi za amatersko delo, ki je tu in tam bolj postranskega pomena. Kljub vsem težavam pa smo člani našega kino kluba le opravili večino načrtovanih del.

Že v začetku leta 1970 smo začeli snemati delo in obratovanje stare valjarne, ki je nekaj desetletij bila srce železarne. Film smo posneli v barvah, ga opremili z izvornimi šumi, tako da ima gledalec ob gledanju filma resničen občutek, da je še vedno v tej stari in dotrajani valjarni. Snemanje filma je bilo izredno težavno ter zahtevno, saj ekipa ni smela motiti obratovanja, hkrati pa so se morali člani snemalne skupine paziti, da jih ni zadelo žareče železo ali da jih ne bi zagrabil kakšen vrteči se stroj. Pogoji snemanja so bili težavni tudi zaradi osvetlitve, saj so vsi stroji, naprave in druga oprema bili prekriti z nekaj milimetri prahu in olja ter tako požirali skoraj vso svetlobo naših žarometov. Film je na nekaterih mestih bolj temen, vendar je takšno stanje v valjarni tudi bilo, saj niso v teh obratih pogasili luči nikoli, gorele so leta in leta, noč in dan.

Film traja okoli 30 minut in prikazuje ves potek valjanja od priprave peči do vskladiščenja končnih izdelkov. Ko danes gledamo ta film, si ne moremo predstavljati, da je delo lahko teklo nemoteno, brez večjih nesreč ob tako preprostih in slabo zavarovanih napravah. Film je za železarno kakor za njihove zunanje sodelavce izredno dragocen dokument.

Proti koncu meseca januarja smo začeli snemati drugi, daljši film. To je bil film o telesni kulturi v naši občini. Prvotno smo nameravali narediti polurni film o glavnih panogah športa v naši občini. Pozneje je naročnik filma, t. j. občinska zveza za telesno kulturo, svoj načrt spremenil in razširil, tako da smo posneli film v trajanju skoraj 260 minut, dejanski čas predvajanja pa je seveda mnogo krajši. Posnete so vse panoge športa pri nas. Snemanje je bilo izredno naporno, saj je večino filma posnel samo en snemalec, ki je to delo opravljal skozi vse leto. Skoraj vsako nedeljo je bil na kakšni športni prireditvi, ki jo je moral posneti. Pozneje, ko smo film urejevali,

smo seveda precejšnje število posnetih dogodkov izrezali ter obdržali samo boljše. Tako je nastalo še ogromno filmsko gradivo, ki je obsegalo 680 metrov filmskega traku, a čas projekcije je bil 3 ure. Montaža oziroma urejevanje filma je zahtevalo izredno veliko truda in časa, vse delo je bilo opravljeno v nočnih urah. Ob tem ogromnem delu so se nam izrabile popolnoma nove lepilne klešče, izdelek renomirane švicarske tovarne. Ko je bil film urejen oziroma »zmontiran«, smo ga začeli ozvočevati. Ozvočevanje filma obsega osnovno glasbo in komentar ter zajema prav tako tretjino dela na filmu. Pri tem filmu smo porabili okoli 3.000 metrov magnetofonskega traku. Samega komentarja je v filmu skoraj za dve uri, bil pa je nujno potreben v takšnem obsegu. Sam komentar je pisan v zelo prikupnem slogu in seznanja gledalca z vsemi važnimi podatki iz zgodovine oziroma razvoja posamezne panoge športa vse do dne, ko je bil film zaključen. Vso to delo smo opravili med državnimi prazniki meseca novembra in smo delali nepretrgoma do 18. decembra, do dne, ko je bila prva predstava za povabljenе goste. Predstava je bila na Rimskem vrelcu, goste je prireditelj vabil z okusnimi vabili.

Vsako noč smo delali do zgodnjih jutranjih ur, tako da je skupina, ki je opravljala to delo, bila na kraju že popolnoma fizično izčrpana. V drugih laboratorijih, ki so tehnično veliko bolj opremljeni, bi takšno delo teklo nekaj mesecev, mi pa smo ga morali opraviti v nekaj tednih. Vsi, ki so ga videli, so se strinjali s tem, da je film važen dokument o delu občinske zveze za telesno kulturo. Gledalci so bili zadovoljni s prikazano projekcijo; čeprav je neobičajno dolga, je vendar zanimiva. Film bodo predvajali tudi po vseh šolah in tako mladino še bolj pritegnili k športu ter jo tako posredno obvarovali pred raznimi stranpotmi in kriminalom. Tudi zgodovinsko obeležje bo film kmalu dobil, saj je v živi sliki prikazano delovanje, razvoj in tudi vrhunec telesne kulture pri nas.

Prepričani smo, da je to edinstven primer v Jugoslaviji, da ima neka občinska zveza za telesno kulturo lasten film v barvah in zvoku o vseh športnih dejavnostih, ki danes delujejo na področju občine.

Nadalje smo lani sodelovali z našimi snemalnimi skupinami pri snemanju proslave ob 25. letnici konca druge svetovne vojne. Proslava je bila na Poljani. V filmu so še zgodovinski dokumenti, posneti v muzeju NOB v Slovenj Gradcu. Film je opremljen z izvornimi govori govornikov na proslavi, je tudi v barvah in traja 20 minut.

Član Koroškega kinokluba se je udeležil alpinistične odprave na Norveško. Na 16 mm filmski trak je posnel potovanje in vzpone alpinistov v norveških gorah. Film je tudi v barvah, ozvočen ter traja 40 minut. Televizija ga bo predvajala v dveh delih po 20 minut v oddaji »S kamero po svetu.« Avtorji filma pa mislijo prikazovati film tudi v kinodvoranah širom Slovenije.

Vse to opravljeno delo je resnično obsežno, naredili pa bi še več, če bi imeli več denarja. Znano je, da je filmanje izredno drago; sam osnovni material, nadalje oprema in precejšnja izguba časa, vse to po-

Gimnazijski športniki v letu 1969-70

(Poročilo z občnega zbora ŠSD Gimnazije Ravne)

Pred približno štirinajstimi dnevi se je izteklo drugo leto obstoja našega ŠSD. Ob tem ugotavljam, da se je naše ŠSD pravzaprav iz nič povzpelo na dostojno višino, s katero lahko konkurira kateremukoli slovenskemu ŠSD. Takoj po ustanovitvi smo se vključili v vsakoletno tekmovanje za naslov najboljšega ŠSD v Sloveniji. Prvo leto obstoja našega ŠSD je poteklo v znamenju iskanj pravih načinov delovanja in vodenja take organizacije, vendar smo že takrat zabeležili lep uspeh — 7. do 8. mesto na republiškem tekmovanju ŠSD. To nas je v drugem letu vzpodbudilo k še večji dejavnosti in uspeh ni izostal. Dosegli smo četrto mesto in denarno nagrado v vrednosti 1000 dinarjev.

Na prvih sestankih ožjega odbora ŠSD v tem letu smo ugotovili, da je bilo vodenje ŠSD v lanskem in še bolj v prvem letu delovanja ŠSD preveč skoncentrirano na ožji odbor, zato smo se odločili, da izvedemo reformo vodstva naše organizacije. Izključno izmed dijakov smo izbrali voditelje številnih športnih sekcij. To je verjetno eden od glavnih vzrokov za izreden

razmah športnega udejstvovanja naših dijakov v letošnjem letu.

Dejavnost po krožkih

Športna dejavnost našega ŠSD je glede na ono pred ustanovitvijo dosegla ne samo kvantitativno, ampak tudi kvalitativno spremembo. To se je zlasti pokazalo v letošnjem letu, ko se je naša krožkovna dejavnost skoraj podvojila. Tu mislim predvsem na sistematičnost in množičnost vadb. Za vadbo imamo dokaj dobre pogoje in odbor je poskrbel, da so oživele za dijake najbolj interesantne sekcije. Za vodje teh sekcij smo poskušali najti take dijake, ki se s športom ukvarjajo tudi izven ŠSD, vendar večino sekcij poleg tega osebnost vodi naš mentor prof. Janko Kotnik. Razveseljivo je, da so dijaki razumeli pomen sistematike in strokovnosti športnega udejstvovanja in z enakim zanimanjem prihajajo na vadbe, ki zahtevajo več telesnih naporov in sistematike, kot denimo košarkarski krožek.

Pregled krožkovne dejavnosti v preteklem letu in preteklem delu letošnjega.

Atletika

Vodnik je mentor. Že v lanskem šolskem letu je vladal za atletiko velik interes, pravi razmah pa je ta športna panoga na naši šoli doživela lani jeseni. Tudi do 30 dijakov je dvakrat na teden sistematično vadilo po predpisanem treningu. Izredno razveseljivo je, da nam je uspelo v ta krožek pritegniti tudi dekleta, ki še sedaj vadijo pod mentorjevim vodstvom, fantje pa so se preselili v koroški atletski klub, da bodo imeli tudi čez zimo zagotovljene pogoje za nemoteno vadbo.

Košarkarski krožek

Ta je na gimnaziji najstarejši in morda tudi najprivlačnejši krožek, žal pa zaradi pomanjkanja prostora deluje le enkrat tedensko. Za doseganje delovanja tega krožka je bilo značilno, da so imeli primat četrtošolci. Letošnje dela tega krožka pa poteka v znamenju prvošolcev, ki se izredno redno udeležujejo treningov.

Plavalni krožek

Deluje redno dvakrat tedensko. Krožek obiskujejo slabši plavalci, da bi se čimprej priključili normalnemu delu pri rednem pouku, ter boljši plavalci, ki hočejo še bolj razviti svoje plavalne sposobnosti.

Orodna telovadba

Ta krožek se je zelo razširil v letošnjem letu. Deluje enkrat tedensko, obiskujejo pa ga fantje, ki jih vodi naš mentor, ter dekleta, ki jih vodi tov. Filipančičeva.

Odbojarski krožek

Uveljavil se je šele v letošnjem letu, vendar dela premalo redno in sistematično.

Streliški krožek

Je začel delovati v začetku prejšnjega leta. Njegovo vodenje smo zaupali asistentu za kemijo tov. Vučku. Žal je krožek v tem letu manj aktiven.

Šahovski krožek

V jesenskem delu lanskega leta je deloval manj sistematično in občasno, v spomladanskem delu je postal eden najbolj aktivnih krožkov, v preteklem delu letošnjega leta pa je bil tudi bolj malo aktiven.

Letos smo ustanovili tudi košarkarski krožek za dekleta, vendar zaradi pomanjkanja interesa deluje manj redno in občasno.

Finančni položaj

Kot samostojna organizacija na gimnaziji je nujno, da ima ŠSD lastne finance. S financiranjem doslej pravzaprav nismo imeli večjih problemov. Pomemben vir naših dohodkov je mesečna članarina, ki znaša 0,50 dinarja ter jo dijaki in profesorji redno plačujejo. Sami pa lahko ugotovite, da je to le premalo za delovanje našega društva. Izredno veliko nam pri tem pomaga ObZTK s svojimi rednimi prispevki in z raznimi nagradami. Del denarja potem porabimo za nabavo rekvizitov, ostanek pa naložimo na naš žiro račun v banki. Omeniti moram tudi, da nam šola v težkih trenutkih vedno priskoči na pomoč. Z letom 1970 smo dosegli lep napredek, ko nam je ObZTK dobavila članske izkaznice našega ŠSD. Tako se dijaki bolj zavestno čutijo člani naše organizacije in se zavedajo, da je denar, ki ga vlagajo v ŠSD, koristno uporabljen.

Tekmovanja

Atletika. Že takoj v začetku prejšnjega šolskega leta smo se vključili v številna atletska tekmovanja. Udeležili smo se občinskega prvenstva, kjer sta ženska in moška ekipa brez težav zmagali. Udeležili smo se atletskega troboja Koroška—Pomurje—Šaleška dolina. Naši tekmovalci so sestavljali večino koroške ekipe. Prvo tekmovanje je bilo na Ravnah, drugo v Murski Soboti, tretje pa jeseni v Velenju. Sodelovali smo na krosu Dela v Ljubljani kot občinska reprezentanca in se dobro odrezali. 24. aprila 1970 smo se udeležili spomladanskega občinskega krosa, kjer smo pobrali prva mesta v kategorijah starejših pionirjev, starejših mladincev, mlajših mladink, starejših mladink in drugo mesto v kategoriji mlajših mladincev.

Dne 6. maja 1970 smo organizirali športni dan v atletiki, ki smo ga izvedli s pomočjo profesorjev. Udeležba je bila 90-odstotna. In še atletska tekmovanja v tem letu. Udeležili smo se štafetnega teka v Prevaljah v počastitev 350. obletnice železarnstva na Koroškem. Poslali smo tri ekipe (dve ekipi mladincev in eno ekipo mladink) ter pri mladincih zasedli 1. in 2. pri mladinkah pa 2. mesto. Tudi letos smo se udeležili krosa Dela v Ljubljani ter v močni mednarodni konkurenci dosegli pri dekletih 2., pri fantih pa 5. mesto. Na pouličnem štafetnem teku v Murski Soboti pa so fantje zasedli 1. in 4., dekleta pa 3. mesto.

Odbojka. Odbojarski ekipi naše gimnazije sta vključeni v občinsko mladinsko ligo. V lanskem letu so dekleta brez težav osvojila prvo mesto, fantje pa so bili tretji.

Spomladi smo na področnem prvenstvu osvojili prvo mesto — mladinci in mladinke. V lanskem letu so dekleta osvojila tudi 1. mesto na republiškem srednješolskem prvenstvu, fantje pa so bili 4.

Nogomet. V lanskem letu smo organizirali dve nogometni srečanja z bivšimi gim-

stavlja to dejavnost na najvišje oziroma najdražje mesto od vseh amaterskih dejavnosti. Člani kinokluba upajo, da bodo pri upravnih in političnih ter gospodarskih krogih v naši občini našli toliko razumevanja, da bodo zbrali za klub potrebna sredstva, s katerimi bi se klub lahko tehnično bolje opremil. Le tako bomo lahko sproti beležili na filmski trak vse dogodke iz naše doline in jih predstavili našim občanom. Dolžni smo našim krajanom nuditi kakovostna filmska dela in šele pozneje se lahko ozremo tudi drugam po svetu, po naši domovini. Zato smo v minulem letu tudi manj sodelovali na raznih festivalih, ki so vedno pod vplivom te ali one komisije oziroma žirije, ki ocenjuje filme tako, kakor se pač njim zdi najbolje. Od takšnih udeležb klub nima večje koristi kakor tu in tam kakšno diplomu. Takšni festivalski filmi so tudi dragi in jih klub ne more denarno podpreti. Seveda pa se bodo člani kinokluba pobrigali, da bodo tisti, ki želijo predstavljati sebe še izven meja naše občine, imeli na razpolago primerno opremo, da lahko tehnično opremijo filme čimbolje za festivale. Kaj več pa od kluba resnično ne morejo pričakovati.

Za zaključek naj povzamemo, da je bilo delo v minulem letu uspešno. Napravljenega je bilo veliko, ne za razne festivale, temveč za domače ljudi, za naše krajanke, ki z velikim zanimanjem sledijo delu in prikazovanju naših filmov. Z razširitvijo našega programa na 16 mm — kar bomo verjetno začeli na pomlad — bomo našim občanom približali celotno našo dolino, njene ljudi, delo in uspehe v živi in govorni sliki, ki bo imela hkrati dokumentaren, kulturni in prosvetni pečat. Le po tej poti in na takšen način se lahko kinoklub približa svojim domačinom in vzbudi pri njih zaupanje, da sta delo in pot Koroškega kinokluba za bodoče dobro načrtana.

»Mačice — tačice«

nazijci. Prva tekma na Ravnah se je končala z rezultatom 1:1, druga na Prevaljah pa 3:3. Igrali smo tudi več tekem z bližnjimi šolami. Udeležili smo se področnega prvenstva ter osvojili 2. mesto in denarno nagrado.

V letošnji jeseni smo odigrali tekmo z drugo ljubljansko gimnazijo in zmagali s 5:3. Premagali smo tudi Ekonomsko srednjo šolo v Slovenj Gradcu s 7:0.

Rokomet. V lanskem letu smo se srečali s šolskim centrom za blagovni promet Celje in odigrali dve tekmi. Fantje so zmagali z rezultatom 20:13, dekleta pa 4:2. Letos jeseni smo organizirali medrazredno tekmovanje. Po ogorčenih borbah so ostale še štiri ekipe, ki so se potegovale za naslov prvakov: 4č, 4c, 3c in 3b. Zmagala je ekipa 3c — lanskeletni vicešampion z 18:15 in postala prvaka šole v rokometu.

Košarka. V lanski jeseni smo odigrali dve tekmi z velenjsko gimnazijo. Doma smo izgubili z 28:41 v gosteh pa 44:85. Zaradi izrednega zanimanja smo spomladi organizirali prvenstvo gimnazije med letniki. 1. mesto je osvojil 4. letnik, 2. mesto 2. letnik, 3. mesto 3. letnik in 4. mesto 1. letnik. 4. aprila smo odigrali tekmo s KK Muta. Zmagali so gostje z rezultatom 50:42.

Namizni tenis. V lanski jeseni smo se udeležili turnirja v Velenju in ekipno zasedli 3. mesto. Na prvenstvu gimnazije in šolskega centra pa smo pri dekletih zasedli 1., 2. in 3. mesto, pri fantih pa 1. in 4. Ta športna panoga se je letos jeseni na šoli precej razmahnila. ObZTK nam je namreč podarila namiznoteniško mizo, ki pa še ne služi svojemu namenu, ker dijaki vadijo neredno in nesistematično.

Smučanje. Udeležili smo se občinskega prvenstva v Črni. Pri starejših mladincih smo zasedli 1., 3. in 4. mesto, pri mlajših mladincih 2. in 3., pri starejših mladinkah 2. in pri mlajših mladinkah pa 1., 2. in 3. mesto. Na srednješolskem smučarskem prvenstvu za mlajše mladinke je naša predstavnik Irena Jež zasedla 1. mesto. Tekmovanje je bilo na Ravnah na Koro-

škem, prav tako pa je na Golteh naša predstavnik Marjeta Matvoz v konkurenci starejših mladink zasedla 1. mesto. Med zimskimi počitnicami smo imeli v načrtu smučarski tečaj za dijake naše gimnazije, ki pa je zaradi izredno neugodnih vremenskih razmer odpadel.

Šah. V lanski jeseni smo naše tekmovalce poslali na turnir v Črno, kjer so se dobro odrezali. Zasedli so 1.—2. in 3. mesto. Prav tako dobro smo se odrezali tudi na občinskem prvenstvu posameznikov — zasedli smo 2.—3. mesto. Na 10 deskah smo se pomerili s ŠC in po dvokrožnem dvoboju zmagali s 16:4. Udeležili smo se tudi slovenskega prvenstva in zasedli 4. mesto.

Kmalu po ustanovitvi našega ŠSD smo navezali zelo tesne športne stike z brežiško gimnazijo. Srečamo se dvakrat letno in se pomerimo v mnogih športnih disciplinah. Na Ravnah smo se zadnjikrat srečali 10. januarja 1970. Pomerili smo se v 9 športnih panogah in smo zaslužno zmagali.

V letošnji jeseni smo organizirali tudi dvoboj z mladinci otoka Krka. Naše športno društvo pa je povezano tudi s koroškimi študenti. Zadnjikrat smo se z njimi srečali lani jeseni.

Vloga ŠSD pa pride do izraza tudi v pripravi in izvedbi športnih dni. Vsako leto izvedemo plavalno, strelsko, sankarsko, smučarsko ter atletske prvenstvo.

Delo odbora ŠSD. Imeli smo več sej, na katerih smo reševali tekočo problematiko ter pripravili izvedbo občnega zbora.

Na koncu poročila ugotavljam, da naše društvo ni malo storilo. S svojimi akcijami daje ton športnega dogajanja v vsej Mežiški dolini. Veseli nas, da uživa društvo na gimnaziji vso podporo in razumevanje. Dijaki razumemo, da je to naše društvo in da si s svojim angažiranjem v njem krotimo razvedrilo in zdrav način življenja.

Štefan Vevar, ml.

MAČICEVA IN PUDGAR — NAJBOLJŠA ŠPORTNIKA V LETU 1970

Konec preteklega leta, točneje 28. decembra, so se, kot je vsakoletni običaj, zbrali na Rimskem vrelcu ugledni športni delavci iz cele ravenske občine. Na zadnji seji v lanskem letu, ki jo je sklical predsednik ObZTK Ravne Jože Šater, so bili prisotni predsedniki strokovnih odborov, člani predsedstva in sekretariata občinske zveze ter mentorji šolskih športnih društev iz naše doline.

Že v uvodnih besedah je tov. Šater omenil, da je preteklo leto občinska zveza za telesno kulturo delala zares uspešno, za kar gre velika zasluga vsem funkcionarjem zveze. Uspešno delo je čutiti po celi Mežiški dolini pa tudi izven meja naše občine. Ne bomo naštevali uspehov, ki jih je zveza dosegla s svojimi akcijami, omenimo naj le, da so bili prizadevni športni delavci občinske zveze v lanskem letu deležni lepega priznanja, saj so edini od vseh podobnih zvez v Sloveniji prejeli Bloudkovo plaketo. To najvišje slovensko telesnokulturno priznanje, ki se vsako leto podeljuje zares najboljšim, najuspešnejšim društvom, je zato tudi nekakšna obveznost, da bo treba tudi v prihodnje vložiti vse sile v še bolj množičen in kvaliteten razvoj športa na

Koroškem. V nadaljevanju je predsednik ObZTK podelil vsem prisotnim knjižne nagrade za zasluge pri razvoju športa na Koroškem.

Prvič smo v preteklem letu tudi v naši občini izbrali najboljšega športnika oz. športnico, kar imajo ponekod že za vsakoletno ustaljeno prakso. S tajnim glasovanjem sta bila za najboljša športnika v letu 1970 izbrana pri članih smučarski skakalec Drago Pudgar iz Črne, ki je osvojil maksimalno število 28 glasov, pri članicah pa je prvo mesto osvojila kegljavka Fužinarja Fricka Mačič, ki je prejela 22 glasov.

DRAGO PUDGAR se je rodil 27. novembra 1949. leta v Črni. Že pred osmimi leti se je prvič pognal prek skakalnice in tako vzljubil ta šport. Pričel je tekrovati pri smučarskem klubu Črna in mu je še do danes ostal zvest. Zelo hitro si je z vztrajnim delom in odličnimi rezultati priboril mesto v jugoslovanski reprezentanci. Leta 1966 je postal mladinski državni prvak, dve leti kasneje pa je že, čeprav še vedno mladinec, sodeloval kot predskakalec na olimpijskih igrah v Grenoblu. V preteklem letu je imel največje uspehe. Dosegel je svoj osebni rekord na velikanki v Planici, ko je skočil 127 m. Nedvomno največji njegov uspeh pa je sodelovanje na svetovnem prvenstvu v Štrbskem plesu na Češkem leta 1970.

FRICKA MAČIČ se je rodila 19. novembra 1936. leta na Prevaljah. Kegljati je pričela leta 1959 in se kasneje vključila v kegljaški klub Fužinar, za katerega je nastopala vse do zaključka lanske sezone. Vsa leta je bila ena izmed najboljših pri Fužinarju, v letu 1968 pa so nanjo postali pozorni tudi selektorji državne reprezentance. V letu 1969 je prvič nastopala za državno reprezentanco. V lanskem letu je bila že med pripravami za svetovno prvenstvo v odlični formi in je bila običajno na čelu vseh kandidatinj. Na državnem prvenstvu za ekipe, ki je bilo tega leta v Crikvenici, je dosegla izreden rezultat 476 podrtih kegljev in s tem postavila nov rekord kegljišča in svoj osebni rekord. Kasneje je z uspehom zastopala našo državo na svetovnem prvenstvu v Bolzanu (Italija). Na kraju lanske sezone, ki ji je prinesla največ uspehov, se je žal odločila, da zaradi študija ne bo več kegljala. Reprezentanca je s tem izgubila zelo nadarjeno kegljavko, kegljaški klub Fužinar pa svojo najboljšo članico.

Ivo Mlakar

Pravica

»Tovariš odvetnik, ali ima mož pravico odpirati pisma, ki so naslovljena na njegovo ženo?«

»Pravico že ima, korajže pa ne.«

Asociacija

Tenor je pel: »O sole mio...«

Tedaj je gospa Koren sunila moža: »Šolne moram tudi še nesti k čevljarju.«

Redakcija te številke je bila zaključena 13. januarja 1971.

Izdajata upravni odbor Železarne Ravne in skupščina občine Ravne na Koroškem. Ureja uredniški odbor: Jože Delalut, Franc Fale, Marjan Kolar, Franciška Korošec, Janez Mrdnavšič, Jože Rudi, Jože Šater, Drago Vončina, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon: 86-030, interni 304. Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.